

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Komparácia Komunistické strany Čech a Moravy
a
súčasnej Komunistickej strany Slovenska**

autor:	Vladimír Šnidl
obor:	Politologie a mezinárodní vztahy
ročník:	3. ročník bakalářského studia
akademický rok:	2005 / 2006
vedoucí práce:	PhDr. Josef Mlejnek
datum odevzdání:	22. května 2006

PREHLÁSENIE

Čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému **Komparácia Komunistické strany Čech a Moravy a súčasnej Komunistickej strany Slovenska** spracoval samostatne a vyznačil v nej všetky použité zdroje informácií.

V Prahe, 22. mája 2006

Vladimír Šnidl

Obsah

Úvod	4
1 KSČM	5
1.1 Vznik a vývoj KSČM	5
1.2 Program KSČM	11
1.3 Vnútoraná organizácia KSČM	12
1.4 Zahraničná politika KSČM	15
1.5 Elektorát KSČM	17
2 KSS	22
2.1 Vznik a vývoj KSS	22
2.2 Program KSS	29
2.3 Vnútoraná organizácia KSS	31
2.4 Zahraničná politika KSS	32
2.5 Elektorát KSS	34
3 Komparácia KSČM a KSS	39
3.1 Vznik a vývoj	39
3.2 Program	45
3.3 Vnútoraná organizácia	47
3.4 Zahraničná politika	58
3.5 Elektorát	62
Záver	68
Použitá literatúra a pramene	73
Resume	78

Úvod

Parlamentné voľby v Československu z roku 1990 dali zdanlivo definitívnu bodku za politickým zriadením krajiny spred novembra 89, bežne označovaného ako *komunizmus*. Ich výsledky totiž s výrazným náskokom dostali k moci proti-komunisticky orientované politické subjekty, zatiaľ čo bývala komunistická štátostrana, spolu so svojou slovenskou odnožou, boli nekompromisne odsunuté do opozície. V euforickej „revolučnej“ nálade sa teda mohlo zdať, že osud strán, ktoré štyri dekády disponovali monopolom na vládnutie, sa naplnil. Avšak neprešlo ani len 13 rokov a v zákonodarných zboroch oboch nástupníckych republík sa zasadajú politické strany nesúce nielen názov „komunistická“, ale dokonca sa priamo odvolávajúce na viaceré tézy pôvodnej marxisticko-leninskej doktríny, ako aj na činnosť svojich pred-novembrových predchodkýň. Nech už vyzerá byť ich perspektíva do budúcnosti akákoľvek, dnes je o týchto subjektoch nutné hovoriť ako o subjektoch v každom prípade relevantných. A práve komparácia dotyčných dvoch komunistických strán, tj. *Komunistickej strany Čech a Moravy* (KSČM) a *Komunistickej strany Slovenska* (KSS) je témou tejto bakalárskej práce.

Vzhľadom na už spomínané spoločné atribúty - názvom a programom počnúc, odkazom na pred-novembrovú minulosť končiac - sa môže zdať, že skúmané politické strany sú takmer identické. Ved' pri ich jednotlivom charakterizovaní sa koniec-koncov aj používa rovnaká terminológia. KSČM a KSS bývajú v českých, resp. slovenských štúdiách konkrétne popisované ako strany „ortodoxné“, „radikálne“, extrémistické“, či ako strany priamo „antisystémové“. Avšak stačí si všimnúť už len aktuálne postavenie v straníckom systéme, cestu oboch strán do parlamentu, či príslušnú oficiálnu rétoriku, aby bolo zjavné, že KSČM a KSS rozhodne nebudú jednovaječnými dvojčatami. Ťažisko práce tak spočíva práve vo vyhľadávaní a s tým súvisiacej analýze spoločných, resp. rozdielnych črt oboch komunistických strán.

Text práce je štruktúrovaný do troch základných kapitol. Prvé dve kapitoly jednotlivo rozoberajú príslušnú komunistickú stranu, pričom samotná komparácia je až obsahom kapitoly tretej. Pri skúmaných stranách a ich následnom porovnaní sa pozornosť upriamuje na 5 základných aspektov: vznik a vývoj; program; vnútorná organizácia, zahraničná politika a elektorát.

1 Komunistická strana Čech a Moravy

1.1 Vznik a vývoj KSČM

KSČM sa v politickom prostredí Českej republiky stala jedinou právnou nástupkyňou *Komunistickéj strany Československa* (KSČ) – subjektu, disponujúcim v bývalom Československu cez 4 dekády monopolom na vládnutie. Teoreticky teda korene KSČM siahajú už do dvadsiatych rokov minulého storočia, no reálne sa jej história začala písať až tzv. nežnou revolúciou.

1.1.1 Zrod KSČM a jej prvé (neisté) krôčiky v demokracii

V týždňoch nasledujúcich po 17. novembri 1989 sa vtedajšia KSČ ocitla vo vleku udalostí, ktoré nebola schopná výraznejšie ovplyvniť. V bezprostrednej reakcii v nej došlo k vylúčeniu najskompromitovanejších prominentov doterajšieho režimu a následne k zvolaniu Mimoriadneho zjazdu KSČ na 21.12. do Prahy. Jeho delegáti prijali pod tlakom náhlych celospoločenských zmien akčný program, deklarujúci „*snahu o přeměnu KSČ v moderní demokratickou stranu*“ (Mareš 2002: 88). KSČ sa týmto oficiálne dištancovala od stalinského modelu fungovania a odsúdila deformácie marxizmu. Zároveň bolo schválené prehlásenie, v ktorom komunisti ospravedlňovali za viaceré svoje „prešľapy“ z predchádzajúceho obdobia. Mimoriadny zjazd v neposlednom rade rozhodol tiež o vytvorení územnej organizácie strany v českej časti federácie. Tým sa mala odstrániť dlhoročná disproporcía, spôsobená existenciou KSS na Slovensku. Nová územná organizácia dostala označenie *Komunistická strana Čech a Moravy* (Mareš 2002: 88).

Ustanovujúci zjazd KSČM sa konal 31. marca 1990. V tej dobe už boli v zákonodarnom zbore tzv. kooptáciami nahradení ďalší sprofanovaní komunistickí predáci a do vedúcich pozícií strany sa miesto nich dostávali nižšie kádre (medzi inými Miroslav Grebeníček). Na zjazde došlo k zvoleniu prvého predsedu KSČM, ktorým sa stal Jiří Machalík. Odvtedy bola samotná Komunistická strana Československa de facto už len celoštátnou straníckou organizáciou, zastrešujúcou dve národné komunistické strany. Do júnových volieb však KSČM i slovenská KSS šli ešte spoločne pod značkou *KSČS*¹. Parlamentné voľby v júni 1990 skončili pre komunistov relatívnym úspechom. Podľa očakávania síce jednoznačne zvíťazili opozičné sily, no ich výsledky strane s prehl'adom zabezpečili parlamentné prežitie.

1) Písmeno „S“ bolo do pôvodnej skratky doplnené na žiadosť slovenskej strany (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1414).

Komunisti získali v oboch častiach federácie necelých 14% hlasov, čím sa osobitne v Česku stali druhým najsilnejším subjektom (Mareš 2002: 89).

V polovici októbra 1990 sa v Olomouci uskutočnil I. zjazd KSČM. Delegáti na ňom predovšetkým rozhodovali o novom predsedovi strany. Ním sa po nevýraznom Machalíkovi stal pro-reformne naladený Jiří Svoboda. Rovnako tak došlo i k schváleniu programu KSČM, obsahujúcom viacero novátorských prvkov (Mareš 2002: 90). V tej dobe sa však vo vedení strany už naplno rozohrával názorový stret medzi ortodoxným a reformátorským prúdom. Zatiaľ čo ortodoxne orientovaní predstavitelia sa snažili nadväzovať na prednovembrový vývoj, reformátori (na čele s novým predsedom) si vytýčili za cieľ celkovú modernizáciu a posunutie strany bližšie k stredu politického spektra. Podobne však aj tejto skupine chýbalo výraznejšie dištancovanie sa od minulosti. Samotný zjazd skončil akýmsi kompromisom medzi oboma koncepciami (Bastl, Gonda 2002: 220).

Tri týždne po I. zjazde KSČM prebehol XVIII. a posledný zjazd KSČ. Jeho leitmotívom sa stala úprava vzájomných vzťahov medzi oboma národnými komunistickými stranami. Tie totiž neboli od vzniku KSČM vôbec formálne definované. Iniciátorom bolo predovšetkým vedenie KSS, ktoré sa na rozdiel českých komunistov vydalo striktne modernizačnou cestou. Od KSČ preto Slováci požadovali vyššiu mieru samostatnosti. Zjazd sa uzniesol na vytvorení spoločnej Federálnej rady – koordinačného orgánu, ktorý však už nemal právomoc zasahovať do vnútorného života oboch strán (Fiala, Holzer, Mareš, Pšeja 1999: 109). Federalizácia KSČ však bola stále len prechodným riešením, ktoré už nemohlo zabrániť pokračovaniu rozpadu celorepublikovej straníckej organizácie.

V priebehu roku 1991 sa v KSČM rozprúdila vážna debata ohľadom názvu strany. Jej iniciátorom boli predovšetkým reformne orientovaní členovia, ktorí usilovali o vypustenie slova „komunistická“. Spor dospel až k vyhláseniu vnútrostraníckeho referenda o tejto otázke. Z celkového počtu 354 545 členov sa ho v čase od októbra do konca decembra 91 zúčastnilo 82%, z ktorých tri štvrtiny hlasovali za zachovanie názvu (Mareš 2002: 90).

V apríli 1992 definitívne zanikla celoštátna federácia oboch dedičov KSČ². Koexistencia dvoch post-komunistických subjektov, z ktorých jeden sa zo všetkých síl snažil vystupovať ako moderná ľavicová strana, zatiaľ čo druhý navonok nepripúšťal žiadne výraznejšie transformačné zmeny, už naďalej nepripadala do úvahy. KSČM

---

2) Ešte v koncom augusta 91 schválila Federálna rada KSČ, na žiadosť slovenskej strany, zmenu názvu tejto zastrešujúcej organizácie na *Federácia KSČM a SDE* (Gonda 2004: 126).

odvtedy pôsobí ako samostatná politická strana. V českom straníckom systéme bola v tomto období navyše aj jedinou relevantnou opozičnou silou. Túto priaznivú východziu pozíciu však nahľadávala skutočnosť, že s ňou na parlamentnej úrovni nechcel mať nikto nič spoločné. A nálepka absolútne neakceptovateľného partnera mohla pred blížiacimi sa voľbami 1992 výrazne limitovať jej voličský potenciál. Vedenie strany preto rozhodlo o utvorení volebnej koalície s marginálnym hnutím *Demokratická levice ČSFR*. Vo voľbách následne oba subjekty kandidovali pod značkou *Levý blok*. KSČM týmto krokom, dalo by sa možno povedať, zabila dve muchy jednou ranou. Na jednej strane vyslala potenciálnym voličom signál o prekonaní svojej izolácie a na strane druhej zároveň dočasne obmedzila užívanie kontroverzného názvu „komunistická“ bez straty vlastnej identity. Samotné výsledky parlamentných volieb 92 boli pre komunistov opätovným úspechom. KSČM obhájila status najsilnejšieho opozičného a podobne tak i najsilnejšieho ľavicového subjektu. Celkovo sa jej teda podarilo stabilizovať svoju pozíciu v českom straníckom systéme (Mareš 2002: 91).

Roky 1992 - 93 boli pre KSČM obdobím pokračujúcich vnútorných rozporov. V strane sa postupne etablovali tri názorové tendencie: tradicionalistická, neokomunistická a sociálne-demokratická. Tradicionalisti, v čele s prominentom bývalého režimu Miroslavom Štěpánom, sa priamo hlásili k prednovembrovej politike KSČ. Neokomunisti naproti tomu deklarovali, popri tradičnej komunistickej ideológii, i svoj rešpekt k politickému a ekonomickému pluralizmu. No a sociálne-demokratická tendencia zase usilovala o čo možno najväčšiu mieru transformácie. V znamení tohto vnútrostraníckeho súperenia sa odohrával i II. zjazd KSČM v Kladne, v decembri 1992. Do čela strany delegáti opäť zvolili Jiřího Svobodu a zároveň schválili nový program, ktorý dodnes tvorí základ komunistickej programatiky. V tom čase však kladenský program predstavoval akurát len ďalší podnet k názorovým stretom. Navyše bola medzi delegátmi opäť nadhodená i otázka zmeny názvu, o čo usiloval najmä staronový predseda. Rozpory tak pokračovali i po II. zjazde a vyvrcholili zvolaním mimoriadneho III. zjazdu v júni 1993. III. zjazd znamenal rozhodujúcu porážku pre tradicionalistov, ktorých hlavní predstavitelia (včetně Štěpána) boli zo strany vylúčení. Podobne však došlo i k citeľnému oslabeniu modernizačnej sociálne-demokratickej tendencie. Samotný Svoboda, po tom ako neuspelo jeho pro-reformné úsilie, sa rozhodol na III. zjazde už za predsedu nekandidovať. Miesto neho nastúpil predstaviteľ neokomunistického prúdu Miroslav Grebeníček, ktorý v tejto

funkcii vydržal nasledujúcich 12 rokov Spolu s ním sa do čela strany dostali i ďalší neokomunisti ako Miloslav Ransdorf, či Václav Exner. Väčšina modernizátorov naopak stranu dobrovoľne opustila ⁴. III. zjazd z júna 1993 teda znamenal jednoznačné víťazstvo neokomunistickej tendencie, čo na nasledujúce roky zabránilo akýmkoľvek snahám o reformu KSČM (Bastl, Gonda 2002: 221; Mareš 2002: 92-94).

1.1.2 Deväťdesiate roky a obdobie stabilizácie

Spočiatku sa zdalo, že secesia modernizačných a najortodoxnejších kruhov po III. zjazde nebude mať na stranu žiadny výraznejší dopad. Členská základňa síce zaznamenala náhly úbytok, no politické subjekty, vzniklé z odídencov sa nejavili ako veľmi životaschopné. Neskôr sa však ukázalo, že vnútrostranícky rozkol KSČM nepriamo umožnil rozmach inému ľavicovému hráčovi – *České straně sociálně-demokratické* (ČSSD). Ako píše vo svojej sociologickej štúdií Daniel Kunštát: „*Není náhodné, že počátek vzestupu voličské popularity ČSSD spadá právě do r. 1993, kdy tehdejší výměna proreformního vedení KSČM (J. Svoboda) a vítězství neokonzervativního křídla v čele s M. Grebeníčkem naznačila zablokování ‚sociálnědomokratizačního‘ procesu*“ (Kunštát 2004). ČSSD Miloša Zemana sa svojim radikálnym proti-pravicovým vystupovaním zakrátko stala pre komunistov rozhodujúcim konkurentom v boji o ľavicového voliča. Túto skutočnosť potvrdili i voľby do *Poslanecké sněmovny* (PS) 1996, v ktorých KSČM a ČSSD samy monopolizovali celý politický priestor od stredu doľava. Ostatné ľavicové subjekty zostávajú od tej doby celkom marginálne. Samotné volebné výsledky 96 teda napriek určitému poklesu (o cca 4 percentné body oproti roku 92) znamenali pre komunistov úspech ⁵. S prehľadom sa im totiž podarilo obhájiť parlamentnú účasť a to tentokrát už i pri existencii ďalšej relevantnej ľavicovej sily. Voľbami 96 tak pre KSČM definitívne končí „boj o prežitie“. Navyše začalo byť zrejmé, že minimálna transformovanosť strany nielenže nie je na prekážku, ale naopak prináša svoje ovocie v podobe veľmi početného a pevného voličského jadra. A táto veľmi lákavá možnosť disponovať „spoľahlivými“ voličmi a členmi za jediného predpokladu, že bude zachovaná doterajšia komunistická rétorika, sa do budúca stala najvýznamnejšou prevenciou prípadnej modernizácie.

4) Predstavitelia sociálne-demokratickej tendencie po svojom odchode z KSČM založili dva alternatívne ľavicové subjekty. Oba však vo voľbách 1996 prepadli. Koncom roku 97 sa tieto ministrany zlúčili do Strany demokratického socializmu (SDS), ktorá funguje dodnes a kandiduje i vo voľbách do Poslanecké sněmovny 2006 (Mareš 2002: 94).

5) V týchto voľbách už KSČM kandidovala opäť sama. Koalícia *Levý blok* oficiálne zanikla v máji 1994.

Predčasné voľby 1998 boli pre KSČM hlavne podčiarknutím vlastnej pozície v straníckom systéme. Komunisti si v nich mierne polepšili (zisk 11%) a stali sa, podobne ako v roku 1996, tretím najsilnejším parlamentným subjektom. Opätovný nárast ich podpory možno interpretovať v kontexte všeobecného odklonu voličov od pravicových strán. Napriek tomu však i naďalej zostávali v pozícii politicky beznádejne izolovanej strany. Na sklonku roku 1999 sa konal v poradí V. zjazd KSČM (IV. zjazd prebehol v roku 95). Delegáti na ňom, okrem potvrdenia Grebeníčka v čele strany, schválili významné programové úpravy a prijali dokumenty *KSČM na prelomu tisíciletí a Program obnov*, s ktorými strana šla i do volieb v 2002⁶.

1.1.3 Voľby 2002 a cesta KSČM z izolácie

Voľby do PS 2002 znamenali pre KSČM doteraz najväčší volebný úspech tohto druhu. Strana obdržala 18,51% hlasov, čo predstavoval nárast až o viac ako 7 percentných bodov. Tento jej rekordný volebný zisk býva jednoznačne pripisovaný nízkej volebnej účasti (58%, oproti 74% v roku 98), ktorá najviac nahráva práve KSČM s jej disciplinovaným voličským jadrom. Svoje však zrejme zohralo i rozčarovanie niektorých ľavicovo orientovaných voličov z obdobia vlády ČSSD a koalíčnej zmluvy (nárast totiž komunisti zaznamenali i v absolútnom počte odovzdaných hlasov). Nečakaný úspech KSČM sa prejavil i na personálnom obsadení PS. Strana obsadila posty 13 miestopredsedom výborov, jedného predsedu výboru a vôbec po prvýkrát, v podobe Vojtěcha Filipa, i post miestopredsedu celej Snemovne. Voľby 2002 tak pre KSČM, napriek pokračujúcemu opozičnému statusu, znamenali i významný krok z politickej izolácie (Fiala, Hloušek 2003: 42 – 43).

Volebný rok 2002 sa z veľkej časti niesol v znamení blížiaceho sa vstupu Českej republiky do Európskej únie. K téme integrácie sa KSČM do tej doby vždy vyjadrovala len vágne a nejasne. Vedenie strany si prirodzene veľmi dobre uvedomovalo jej význam pre Českú republiku, ale rovnako tak muselo zohľadňovať postoj členskej základne, ktorá sa zdala byť z väčšej časti voči EÚ vyhranená. Nakoniec sa pred celoštátnym referendom z júna 2003 Ústredný výbor dohodol na prehlásení, že KSČM: „nemôže občanům doporučit, aby v referendu hlasovali pro vstup do Evropské unie“ (Šaradín 2003). Názor ÚV však rozhodne nezdieľali všetci jeho členovia. Negatívne sa k výslednému komuniké postavili napr. Miloslav

---

6) *KSČM 2002. Kdo jsme a co chceme* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 4 – 7.

Randsdorf a Jiří Dolejš (Šaradín 2003). Výsledok všeľudového hlasovania ale napriek komunistickému „nedoporučeniu“ dopadol kladne a už rok po pristúpení sa KSČM zúčastnila prvých volieb do Európskeho parlamentu (EP). Tie pre ňu dopadli mimoriadne priaznivo. Komunistická strana získala 6 europoslancov, čo predstavovalo celú jednu štvrtinu mandátov, vyhradených pre Českú republiku. Lepšie si počínala už len opozičná *Občanská demokratická strana* (ODS). Úspech komunistov zrejme opäť súvisel s nízkou volebnou účasťou (28%).

Začiatkom roka 2003 urobila KSČM ďalší výrazný krok na ceste z politickej „karantény“. Stalo sa tak počas zdĺhavej voľby nového prezidenta republiky. Komunisti do jej prvého kola nominovali vlastného kandidáta, no ten pochopiteľne nemal šancu na úspech. Podobne dopadli aj ostatní kandidáti a tak sa voľba natiahla až do kola tretieho. V ňom poslanci za KSČM vcelku nečakane zahlasovali v prospech kandidáta opozičnej ODS Václava Klauza, ktorý sa vďaka tomu stal prezidentom. Motivácií pre jeho podporu mali komunisti hneď niekoľko. Predovšetkým to bol Klausov verejne známy „euroskepticizmus“, ktorý čiastočne korešpondoval s rétorikou KSČM. Podobne tak svoje zohral i vyhranený postoj predsedu ODS voči antikomunizmu, či Sudetským Nemcom. No a v neposlednej rade sa u komunistov jednalo i o premyslený politický pragmatizmus s cieľom „pretromfnúť“ svojho konkurenta ČSSD. Každopádne, KSČM svojim rozhodujúcim príspevkom k voľbe hlavy štátu ovplyvnila vnútropolitický vývoj v doteraz nebývanej miere. Klaus sa im za podporu neskôr odvdáčil pozvaním Grebeníčka spolu s ostatnými predsedami parlamentných strán na zámok v Lánoch. Išlo o veľmi významné gesto, ku ktorému sa exprezident Václav Havel nikdy neodhodlal. Dezinovaný prezident tým totiž oficiálne naznačil, že na rozdiel od svojho predchodcu považuje KSČM za štandardnú politickú stranu. Pre českých komunistov tak začiatkom roku 2003 skončila doba „hradnej“ izolácie (Drda, Dudek 2006: 107 – 112).

Nezhody okolo formulovania postoju k EÚ odhalili, že KSČM stále nie je úplne homogénna. O rozdielnych názorových tendenciách je preto možné hovoriť i dnes. Avšak vzhľadom na to, že vnútrostranícke platformy boli zrušené ešte III. zjazdom, tieto tendencie nie sú a ani nemôžu byť inštitucionalizované. Prejavujú sa skôr len ad hoc⁷. Tak tomu napr. bolo i na zatiaľ poslednom VI. zjazde v polovici mája 2004. Reformné krídlo sa ňom pokúsilo presadiť do čela strany Miloslava Randsdorfa. Post

---

7) Osobný rozhovor s pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006

lídra sa však po tretí krát podarilo obhájiť Miroslavovi Grebeníčkovi, reprezentujúcemu, už viac ako dekádu, dogmatický názorový prúd. Jeho najväčším súperom sa nakoniec ukázal byť, nie príliš čitateľný, miestopredseda PS Vojtěch Filip. Práve Filipa Grebeníček, naznačujúc, že by v pozícii lídra už nemusel vydržať celé funkčné obdobie, označil za svojho možného nástupcu. Okrem samotného predsedu sa na VI. zjazde volilo aj 5 miestopredsedov strany. Z nich však jedine Jiřího Dolejša možno označiť za reformistu. Celkovo si tak na nateraz poslednom zjazde KSČM upevnili svoj rozhodujúci vplyv dogmatickejší komunisti (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1423). To koniec-koncov nebolo ani veľmi prekvapujúce, vzhľadom na to, že skoro 95% delegátov tvorili ľudia, ktorí do strany vstúpili ešte pred rokom 1990⁸.

Začiatkom októbra 2005 ohlásil Miroslav Grebeníček svoj odchod z čela KSČM. Na čele strany vydržal celých 12 rokov. O jeho nástupcovi rozhodoval ÚV medzi dvoma kandidátmi: pragmatickejším Vojtěchom Filipom a dogmatickejším Václavom Exnerom (obaja boli zároveň miestopredsedami strany). Hlasovanie vyhral Filip, ktorý zostáva lídrom strany dodnes. Vo svojich prvých rozhovoroch pre médiá dezignovaný predseda vyhlásil, že chce nadviazať na politiku svojho predchodcu Grebeníčka⁹.

1.2 Program KSČM

1.2.1 Programatika KSČM

Program KSČM sa opiera o tradičné komunistické idej, vychádzajúce z marxizmu (ojedinele i z leninizmu). Jeho hlavným cieľom je vybudovanie socializmu, čo a priori predpokladá zásadnú premenu súčasného spoločenského systému. Zároveň sa však deklaruje i úsilie o zachovanie politického pluralizmu a parlamentnej demokracie. V centre pozornosti teda stojí tzv. demokratický socializmus, ktorý je podľa programu aj cieľom reálne uskutočniteľným. Nesmú sa však opakovať závažné omyly a pochybenia z minulosti, ktoré mali na svedomí vtedajšiu diskreditáciu komunistických myšlienok (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1416 - 1417).

Za vôbec prvý programový dokument KSČM sa dá považovať volebný program KSČ pre parlamentné voľby 1990. Ten síce oficiálne niesol značku celoštátnej straníckej organizácie, avšak podstatné bolo, že sa čiastočne odlišoval od volebného programu prijatého komunistami na Slovensku. K schváleniu prvého skutočného programu

8) Jan Lipold: *KSČM není hodna důvěry*: Hospodářské noviny, 17.5.2004

9) *Komunisty povede do voleb Vojtěch Filip*, Hospodářské noviny, 3.10.2005

KSČM došlo neskôr na I. zjazde, ktorý sa uskutočnil v októbri 1990 v Olomouci. Obsah tohto dokumentu niesol jasné známky snahy vtedajšieho vedenia ísť cestou modernizácie a zároveň sa dištancovať od minulosti. V programových pasážach sa totiž vyzdvihujú len tie historické etapy, kde KSČ figurovala ako súčasť demokratických frontov (Fiala, Holzer, Mareš, Pšeja 1999: 109).

Na II. zjazde KSČM, konanom v decembri 1992 v Kladne, bol delegátmi prijatý nový program. Ten, oproti tomu olomouckému už predstavoval výraznejší príklon k tradičným ideám socializmu. Išlo o dôsledok pokračujúceho vnútrostraníckeho rozkolu v dôsledku odlišných názorov na transformáciu. Nový program mal predovšetkým zmierniť vášne významnej časti členskej základne, ktorá zastávala konzervatívnejší postoj. Mnohé jeho pasáže tak boli formulované povrchné a umožňovali rozdielne interpretácie. Tieto nové programové dokumenty potvrdil o pol roka neskôr prelomový III. zjazd. Vzhľadom na to, že od tej doby k jeho významnejším úpravám nedošlo, je kladenský program považovaný za základ celej programatiky KSČM (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1416).

Podľa programu vidí KSČM samú seba ako obhajcu „obyčajných ľudí“. Pod nimi sa rozumejú občania, ktorí sú „tvůrci společenských hodnot a přitom získávají jen podprůměrnou a nižší mzdu“. Z ich práce naopak „kořistní domácí a stále více zejména zahraniční velkopodnikatelé“¹⁰. Hlavnú cieľovú skupinu teda prirodzene predstavujú príslušníci robotníckej triedy. Po roku 1989 sa totiž do spoločnosti údajne znovu vrátil základný konflikt práce a kapitálu¹¹.

Mnohé programové pasáže sa venovali a venujú vyzdvihovaní domnelých pozitív prednovembrového obdobia. Takáto rétorika má zároveň slúžiť tiež k „ospravedlňování životopisů“ tradičných členov KSČM (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1417). Nových voličov sa naopak komunisti snažia získavať cez tzv. sociálny populizmus. K najčastejším komunistickým klišé patrí odstránenie nezamestnanosti, solidarita v zdravotníctve, či zabezpečenie dôchodcov a mladých rodín. V zahraničnej politike KSČM vždy ostro vystupovala voči NATO a s tým súvisiacemu českému členstvu. Úlohu tohto „militaristického paktu“ z čias studenej vojny by podľa komunistov mala prevziať OBSE. A ako už bolo spomenuté, kriticky sa KSČM stavala a stále stavia i k EÚ, resp. ku „kapitalistickému“ smerovaniu európskej integrácie (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1417).

---

10) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 33

11) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 34 - 35

1.2.2 Volebný program 2006 ¹²

KSČM predkladá program pre voľby 2006, ako sama hovorí, v „*realitě kapitalistické společnosti, se kterou se však nesmiřuje*“. Následne sa opäť šalamúnskym spôsobom vyjadruje k svojej totalitnej predchodkyni a to konkrétne dištancovaním sa od akéhokoľvek zneužitia moci a deformácie komunistických myšlienok. Za svoju cieľovú skupinu program označuje okrem robotníkov tiež poľnohospodárov, pracovníkov služieb a obchodu, študentov, dôchodcov, ale napr. i vedcov, lekárov, či dokonca malých a stredných podnikateľov. De facto sú tak vymenovaní všetci (včetně buržoázie), snáď len s výnimkou veľkopodnikateľov.

V samotnom úvode volebného programu sa súčasná situácia krajiny prezentuje ako doba, ktorej každodennou realitou je „*pravicová demontáž doposud existujících sociálních jistot garantovaných státem*“. Ide o pomerne zaujímavé tvrdenie, ak uvážime, že o „*pravícovej demontáži*“ sa hovorí v čase ôsmeho roku vlády ľavicovej ČSSD. Ešte zaujímavejšie pôsobí nasledujúca pasáž, popisujúca blížiacu sa voľbu ako stret neoliberálnej pravice (menovite ODS) a ľavice, spojenej „*s úsilím o zachování a rozvíjení základních hodnot sociálního státu*“. Týmto úvodom KSČM implicitne vyjadruje svoj postoj ku ČSSD, ktorú v podstate vidí ako spojenca. Pritom ešte v dokumentoch VI. zjazdu KSČM, ktorý sa konal ani nie dva roky dozadu, je vtedajšia Špidlova, i predchádzajúca Zemanova vláda podrobená zdrvujúcej kritike ¹³. Ani program pre voľby 2006 sa v zásade nevymyká z rétoriky sociálneho populizmu. KSČM vo všetkých bodoch sľubuje akurát ČO, ale až na viaceré výnimky vôbec nepopisuje AKO ¹⁴. Hlavný rozdiel oproti doterajším programovým dokumentom predstavuje skutočnosť, že volebný program 2006 bol zostavovaný po vstupe ČR do Európskej únie. KSČM podľa textu členstvo v EÚ „rešpektuje“, hoci „s kritickými výhradami“. Dokonca a priori neodmieta ani prechod na euro. V zahraničnej politike ďalej komunisti z dlhodobého hľadiska stále požadujú zrušenie NATO. Čo sa však môže javiť ako prekvapujúce, vo veci členstva ČR sa hovorí len o jeho pozastavení, ale nie priamo o vystúpení ako v programe 2002 (Dočekalová 2002, 80 s.).

12) *Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006 – 2010* (dokument KSČM), <http://volby.kscm.cz/index.asp?thema=3319&category=24> (download: 26.4.06)

13) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 15, 94

14) Za náznaky predkladania konkrétnych riešení možno považovať napr. uzákonenie ekologickej dane, vyššie zdaňovanie luxusného tovaru, či zriadenie tzv. Závodných rad. V zahraničnej oblasti potom zavedenie Tobinovej dane pre pohyb „*nadnárodního spekulativního kapitálu*“.

1.3 Vnútoraná organizácia KSČM

1.3.1 Vertikálna štruktúra a orgány KSČM

Pre väčšiu komparatívnu prehľadnosť rozoberané spoločne so štruktúrou a orgánmi KSS v podkapitole 3.3.1 *Vertikálna štruktúra a orgány KSČM a KSS*.

1.3.2 Príbuzné a spriatelené inštitúcie KSČM

V súčasnosti pôsobia na území Českej republiky desiatky organizácií, spolkov, či združení, fungujúcich buď priamo pod značkou KSČM, alebo s ňou tesne prepojených. Viaceré z nich nadväzujú ešte na činnosť organizácií bývalej KSČ.

Pre KSČM zrejme najvýznamnejšou príbuznou inštitúciou je denník *Haló noviny*, vychádzajúci od júna 1991 ako stránicke periodikum. Jeho vznik priamo súvisel so stratou *Rudého práva*, o ktorý komunisti prišli tesne po revolúcii. Okrem *Haló novin* zaštituje KSČM i týždenník *Naše pravda*, vydávaný v Ostrave. Spolu s týmito dvoma celoštátnymi listami sú s českými komunistami prepojené tiež viaceré regionálne periodika ako *Nový zítřek* v Hradci Králové, *Svoboda* v Kladne, *Echo* v Brne, či *Pravda* na severných Čechách. V celku pozoruhodný je anglicky písaný mesačník *Postmark Prague*, ktorý sa tematicky venuje i Slovensku. S KSČM ďalej priamo spolupracujú nakladateľstvá *Orego*, *Nakladatelství JUDr. Jaroslava Webera*, no a predovšetkým *Futura a.s.*. Tá sa okrem vydávania zmieňovaných *Haló novin* venuje tiež publikovaniu kníh viacerých komunistických predákov¹⁵ (Fiala, Mareš, Pšejja 2005: 1419). Navyše je aj zriaďovateľom unikátneho internetového rádia *Haló Rádio Futura*, ktoré v júli 2005 zahájilo svoje každodenné vysielanie. KSČM sa týmto stala jedinou politickou stranou v ČR, disponujúcou nielen vlastným tlačovým denníkom, ale teraz už aj vlastnou rozhlasovou stanicou (hoci len internetovou).

Pomerne známou organizáciou pôsobiacou v rámci KSČM je občianske združenie *Komunistický svaz mládeže* (KSM). K jeho založeniu došlo už v roku 1990 a v dnešnej dobe registruje cca 400 členov. Vydáva si tiež vlastný list s názvom *Mladá pravda*. KSM definuje sám seba ako samostatnú organizáciu mladých ľudí usilujúcu o prekonanie kapitalizmu a vybudovanie socializmu. Podmienkou prijatia je okrem odpovedajúcich vekových kritérií tiež súhlas so základnými dokumentmi KSČM. (Fiala, Mareš, Pšejja 2005: 1419 – 1420). Vo všeobecnosti ale možno označiť akcie

---

15) Futura a.s. vydala niekoľko publikácií bývalému predsedovi Grebeníčkovovi, či Miloslavu Randsdorfovi (napr. jeho známe *Nové čtení Marxe*). Okrem toho spadá pod Futuru i mesačník *Alternativy*, ktorý je zameraný na zdanlivo vedecky podloženú kritiku kapitalizmu, či kritiku politických rivalov KSČM (<http://www.futura.cz>).

i rétoriku tejto „mladej gardy“ za ešte ortodoxnejšiu a radikálnejšiu ako je tomu u vedenia samotnej KSČM. Koncom roka 2005 sa KSM dokonca dostalo do konfliktu s Ministerstvom vnútra ČR, ktoré na ňom požadovalo zrieknutie sa politických aktivít. Tie sú totiž podľa zákona nezlučiteľné s činnosťou občianskeho združenia¹⁶.

Dôležité je zmieniť tiež spriaznené odborné kluby českých komunistov ako *Klub sociológů a psychologů*, *Klub ekonomů* a *Klub mezinárodní politiky*. Významný je hlavne prvý menovaný, ktorý pre KSČM uskutočňuje výskumy verejnej mienky a spolupracuje s ňou i na predvolebnej stratégii. Schádza sa z pravidla jedenkrát týždeň priamo v sídle KSČM a výsledky jeho názorov bývajú pravidelne publikované v Haló novinách a ďalších komunistických periodikách¹⁷. KSČM ďalej iniciovala rovnako aj vznik *Odborového združení Čech, Moravy a Slezka*, ktoré ešte v roku 2000 vykazovalo cez 57 000 členov. Podobne tak v oblasti kultúry zaštituje komunistická strana napr. *Výbor národní kultúry*, či niekoľko organizácií protifašistického odboja. Zvláštne postavenie majú v rámci KSČM tzv. *Levicové kluby žen* (Fiala, Mareš, Pšeja 2005: 1420).

1.3.3 Členská základňa KSČM

Pre väčšiu komparatívnu prehľadnosť rozoberaná spoločne s členskou základňou KSS v podkapitole 3.3.3 *Členská základňa KSČM a KSS*.

1.4 Zahraničná politika KSČM

Pre popisovanie zahraničnej politiky KSČM a spôsobu jej vykonávania, by bolo možné vymedziť dve rozdielne obdobia; pred a po vstupe do EÚ.

Analýza fungovania KSČM v zahranično-politickej oblasti počas prvých 14 rokoch existencie strany je pomerne komplikovaná. Jej permanentné opozičné postavenie totiž možnosti aktivít na nadnárodnej úrovni značne limitovalo. Zahraničná politika českých komunistov sa tak obmedzovala hlavne na akcie deklaratívneho charakteru, ako vydávanie verejných stanovísk k rôznym významným medzinárodným udalostiam. Popritom sa však KSČM intenzívne snažila i o nadväzovanie spolupráce s inými komunistickými, či ľavicovými stranami, resp. o uchovávanie kontaktov ešte z čias KSČ. U týchto partnerov zároveň českí komunisti hľadali tiež programovú

16) *Mladí komunisté požádali vnitro o odklad*, Hospodářské noviny, 21.12.2005

17) Osobný rozhovor s predsedom Klubu sociológů a psychologů Ing. Lubomírom Vackom, CSc. 23.11.2005

inšpiráciu a know-how pre prežitie v podmienkach voľnej politickej súťaže. Prvé programové dokumenty si napr. čiastočne za svoj vzor brali program Socialistickej internacionály a niekdajší predseda Jiří Svoboda pri svojej modernizačnej politike čiastočne napodoboval príklad transformácie bývalej nemeckej štátostrany do dnešnej Strany demokratického socializmu (PDS). Celkovo však zahraničnej politike KSČM chýbala počas celých 90-tych rokov nejaká ustálenejšia koncepcia a i spomínané vzťahy s partnerskými stranami stáli skôr na osobných väzbách. To sa ale na sklonku milénia postupne menilo. S tým ako KSČM stabilizovala svoje postavenie na českej politickej scéne, sa zvyšoval i jej medzinárodný kredit. Len málo „skutočne komunistických“ strán v Európe totiž malo také silné parlamentné zastúpenie, ako práve českí komunisti. KSČM sa tak okolo roku 2000 stáva jednou z najvýznamnejších komunistických strán v Európe a spolu s PDS jednoznačne najvýznamnejšou stranou svojho druhu v regióne. Toto postavenie ešte posilnil Pražský summit NATO v novembri 2002, počas ktorého KSČM vykonávala funkciu akéhosi „hostiteľa“ ľavicových protestných síl¹⁸.

Podstatne odlišnejšiu podobu dostala zahraničná politika KSČM po vstupe ČR do Európskej únie. Na základe úspešných eurovolieb v júni 2004 získali českí komunisti 6 mandátov v EP a stali sa relatívne významnou súčasťou málo vplyvnej *Evropskej zjednotenej ľavice / Severskej zelenej ľavice* (GUE/NGL). Tento nový inštitucionálny rámec zahranično-politických aktivít sa ešte viac prehĺbil založením *Strany európskej ľavice* (SEL) 16-timi európskymi komunistickými stranami v máji 2004 v Ríme. Samotnému zakladateľskému aktu ešte predchádzala medzinárodná konferencia dotýčajúcich strán v Prahe z marca toho roku, ktorá bola opäť v réžii KSČM¹⁹. V rámci SEL sa tak českí komunisti stali bezosporu jednou z najdôležitejších síl. Kvôli viacerým názorovým sporom však v nej zastávajú len status pozorovateľa.

Zoznam strán, s ktorými má KSČM podpísanú zmluvu o spolupráci²⁰:

- 1.) Komunistická strana Slovenska
- 2.) Komunistická strana Kuby
- 3.) Portugalská komunistická strana
- 4.) Francúzska Komunistická strana
- 5.) sýrska socialistická strana BAAS

18) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 44 - 45

19) *Komunisti Európy sa v Ríme spojili*, Pravda, 9.5.2004

20) Osobný rozhovor s pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006.

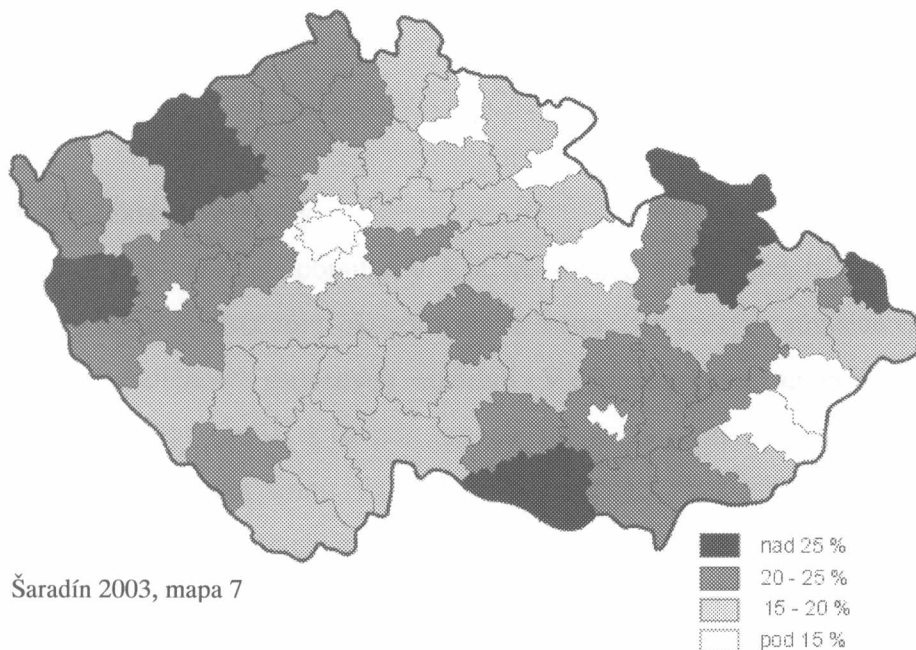
1.5. Elektorát KSČM

KSČM má v Českej republike parlamentné zastúpenie už od svojho oficiálneho vzniku. Okolo roku 1993 sa síce zdalo, že strana smeruje k svojmu rozpadu a marginalizácii, no opak sa stal pravdou. V parlamentných voľbách 2002 dokonca hlasovala za komunistov skoro celá pätina z tých, ktorí prišli k urnám.

1.5.1 Sociálne a regionálne zloženie voličov KSČM

V monografii *Středoevropské systémy politických stran* z roku 2003 je typický volič KSČM popisovaný ako volič z dediny alebo malého mesta, so základným vzdelaním a dôchodkovým vekom (Fiala, Hloušek 2003: 47). Takáto stručná charakteristika by v celku odpovedala aj profilu členskej základne strany (3.3.3.2). Každopádne sa jedná voliča, patriaceho k veľmi slabým sociálnym vrstvám, čiže presne takého, na ktorého sa zameriava tzv. sociálny populizmus komunistickej programatiky.

Mapa 2: Volebná geografia KSČM vo voľbách 2002

Zdroj: Šaradín 2003, mapa 7

Vo voľbách 2002 sa komunisti vo väčšine českých krajov etablovali ako tretia najsilnejšia strana. Najviac sa im darilo v Ústeckom kraji (kde dosiahli celkovo svojho najlepšieho výsledku 25,1%), ďalej na Vysočíne, Olomoucku a Moravskoslezku. Vo všetkých týchto krajoch dokázali preskočiť ODS a skončiť druhí za ČSSD. V niektorých okresoch sa KSČM dokonca podarilo zvíťaziť, čo sa stalo vôbec po prvý

krát za dobu jej existencie. Konkrétne išlo o Tachov (31%), Znojmo (29,1%), Louny (29,1%), Bruntál (27,9%) a Most (27,4%) (Sokol 2002, 156 - 157).

Naopak, najmenej sa komunistom vodí v Prahe, ktorá je tradične baštou ODS. Podobne tak je tomu i v Brne a na východe Moravy. Pre tieto územia je špecifické zvýšené percento nábožensky založených voličov, takže tu komunisti prehrávajú i s „lidovcami“.

Celkovo má KSČM najväčšiu podporu prevažne v bývalých Sudetoch, s výnimkou severovýchodu Čiech (Sokol 2002, 156 - 157). Zo sociálneho aspektu sa jedná vždy o regióny so zvýšenou nezamestnanosťou (Ústecký kraj, Moravskoslezsko, sever Olomoucka a okolie Znojma). Vo všetkých víťazných okresoch, z výnimkou Tachova, dokonca počet nezamestnaných prekračuje 15%, čo je najviac v rámci celej ČR (Šaradín 2003).

1.5.2 Faktory prít'azlivosti KSČM

Pri skúmaní dôvodov, ktoré vedú českých voličov hlasovať v prospech komunistov je treba rozlišovať medzi dvoma dimenziami:

- 1) objektívne faktory – nezávislé na samotnej KSČM
- 2) subjektívne faktory – KSČM priamo ovplyvňované

1.5.2.1 Objektívne faktory

Jeden z koreňov súčasnej popularity KSČM treba hľadať v období 1996/97. Vtedy totiž dochádza k spomaleniu ekonomického rastu ČR a s tým súvisiacemu prijatiu Klausových „balíčkov“ úsporných opatrení. V dôsledku toho sa mnohí dovtedajší pravicoví voliči priklonili k ľavici. Ich cieľovou stanicou sa stala predovšetkým ČSSD, ktorá aj vďaka tomu vyhrala voľby 98 (Kunštát 2004). Následná vláda opozičnej zmluvy ale znamenala len pokračujúcu „frustráciu“ verejnosti z politiky. To sa neskôr prejavilo v podobe nízkej volebnej účasti v roku 2002, ktorá prirodzene nahrála práve komunistom a ich stabilnému elektorátu. Nízka volebná účasť je teda prvým dôvodom 18tich % KSČM vo voľbách 02.

Druhou príčinou je s tým spojené zastavenie rastu preferencií ČSSD počas Zemanovej vlády. Čo však bolo veľmi podstatné, v období 1998 - 2002 sa nespokojní voliči ľavice už „nevracali“ späť k pravicovým stranám ale zostávali naľavo u ČSSD. Sociálnych demokratov ale naopak opúšťali viacerí sklamaní priaznivci z roku 98, ktorí prechádzali k druhej ľavicovej alternatíve, čiže k KSČM. Tento nový prírastok

komunistickej strany naviac ešte dopĺňalo mnoho bývalých voličov *Důchodců za životní jistoty* (DŽJ) a dokonca i niekdajší prívrženci republikánov Miroslava Sládka (Kunštát 2004).

Za volebné obdobie 1998 – 2002 by sa v prípade fluktuácie voličov smerom ku KSČM dal využiť pojmový aparát Teórie hier. Konkrétne by šlo o Teóriu hier s nulovým súčtom. Ľavicoví voliči v časoch opozičnej zmluvy totiž zostávali v ľavej časti spektra i potom, ako sa odklonili od pôvodnej preferovanej strany (ČSSD, DŽJ). Po roku 2002 by však už aplikácia nulového súčtu bola pomerne sporná. Za obdobie 2002 - 2006 je totiž z výskumov volebných preferencií patrné, že pri strate ČSSD už neposilňujú komunisti, ale naopak stúpa podpora ODS ²¹. Dalo by sa teda konštatovať, že v roku 2002 zrejme dosiahol podiel bývalých priaznivcov ČSSD v elektoráte KSČM svoje maximum.

Do budúca sa teda komunisti už pravdepodobne nemôžu spoliehať na to, že by sa im podarilo zvyšovať svoje preferencie na úkor sociálnych demokratov, tak ako pred voľbami 2002. Naproti tomu ale bude KSČM stále nahrávať nerovnomerný hospodársky vývoj. Ten jej totiž tradične zabezpečuje podporu v regiónoch s vyššou nezamestnanosťou a s nižšou životnou úrovňou. V rámci nich sú navyše špecifickými prípadmi samotné hlavné komunistické bašty Ústecko, Mostecko a severná Morava. Ide totiž o hornícke centrá, ktoré dlhé desaťročia stáli výlučne na ťažbe uhlia, čoby niekdajšej „krvi republiky“. U Mosteckého, Ústeckého, a Moravskoslezského kraja tak treba samostatne počítať ešte s aj príslušníkmi baníckych profesií, ktorých sociálny status zaznamenal od roku 1989 obzvlášť výrazný prepád.

1.5.2.2 Subjektívne faktory

Pri popise subjektívnych dôvodov súčasného postavenia KSČM v českom straníckom systéme bude pozornosť upriamená na politiku strany a celkový jej zovňajšok. Tieto atribúty boli najvýraznejšie ovplyvnené vnútrostraníckymi pomermi ešte z obdobia 1992/93, ktoré znamenali „zakonzervovanie“ dovtedajšieho pozvoľného procesu transformácie. Od tej doby sa toho na vzhľade strany už veľa nezmenilo. Vo svojej štúdii z roku 2004 Daniel Kunštát o dnešnej KSČM hovorí, že *opatrjuje kontinuitu komunistického dedictví a k mobilizaci voličů používá třídně zabarvené autoritářské,*

---

21) Vo svojej sociologickej štúdii z konca roka 2003 Daniel Kunštát uvádza, že *„zatímco v minulosti pokles preferencí ČSSD bežmála zákonitě znamenal posílení KSČM, v současnosti se situace jeví radikálně odlišně: navzdory propadu podpory ČSSD nedochází k významnějšímu transferu hlasů ve prospěch KSČM (preferance KSČM zůstávají v podstatě neměnné), ale právě (zejména) ve prospěch ODS“* (Kunštát 2003).

sociálně populistické a etnonacionalistické strategie“ (Kunštát 2004). Komunisti teda k získaniu voličov nevyužívajú len spomínaný sociálny populizmus a odvolávanie sa na minulý režim, ale rovnako tiež razantné vystupovanie straníckych elít a nacionalisticky podfarbený prístup napr. k otázke Sudetských Nemcov, či integračnému procesu. Jedná sa tak o stratégiu, ktorá nemá za cieľ oslovovať výlučne iba „typických“ nostalgických voličov, ale podobne môže byť prítlačivá aj pre osoby bez nejakej výraznejšej väzby k minulému režimu, či komunistickej ideológii. Vďaka tejto kombinácii viacerých prístupov sa komunistom darí k svojmu stabilnému voličskému jadrú pripájať ešte aj početnú skupinu tzv. voličov z protestu.

Ďalším aspektom prítlačivosti môže byť akési zdanie, že komunistom nejde, tak ako iným politickým stranám, o dobytie moci, ale že si vystačia len s napĺňaním svojho programu. Zvlášť po nástupe Jiřího Paroubka do premiérskeho postu vyzerala byť KSČM už plne „spokojná“ s tým, že sa jej spolu s ČSSD podarilo presadiť niekoľko významnejších zákonov (zákoník práce, zákaz privatizácie nemocníc). Svoj nezáujem o moc prirodzene vo svojich vyhláseniach prízvukovali i sami komunistickí predáci. V predvolebnej kampani 2006 tak musela táto ich „skromnosť“ pôsobiť na mnohých voličov priam ako vyložený kontrast s agresívnymi stretmi medzi ODS a ČSSD.

V neposlednej rade možno za úspechmi KSČM vidieť tiež jej rozvetvenú stranícku organizáciu, ktorú zdedila ešte po KSČ. Tá strane už od jej vzniku zabezpečuje okrem iného tiež stabilný - hoci z roka klesajúci - prísun finančných prostriedkov. Vďaka takejto výhode sa komunistom vyhli akékoľvek korupčné škandály, čo im bezosporu dáva významný punc dôveryhodnosti (Kunštát 2004).

A napokon, pomerne zásadný význam má dnes pre perspektívne posilňovanie komunistickej voličskej základne niečo, čo by som pomenoval ako „personálna univerzálnosť“. Inými slovami, jedná sa o značne rozdielne typy osobností, ktoré sú už niekoľko rokov k videniu v čele strany. Na jednu stranu je tu totiž napr. modernista Jiří Dolejš, disponujúci značným potenciálom pre oslovovanie zvlášť mladších voličov. Na strane druhej však vidno rovnako i pro-ortodoxného Václava Exnera, ktorý zase zohráva veľkú úlohu pri udržiavaní tých nostalgických. No a takúto heterogénnu zostavu vedenia KSČM ešte dopĺňa samotný pragmatický predseda Filip, čoby pojitko oboch pólou.

Elektorát KSČM bol od vzniku strany tvorený voličmi náležiacim k nízkym sociálnym vrstvám a pochádzajúcim väčšinou z regiónov z vysokou nezamestnanosťou. Títo voliči mali pochopiteľne veľmi blízko k minulému režimu a to buď svojou vtedajšou osobnou angažovanosťou, alebo aspoň nostalgiou. V rokoch 1998 – 2002 sa k tomuto voličskému jadrú KSČM pridali i bývalí priaznivci ČSSD, DŽJ a Sládkovych republikánov, ktorých možno označiť za protestné hlasy. Tento náhly prílev však voľbami 2002 zrejme dosiahol svojho vrcholu. Do budúca ale môžu komunisti pre zmenu rozširovať svoj elektorát pokračujúcim opúšťaním tradičnej ideológie v prospech politického pragmatizmu. V období 2002 – 2006 sa totiž dokázali čiastočne zbaviť nálepky izolovanej strany, čo môže vyslať veľmi pozitívny signál medzi českú verejnosť. A česká verejnosť podľa Daniela Kunštáta už dokonca *„jednoznačne nereflektuje KSČM jako extrémní stranu a stejně tak konsensuálně neodmítá (její) případné budoucí vládní angažmá“* (Kunštát 2004). Otázne však je ako táto rodiaca sa „ľudská tvar“ KSČM ovplyvní jej tradičné voličské jadro.

2 Komunistická strana Slovenska

2.1 Vznik a vývoj KSS

Komunistická strana Slovenska, ktorá od roku 2002 zasadá v slovenskom zákonodarnom zbore, vznikla 29.8.1992. S pôvodnou KSS z čias minulého režimu, nemá teda táto strana - napriek identickému názvu, obdobných symbolov, či programu - v právnej rovine absolútne nič spoločné. A tento fakt je treba pripomenúť obzvlášť dôrazne. Mnoho Slovákov totiž mylne vidí v dnešnej KSS pokračovateľku niekdajšej štátostrany, resp. jej slovenskej odnože.

2.1.1 „Reinkarnácia“ Komunistickej strany Slovenska

Bez ohľadu na neexistenciu akejkoľvek právnej continuity, je ale treba pôvod súčasnej KSS hľadať predsalen v „klasickej“ KSS. Lepšie povedané, v jej jedinom formálnom dedičovi, ktorým sa stala, dnes už zaniknutšia, Strana demokratickej ľavice.

Časovo spadajú počiatky dnešných parlamentných komunistov Slovenska do sklonku roku 1989. Podobne ako tomu bolo v Česku, došlo i vo vtedajšej Slovenskej socialistickej republike v polovici decembra 89 k zvolaniu Mimoriadneho zjazdu Komunistickej strany. Na rozdiel od českej časti sa však nejednalo o zjazd KSČ, ale o zjazd KSS. Nehľadiac totiž na skutočnosť, že KSS ako taká v tom čase nedisponovala žiadnou právnou subjektivitou ¹, bol tento zjazd plne v réžii slovenských komunistov. Na zjazde došlo k personálnej obmene prakticky celého dovtedajšieho zloženia ÚV, miesto ktorého prebrala vedúcu úlohu v strane skupina okolo Petra Weissa. Tá sa - na rozdiel od nových komunistických predákov v Česku - kvôli minulosti príliš nerozpakovala a okamžite proklamovala úsilie vydať sa modernou, sociálne-demokratickou cestou. O tom svedčil aj prijatý *Akčný program KSS*, ktorý mal o mnoho reformnejší ráz ako obdobný dokument prijatý pražským mimoriadnym zjazdom KSČ. Začalo tak byť zrejmé, že vo vzťahu k transformácii sa predstavy vedenia českých a slovenských komunistov značne odlišujú. Táto rozdielnosť pohľadov sa neskôr pretavila do federalizácie KSČ a dva roky na to až do jej oficiálneho zániku (Kopeček 2002: 104 – 106).

Nové vedenie ÚV KSS presadzovalo svoj náhly proreformný kurz prakticky úplne

---

1) Tú KSS získala až koncom septembra 1990. Dovtedy sa oficiálne jednalo stále len o územnú organizáciu KSČ (Kopeček 2002: 107).

samostatne. Narozdiel do českých komunistov sa Weiss a spol. veľmi nezaťažovali ani postojmi straníckych organizácií a ani názormi členskej základne. To však pochopiteľne nebolo po vôli skupinám presadzujúcim ortodoxnejšiu orientáciu a preto už v prvej polovici roku 1990 možno v rámci KSS hovoriť o dvoch odlišných názorových prúdoch. Tie sa následne inštitucionalizovali do dvoch platforiem - *Platforma socialistickej orientácie (PSO)* a *Platforma komunistickej obnovy KSS (PKO)*. Prvá menovaná bola spojená s Weissovou skupinou a jednoznačne podporovala modernizačnú politiku. PKO sa naopak voči novému vedeniu značne vyhraňovalo a žiadalo „*zabetonování strany na pozicích příliš se nelišících od těch, které strana zastávala před listopadem 1989*“ (Kopeček 2002: 105). Vo vedení však mala rozhodujúcu prevahu proreformná PSO a táto skutočnosť sa prirodzene podpisovala i na celkovom zovňajšku strany. Na zjazde v októbri 1990 reformisti presadili zmenu názvu KSS na *Komunistická strana Slovenska – Strana demokratickej ľavice*. Koncom januára 1991 bola navyše prvá časť názvu definitívne vyškrtnutá a zároveň sa SDEĽ dištancovala od totalitnej minulosti. Týmto symbolickým aktom na Slovensku končí viac ako štyridsaťročná história prednovembrovej KSS (Kopeček 2002: 104 – 106).

Po októbrovom zjazde vedenie ortodoxnej PKO pochopilo, že na smerovanie strany už nemá žiadny reálny vplyv. Poslednou kvapkou bola zmena názvu, po ktorej sa väčšina predstaviteľov tejto platformy rozhodla stranu SDEĽ nadobro opustiť. Následne v marci 1991 vznikol na báze PKO nový politický subjekt *Zväz komunistov Slovenska (ZKS)*. Paralelne s tým však zase iná skupina ortodoxného krídla založila *Komunistickú stranu Slovenska '91 (KSS '91)*. Z odídencom z SDEĽ tak fakticky vznikli dve nezávislé komunistické strany. Obe mali pochopiteľne k sebe veľmi blízko, avšak napriek tomu nešlo ani zďaleka o strany identické. Napr. v programovej oblasti sa KSS '91 hlásila k modelu dubčekovského socializmu, zatiaľ čo ZKS hovorila len o socializme ako takom. Za ďalšie bolo v prípade KSS '91 jednoznačne väčšie materiálne zázemie. Okamžite po svojom vzniku totiž mohlo jej vedenie počítať s významnou finančnou pomocou od KSČM. Prirodzene, že českí komunisti považovali za partnera i ZKS, ale v jeho prípade nebola materiálna podpora tak vysoká. Zväz komunistov ale naproti tomu disponoval v porovnaní s KSS '91 o mnoho väčším, dalo by sa povedať, intelektuálnym zázemím. Medzi čelnými predstaviteľmi ZKS bolo totiž značné percento bývalých členov Slovenskej akadémie vied. Vo vedení strany tak prevládali vedeckí pracovníci na úkor napr.

prednovembrových politických kádrov². Prirodzená snaha o zjednotenie, ktorá sa objavila prakticky bezprostredne po založení oboch nových komunistických strán, teda narážala na určité prekážky. Významným katalyzátorom zblížovania sa napokon ukázali byť až parlamentné voľby 1992. V rámci nich sa totiž KSS '91 a ZKS zaviazali formálne spolupracovať. Naproti tomu ale viaceré nevyriešené otázky zabránili, aby vo voľbách obaja títo ortodoxní odštiepení z SDE kandidovali len ako jeden subjekt. Zároveň však neprichádzala do úvahy ani možnosť vytvorenia volebnej koalície, pretože tá by klauzulu vstupu do parlamentu pre tieto, už aj tak marginálne straničky, ešte zvýšila. Túto dilemu komunisti vyriešili vcelku šalamúnsky – pre voľby do všetkých komôr zákonodarného zboru sa nakoniec postavila vždy len jedna kandidátka listina, ale s tým rozdielom, že na slovenskej úrovni (do Slovenskej národnej rady) šlo o kandidátku KSS '91, zatiaľ čo na federálnej úrovni (do Federálneho zhromaždenia) šlo o kandidátku ZKS. Na samotné výsledky však toto provizórne zjednotenie zrejme veľký vplyv nemalo, keďže v prípade všetkých komôr sa ich zisk pohyboval len okolo 0, 75%. Pre porovnanie, SDE si v týchto parlamentných voľbách prišla na viac ako 14% (Gonda 2004: 144 – 152).

Po voľbách však už bola cesta zjednotenia oboch komunistických strán otvorená. Dňa 29.8. 1992, v deň výročia Slovenského národného povstania, sa v Banskej Bystrici konečne uskutočnil zlučovací zjazd ZKS a KSS '91. Bolo rozhodnuté, že po právnej stránke KSS '91 zanikne, resp. ukončí činnosť, a jej členovia prejdú pod ZKS. Zároveň sa ale schválilo premenovanie zjednoteného subjektu na *Komunistická strana Slovenska*. Za jej predsedu bol zvolený Vladimír Ďaďo (KSS '91) a za ústredného tajomníka Ladislav Jača (ZKS), zastávajúci túto funkciu dodnes. Rovnako tak zlučovací zjazd prijal i prehlásenie konštatujúce, že „*nově vytvořená KSS není nástupnickou organizací bývalé KSS, a že bude demokratickými prostředky usilovat o socialismus moderní doby*“ (Gonda 2004: 182). Zlučovacím zjazdom ZKS a KSS '91 z konca augusta 1992 sa teda na politickej mape znovu objavila Komunistická strana Slovenska (Gonda 2004: 182 – 183).

2.1.2 Nová KSS a jej prvé dve „päťiletky“

Zásadným problémom práve vzniknutej KSS sa ukázala byť skutočnosť, že ak pomineme určitú personálnu kontinuitu, mali „noví“ komunisti s pôvodnou KSS spoločný akurát ten názov. Celú členskú základňu, organizačnú štruktúru, i materiálnu

2) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS Ladislavom Jačom, 21.3.2006

výbavu po prednovembrovej komunistickej strane totiž zdedila SDL. A podobne tomu bolo i s pozíciou v slovenskom straníckom systéme. Východiskové postavenie obnovenej KSS teda nebolo v žiadnom prípade ideálne. Na politickom spektre navyše nebol pre novú ľavicovú stranu, hoci značne extrémnejšiu, ani priveľký priestor. Hlavnou ľavicovou silou bola v tom čase suverénne SDL. Okrem nej však v prvej polovici 90-tych rokov na politickej scéne s určitými úspechmi pôsobili i sociálni demokrati (*Sociálne-demokratická strana Slovenska* [SDSS]), svojho času vedení Alexandrom Dubčekom, či „zelení“ (*Strana zelených na Slovensku* [SZS]), taktiež orientovaní skôr doľava. Pred voľbami 1994 sa navyše sa z SDL odštiepila ďalšia extrémne-ľavicová strana *Združenie robotníkov Slovenska* (ZRS), ktorá následne získala i parlamentné zastúpenie. No a predovšetkým treba spomenúť i populistické, široko-spektrálne *Hnutie za demokratické Slovensko* (HZDS) Vladimíra Mečiara, ktoré v prvých rokoch existencie samostatnej Slovenskej republiky, malo v straníckom systéme takmer hegemonické postavenie. Z kontextu takéhoto rozloženia ľavicových, či pseudo-ľavicových síl, sa môže zdať až prekvapujúce, že v predčasných parlamentných voľbách v septembri 1994 si KSS prišla na 2, 75% hlasov, čím takmer zo štvornásobila volebný zisk z roku 1992. Pripísať to podľa môjho názoru možno predovšetkým jej novému názvu. Ním sa totiž strana stala príťažlivá pre tú časť ľavicových voličov, ktorá bola zžitá s predchádzajúcim režimom a zároveň sklamaná transformáciou pôvodnej komunistickej strany do SDL. A na tieto skupiny zrejme už len samotná značka KSS pôsobila priam magicky. Každopádne, nárast voličských preferencií KSS, bezpochyby tiež súvisel s takmer katastrofálnym volebných neúspechom SDL³.

Štyri mesiace pred voľbami sa v Leviciach v dňoch 14. a 15.2.1994 uskutočnil I. zjazd KSS. Delegáti na ňom potvrdili v čele strany Vladimíra Ďaďa a prijali základný *Program Komunistickej strany Slovenska*. Ten v zásade podčiarkoval ortodoxný charakter strany. Hlavnou témou však boli prirodzene blížiac sa voľby. Medzi účastníkmi zjazdu sa objavila skupinka okolo Jána Zelinky, ktorá usilovala o určitý pragmatizmus. KSS podľa nich nemala zostávať v izolácii, ale miesto toho sa mierne „odortodoxniť“ a vo voľbách podporiť ľavicové Združenie robotníkov Slovenska. Podobné názory však boli v KSS ojedinelé a žiadny výraznejší názorový stret

---

3) SDL vo voľbách 94 kandidovala vo štvorčlennej ľavicovej koalícii (o.i. so SZS a SDSS). Napriek optimistickým vyhladkam však nakoniec mohla byť rada, že sa vôbec dostala do parlamentu. So ziskom 10,4% totiž len tesne prekročila desaťpercentnú klauzulu, stanovenú pre štvorkoalície. Tento prepad SDL sa však oveľa viac ako do nárastu preferencií KSS, premietol do úspechu ZRS, čo umožnilo tejto ďalšej radikálne-ľavicovej strane vstúpiť do parlamentu.

ohľadom straníckej orientácie sa nekonal. Strana si teda i naďalej uchovávala svoj veľmi špecifický ráz (Zelinka 2000: 590 – 591).

Kvôli svojej dogmatickosti pôsobila KSS v nasledujúcom období na politickej scéne v podstate ako „kúl v plotě“. O seriózny dialóg s komunistami nemal prakticky nikto záujem. Túto svoju izolovanosť vedenie strany postupne začalo vnímať negatívne a snažilo sa z nej vymaniť. O tom svedčili aj závery II. zjazdu KSS, ktorý sa konal koncom júna 1996. Účastníci na ňom okrem iného prijali rezolúciu, ktorá vyzývala k zjednoteniu slovenskej ľavice voči pravicovým silám. Na jej základe sa komunisti v nasledujúcich mesiacoch pokúšali o nadviazanie kontaktov s viacerými ľavicovými stranami, zvlášť s parlamentnými ZRS, SDSS a SDL. Odozvy však boli minimálne. ZRS (v rokoch 1994 – 98 súčasť vládnej koalície) na výzvu nereagovalo vôbec a ostatní dvaja oslovení len veľmi symbolicky. V priebehu roku 1997 sa síce objavili určité náznaky možnej spolupráce s opozičnou SDL, ale tie zrejme len súviseli so skutočnosťou, že KSS sa v tom čase priblížila v prieskumoch volebných preferencií k 5% hranici (Gonda 2004: 239 – 243).

Ostrosledované parlamentné voľby 1998 nedopadli pre KSS práve ideálne. Strana získala 2,79% hlasov, čiže prakticky rovnako ako naposledy (hoci v absolútnych číslach si komunisti trochu polepšili). Podľa môjho názoru to však v tom čase predstavovalo vrchol aký vôbec mohla KSS získať. Na Slovensku totiž v rokoch 1994 až 98 klasické štiepenie v osi ľavica – pravica šlo do úzadia. Spoločnosť sa naopak vymedzovala primárne podľa vzťahu k vláde Vladimíra Mečiara a jeho širokospektrálneho HZDS. O tom svedčilo aj zloženie najsilnejšieho opozičného subjektu, ktoré postupne integrovalo strany naprieč celým politickým spektrom⁴. KSS však k Mečiarovi nezaujala žiadny jednoznačný postoj, čím bola z nosnej témy volieb 98 diskvalifikovaná.

V parlamentných voľbách 1998 KSS teda opäť nedosiahla ani len 3% hranicu, ktorá by ju oprávňovala na finančný príspevok zo štátneho rozpočtu. V reakcii na volebný neúspech abdikoval na funkciu predsedu Vladimír Ďaďo. Na jeho miesto bol na decembrovom III. zjazde zvolený Jozef Ševc, ktorý stojí na čele strany dodnes. Ševc vstúpil do súčasnej KSS až začiatkom roku 1994 a do III. zjazdu zastával funkciu miestopredsedu pre medzinárodné otázky. Jeho svokrom je mimochodom prednovembrový prominent Vasil' Biľak (Gonda 2004: 187; 349 – 350).

---

4) Týmto subjektom bola 5-členná *Slovenská demokratická koalícia*, ktorej súčasťou bolo napríklad ľavicové SDSS, liberálna *Demokratická únia*, či konzervatívne *Kresťansko-demokratické hnutie* (KDH).

Vít'azstvom opozície v parlamentných voľbách 98 ustúpila na Slovensku polarizácia na báze Mečiar kontra „tí druhí“ a miesto toho sa objavilo klasické delenie ľavica – pravica. Pre KSS tým vznikla oveľa priaznivejšia situácia, ktorá sa ešte umocnila vstupom SDL, doposiaľ najsilnejšej ľavicovej strany, do prevažne pravicovej vlády Mikuláša Dzurindu. Vláda totiž nedokázala naplniť očakávania svojich voličov po zmene, čo u prevažnej časti verejnosti vyvolalo hlboké rozčarovanie. V prípade SDL sa k tomu pridali ešte aj viaceré s ňou spojené korupčné kauzy. Výsledkom bol katastrofálny prepad jej preferencií. Tie naopak raketovo narástli novej politickej strane *Smer*, ktorú v roku 2000 založil bývalý podpredseda SDL, Róbert Fico. A hoci je *Smer* dnes považovaný za subjekt sociálne-demokratickej orientácie, treba poznamenať, že v tom čase samotný Fico hovoril len o akejsi neideologickej „tretej ceste“. Formálne bola teda KSS pred voľbami 2002 jedinou relevantnou ľavicovou silou⁵.

2.1.3 Slovenskí komunisti opäť v parlamente

Parlamentné voľby 2002 skončili pre KSS doteraz najväčším úspechom. Strana obdržala 6,32% hlasov, čo jej umožnilo, aby 10 rokov po svojom vzniku zasadla v *Národnej rade Slovenskej republiky* (NRSR). Prvý krát v histórii samostatného Slovenska sa tak v parlamente objavil subjekt hlásiaci sa ku komunistickej ideológii. K tomuto úspechu KSS významne domohla spomínaná „politická smrť“ SDL, avšak v hre boli rovnako tak aj viaceré iné faktory (rozobraté v podkapitole 2.5.1).

V 150 člennej Národnej rade sa KSS so svojimi 11-timi mandátmi stala najslabšou parlamentnou stranou. Povolebné rokovania o zostavení vlády sa jej ale prirodzene vyhli veľkým oblúkom. Všetky parlamentné strany okamžite po voľbách rezolútne vyhlásili, že s komunistami nebudú v žiadnom prípade spolupracovať (Rybár 2004: 43). Nehľadiac na to sa však KSS z tohto ostrakizmu rýchlo vymanila. Zanedlho s ňou totiž začali na parlamentnej úrovni kooperovať ďalšie dva opozičné subjekty (HZDS a *Smer*). Výsledkom bolo, že sa KSS napríklad v roku 2003 zapojila pod petíciu za vyhlásenie referenda o predčasných voľbách, ktoré inicioval *Smer* a Konfederácia odborových zväzov. A podobne tak sa komunisti v priebehu celého volebného obdobia aktívne účastnili série hlasovaní za vyslovenie nedôvery vládnym ministrom. V prvých povolebných rokoch finišovali prípravy vstupu Slovenska do Európskej

---

5) V januári 2002 dosiahli v prieskumoch verejnej mienky preferencie SDL po prvý krát nižších hodnôt ako preferencie KSS (Gonda 2004: 355). Klincom do rakvy SDL bolo v roku 2001 odštiepenie platformy okolo Petra Weissu a následný vznik *Sociálne-demokratickej alternatívy* (SDA).

únie. KSS sa k integračnému procesu navonok stavala vcelku pozitívne. Jeho podpora napr. zaznela v dokumentoch IV. zjazdu z roku 2000 a následne i vo volebnom programe. Podobne tak aj v roku 2003 doporučoval ÚV KSS svojim voličom zúčastniť sa referenda o vstupe do EÚ a hlasovať v jeho prospech. Avšak ÚV nebolo v tejto otázke ani zďaleka jednotné a napríklad Ivan Hopta, predseda Poslaneckého klubu KSS, vyzýval voličov k bojkotu referenda. A čo bolo ešte podstatnejšie, vstup odmietala i veľká časť členskej základne. Pod týmto tlakom ÚV svoj postoj k EÚ oficiálne prehodnotil a k parlamentnému hlasovaniu o prístupovej zmluve vyzvalo svojich poslancov, aby hlasovali proti. Vedenie KSS si však bolo prirodzene veľmi dobre vedomé, že tento ich obrat samotné pristúpenie Slovenska k Únii už ovplyvniť nemôže. Ostatné parlamentné strany totiž svoj pro-integračný postoj nemenili. Komunistické odmietnutie EU v NRSR malo teda len deklaratívny význam (Gonda 2004: 392 – 395).

V priebehu roku 2003 začal poslanecký klub KSS dostávať trhliny. V novembri z neho vystúpil poslanec Herman Arvay, ktorý už pri schvaľovaní niekoľkých predchádzajúcich zákonov hlasoval odlišne ako väčšina strany. Treba však poznamenať, že ani bez Arvaya neľahali komunisti v parlamentne práve za jeden povraz. Podobne tak naberal na obrátkach i spor už zmieňovaného poslanca Ivana Hoptu s vedením strany. Okrem postoju k EÚ kritizoval Hopta ÚV i za rozhodnutie nepostaviť do prezidentských volieb v apríli 2004 vlastného kandidáta (ÚV o tom rozhodlo samo tajným hlasovaním). Ďalším ohniskom sporu bol Hoptom vlastnený dvojtýždenník *Úsvit* - slúžiaci ako stranícka tlač - ktorý Hopta odmietal previesť pod KSS. Vedenie strany postupne zbavilo „rebelujúceho“ poslanca straníckych funkcií a neumožnilo mu ani účasť na júnovom V. zjazde. O necelý mesiac neskôr ohlásil Hopta svoj odchod z KSS. Spolu s jeho secesiou prišli komunisti aj o dvojtýždenník *Úsvit*. Miesto toho bol na pôde KSS založený mesačník *Kroky*, ktorý vychádza od januára 2004 dodnes. *Úsvit* sa naopak stal straníckym listom politickej strany rovnakého mena, ktorú Ivan Hopta založil niekoľko mesiacov po svojom odchode (Gonda 2004: 397 – 402). Spočiatku sa objavili špekulácie, že vznikom tohto nového subjektu dôjde k rozštiepeniu, či aspoň oslabeniu KSS, avšak nič také sa nepotvrdilo. Hoptu už nenasledoval žiadny komunistický poslanec a nedošlo ani k početnejšiemu úbytku členov (bez ohľadu na to, že Hopta sa v rámci členskej základne KSS tešil značnej popularite). Vo voľbách 2006 kandiduje strana *Úsvit* spolu so - od roku 98 marginálnym - Združením robotníkov Slovenska.

V dňoch 26 a 27. júna 2004 sa konal zatiaľ posledný V. zjazd KSS. Okrem vrcholiaceho sporu medzi vedením strany a poslancom Hoptom sa na ňom nič dramatické neodohralo. Čiastočne boli síce obmenené posty miestopredseda strany avšak v samotnom čele zostáva i naďalej Ladislav Jača ako tajomník ÚV (nepretržite od vzniku KSS) a Jozef Ševc ako predseda (od roku 1998). V. zjazdu sa okrem zástupcov 21 zahraničných spriatelených strán po prvý krát zúčastnili i predstavitelia HZDS a Smeru⁶. Na oplátku neskôr prijal Jozef Ševc pozvanie na decembroví snem Smeru, na ktorom sa do tejto strany včlenili tri ľavicové subjekty: SDL, jej odštiepenec SDA a SDSS⁷. Integráciou SDL do Smeru, s účinnosťou od 1.1.2005 oficiálne zanikol jediný právny dedič prednovembrovej KSS⁸.

2.2 Program KSS

2.2.1 Programatika KSS

Programatika Komunistickej strany Slovenska vychádza zo základných princípov marxizmu – leninizmu. Hlavným cieľom je vybudovanie socializmu, resp. vyspelej socialistickej spoločnosti. Popritom sa však podtrhuje tiež úcta k demokracii a pluralizmu (Gonda 2004, 447). V programe i stanovách strana považuje samú seba za nástupkyňu po (KSC resp. prednovembrovej KSS) a to napriek tomu, že právne nie je medzi týmito subjektami žiadny vzťah.

Prvý program KSS bol prijatý na jej I. zjazde v marci 1994 v Leviciach. Od tej doby došlo na nasledujúcich zjazdoch k schváleniu viacerých modifikácií, pričom však základná koncepcia programatiky zostala nezmenená. V zásade sa v programoch vždy jedná o formulovanie obecných cieľov, avšak bez načrtnutia spôsobu ich dosiahnutia. Červenou niťou sa stalo vyzdvihovanie pozitív prednovembrového režimu v kontraste s nie príliš optimistickou realitou dneška. KSS dokonca považuje roky 1948 až 1989 za vôbec najúspešnejšie obdobie v dejinách Slovenska (Kopeček 2000: 445). Takáto zaužívaná šablóna sa čiastočne zmenila až volebným programom 2002. Ten bol v niektorých bodoch o niečo konkrétnejší a navyše sa jeho text obracal vo zvýšenej miere už aj k budúcnosti (Gonda 2004: 444 – 445).

Základný program I. zjazdu stanovil za hlavný ekonomický cieľ „*socialistickú trhovú ekonomiku, opierajúcu sa o hospodársku demokraciu a o rovnoprávne využívanie*

6) V Bratislave jednal V. sjezd KSS, Haló noviny, 28.7.2004

7) Od tej doby vystupuje strana Róberta Fica oficiálne pod názvom *Smer – sociálna demokracia* (Smer – SD).

8) *Smer sa zlúči so socialistami*, Pravda, 11.12.2004

predností socialistického plánovania, trhového mechanizmu a tovarovo-peňažných vzťahov“. Nejaké bližšie vysvetlenie toho, čo sa pod týmto zlúčením absolútne nezlučiteľných pojmov rozumie, však v texte chýba. Okrem toho má strana tiež usilovať o zachovanie družstevného vlastníctva v poľnohospodárstve, ponechanie strategických podnikov v rukách štátu (minimálne 50% ich majetku - „strategické podniky“ však nie sú bližšie špecifikované), či o tradičné socialistické výdobytky ako bezplatné školstvo a zdravotníctvo ⁹.

Vcelku pozoruhodný je meniaci sa postoj vedenia k vlastnej ideovej orientácii. Konkr. o postoj k doktrínam leninizmu. Aktuálne platný text stanov KSS totiž deklaruje, že strana „*vychádza z marxisticko-leninského učenia*“ ¹⁰. V pôvodných stanovách z roku 1994 sa však uvádzalo len to, že KSS „*je stranou marxistickou*“. Zvýraznenie dôrazu na leninskú ideológiu tak prišlo až v druhej polovici 90-tych rokov, a to v dôsledku vnútrostraníckeho tlaku ortodoxnejších členov (Kopeček 2000: 444).

2.2.2 Volebný program 2006 ¹¹

KSS aj v roku 2006, podobne ako v roku 2002, vidí samú seba ako jedinú ľavicovú stranu Slovenska (čo je do istej miery pravda). Svojimi tézami sa sústreďuje na občanov, „*ktorí sú súčasťou vládnu mocou vykorisťovaní*“. Program začína, podobne ako všetky doterajšie programy, nie práve optimistickým popisom súčasného stavu krajiny. Jej najcharakteristickejším rysom má byť kríza a všeobecný úpadok spoločnosti po roku 1989. Program však reflektuje už i vstup do EÚ, ktorý podľa komunistov prehľbil neutešený stav hlavne slovenského poľnohospodárstva.

Hlavným cieľom je opäť socializmus, čoby sociálne spravodlivá spoločnosť. V ňom KSS predpokladá tri druhy vlastníctva: štátne, družstevné a súkromné. Nejedná sa teda o „tradičné“ pojmovanie socializmu, v zmysle, že všetko patrí štátu. Program 2006 už ale nehovorí stále len v týchto abstraktných frázach. Vo viacerých bodoch totiž text reaguje aj na aktuálne volebné obdobie 2002 – 2006 a jeho výsledky. Komunisti v tejto súvislosti napr. požadujú zrušenie rovnej dane, či novelizáciu prijatých reforiem školstva, zdravotníctva a sociálnych vecí (pomenovaných ako „*protiľudové zákony*“). Reflektuje sa i pokračujúca privatizácia štátnych podnikov za druhej

9) *Program Komunistickej strany Slovenska. (Schválený I. zjazdom KSS 15. mája 1994 v Leviciach (dokument KSS)*

10) *Dokumenty V. zjazdu Komunistickej strany Slovenska (dokument KSS), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 99*

11) *Životné istoty a úctu k občanom – čo chceme a budeme presadzovať. Volebný program Komunistickej strany Slovenska. Volby do Národnej rady Slovenskej republiky 2006, http://www.kss.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=47 (download 26.4.06)*

Dzurindovej vlády. V tejto otázke KSS pomerne pritvrdila rétoriku – zatiaľ čo ešte v roku 2002 sa požadovalo len o „prešetrovanie“ privatizácie, teraz už ide o prinavrátanie neoprávnené nadobudnutého majetku. To sa dá svojím spôsobom dokonca interpretovať ako čiastočné znárodnenie. Okrem toho sa v dokumente opäť spomína návrat k výdobytkom socializmu akými boli výstavba bytov, či mladomanželské pôžičky. V zahraničnej politike je slovník KSS pre voľby 2006 takisto o niečo expresívnejší. Konkrétne v súvislosti s NATO, čoby „agresívnym vojenským blokom“, ktorý tentoraz komunisti nekompromisne požadujú zrušiť. K slovenskému členstvu v ňom sa však vôbec nevyjadrujú¹². Ohľadom EÚ program naopak hovorí len o verejnej kontrole čerpania štrukturálnych fondov.

V porovnaní s predchádzajúcimi volebnými programami je program 2006 miestami pomerne vecný a konkrétny. To však platí len pokiaľ sa hovorí o tom, čo by komunisti všetko zaviedli, resp. po druhej Dzurindovej vláde zrušili. Pri popise krokov, ktorými by KSS chcela svoje ciele uskutočniť, sa však vecnosť i konkrétnosť vytráca.

2.3 Vnútoraná organizácia KSS

2.3.1 Vertikálna štruktúra a orgány KSS

Pre väčšiu komparatívnu prehľadnosť rozoberané spoločne so štruktúrou a orgánmi KSČM v podkapitole 3.3.1 *Vertikálna štruktúra a orgány KSČM a KSS*.

2.3.2 Príbuzné a spriatelené inštitúcie KSS

Popisovať organizácie, spolky, či združenia spadajúce pod Komunistickú stranu Slovenska je pomerne jednoduché. Faktom totiž je, že súčasná KSS ich mnoho nemá. Najdôležitejším je pre slovenských komunistov bezpochyby dvojtýždenník *Kroky*, vydávaný priamo KSS, čoby jediné jej stranícke periodikum. Ako už bolo vyššie spomenuté, *Kroky* boli založené na sklonku roku 2003, aby nahradili dvojtýždenník *Úsvit*, vlastnený Ivanom Hoptom, s ktorým mal v tom čase ÚV KSS vážne nezhody. Žiadny iný list už v rámci strany nevychádza. Príležitostne sa články pracovníkov a sympatizantov KSS objavujú v ľavicovom týždenníku *Nové slovo*.

Jedinou skutočnou spriaznenou organizáciou slovenských komunistov je *Socialistický*

---

12) Pozoruhodné ale je, že sa k členstvu Slovenska v NATO nevyjadroval ani volebný program 2002, ktorý bol zostavovaný ešte pred oficiálnym prístupom. KSS vtedy akurát požadovala, aby bolo k tejto otázke vypísané referendum. V stanovách, či oficiálnych vystúpeniach sa však členstvo Slovenska v NATO jednoznačne odmieta.

zväz *mladých* (SZM). Založený bol v roku 1997 a proklamovaným cieľom sa stalo budovanie socialistickej spoločnosti. Jeho aktivity sú zväčša kultúrneho, či upomienkového charakteru, pričom nepresahujú regionálny rozmer. V minulosti sa SZM zapojil spolu s KSS do organizovania niekoľkých podpisových akcií a protestných mítingov. Názory jeho členov, ktorých počet sa celkovo počíta na desiatky, bývajú v niektorých otázkach ešte radikálnejšie ako stanoviská ÚV (Gonda 2004: 561 – 563). SZM si zároveň vydáva vlastný časopis *Reflektor*. Jeho obsah i kvalita však býva predmetom častých kritík zo strany vedenia KSS¹³.

Okrem SZM by bolo možné za inštitúciu zaštitenú KSS s určitou nadsázkou považovať ešte *Lavicový klub žien*. Ten bol vytvorený v Nitre v priebehu roku 1997 niekoľkými členkami KSS. Jeho pole pôsobnosti však neprekročilo ani len hranice domovského okresu (Gonda 2004: 564).

2.3.3 Členská základňa KSS

Pre väčšiu komparatívnu prehľadnosť rozoberaná spoločne s členskou základňou KSČM v podkapitole 3.3.3 *Členská KSČM a KSS*.

2.4 Zahraničná politika KSS

O zahraničnej politike KSS môžeme hovoriť už bezprostredne po vzniku strany v roku 1992. Svojím charakterom mala počas celých 90-tych rokov predovšetkým podobu hľadania si partnerov k spolupráci, čo sa ale v žiadnom prípade neobmedzovalo len na blízke okolie. V porovnaní s ostatnými slovenskými stranami bola KSS v podobných aktivitách v podstate ojedinelá. Navyše rozmer tejto „internacionálnej družby“ vôbec neodpovedal jej postaveniu politicky bezvýznamnej strany. Najintenzívnejšie kontakty mali síce slovenskí komunisti prirodzene so subjektami z ČR, no už v prvej polovici 90-tych rokov nadobudli oficiálny charakter i napríklad vzťahy s komunistickou stranou Kuby, či so severokórejskou Stranou práce. Vo februári 93 dokonca vtedajší predseda KSS Ďaďo a ústredný tajomník Jača navštívili na dva týždne KĽDR, aby vyjadrili podporu nastupujúcemu vodcovi Kim Čong Ilovi (Zelinka 2000: 571 – 573). Do konca desaťročia nadviazalo vedenie kontakty okrem iného tiež so sírskou stranou BAAS, či Komunistickou stranou Juhoslávie. K zblíženiu s posledne menovanou došlo na jar 1999, v čase bombardovania Juhoslávie Severoatlantickou

---

13) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom, 21.3.2006

alianciou. Voči útokom totiž KSS hlasito vystupovala a v rámci Slovenska iniciovala viacero petičných akcií. Podobne tak tomu bolo i v prípade vojny v Iraku.

Začiatkom roku 2004 došlo k medializovaniu správy americkej CIA, kde KSS figuroval na zozname subjektov, ktoré v minulosti prijímali nelegálne dary od režimu Saddáma Husajna (vo forme dodávok ropy). Vedenie slovenských komunistov správu poprelo. V októbri toho roku poslanec za KSS Karol Fajnor a v tej dobe už vylúčený Ivan Hopta, sa zúčastnili ako pozorovatelia bieloruských parlamentných volieb a s tým spojeného referenda. Dialo sa tak na osobné pozvanie prezidenta Alexandra Lukašenka. Obaja poslanci následne poskytli bieloruským médiám stanovisko, kde konštatovali „férový a demokratický“ priebeh hlasovania. Tým sa dostali do priameho rozporu napr. so stanoviskom pozorovateľskej misie OBSE (Kollár, Mesežnikov 2004: 116)

V máji 2004 sa KSS stala jednou so zakladajúcich strán SEL avšak spolu s KSČM do nej nakoniec odmietli vstúpiť a stali sa len pozorovateľom. V dôsledku neúspešných volieb do EP zase nemohli slovenskí komunisti zrealizovať ani svoje plánované začlenenie sa do GUE/NGL. Pozoruhodné však je, že napriek tomu slovenskí komunisti zastúpenie v GUE/NGL reálne majú. Ich účasť v Európskom parlamente je však personifikovaná len do osoby Jána Gallu. Ide o člena KSS, ktorý od mája 2004 vykonával funkciu asistenta europoslancovi za KSČM Danielovi Strožovi. Táto spolupráca síce koncom roku 2005 skončila, no vďaka apelu samotného predsedu KSS Ševca mohol Gallo u GUE/NGL zostať ako stážista ¹⁴.

Zoznam strán, s ktorými má KSS podpísanú zmluvu o spolupráci ¹⁵:

1. Komunistická strana Ruskej federácie
2. Komunistická strana Čech a Moravy
3. Komunistická strana Kuby
4. juhoslovanská Komunistická strana
5. sírska socialistická strana BAAS

---

14) *Súčasný stav a návrhy na ďalšie skvalitňovanie zahraničnej politiky KSS - kontrolná správa* (interný dokument KSS, predaný vedúcim Oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006).

15) *Informácie o politických stranách v zahraničí* (interný dokument KSS, poskytnutý vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006).

2.5 Elektorát KSS

Vo voľbách 2002 sa KSS po prvýkrát za celé desaťročie svojej existencie podarilo prekročiť 5% klauzulu a získať status parlamentného politického subjektu. Na mieste je teda otázka KTO a ČO dostalo túto nereformovanú, marxisticko-leninskú stranu do slovenského zákonodarného zboru.

2.5.1 Sociálne a regionálne zloženie voličov KSS

Na základe snád' všetkých doposiaľ uvedených charakteristík je celkom adekvátne označiť KSS v lepšom prípade za stranu „neštandardnú“, v horšom prípade rovno za stranu „extrémistickú“. Zdá sa byť teda zrejmé, že jej voličstvo bude mať veľmi špecifickú povahu.

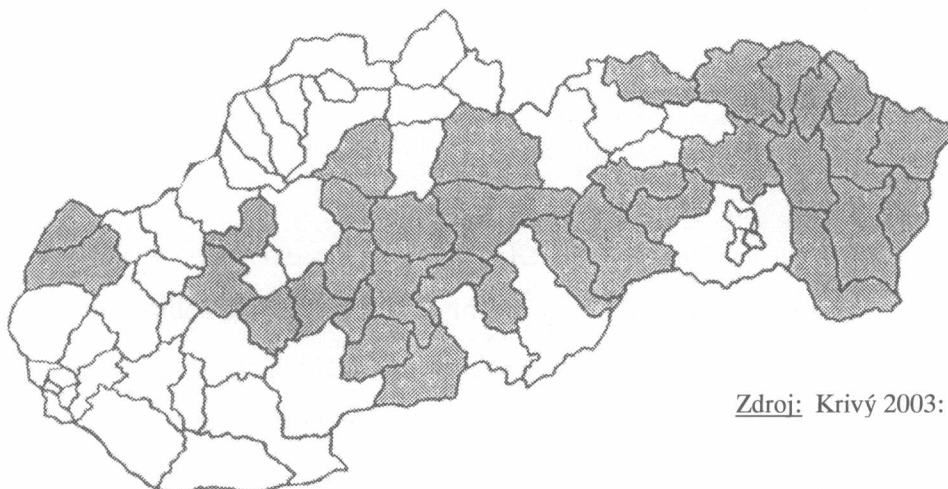
Tabuľka 1: *Subjektívny sociálny status priaznivcov KSS (v %)*

Spoločenská vrstva				
vyššia stredná	stredná	nižšia stredná	najnižšia	nevie
4,2	18,8	52,1	22,9	2,1

Zdroj: Krivý 2004: 131, tab. 3

Z tabuľky 1 vyplýva, že drvivá väčšina priaznivcov KSS považuje samých seba za príslušníkov najslabších sociálnych tried. V porovnaní s ostatnými relevantnými slovenskými stranami dosahoval podiel nižšej a nižšej strednej vrstvy u komunistov vôbec najvyšších hodnôt (tamtiež). Nie je to ale prekvapujúce, pretože ide presne o tie voličské skupiny na, ktoré sa cielene zameriava program strany. Mozaiku voličov KSS v dotyčnom zdrojovom dokumente zároveň dopĺňali ešte údaje o ich vysokom veku a nízkom dosiahnutom vzdelaní (Krivý 2004: 130).

Mapa 2: Okresy, kde KSS vo voľbách 2002 dosiahla nadpriemerného výsledku (viac ako 6,3%)

Zdroj: Krivý 2003: 82

Regionálne rozloženie voličov KSS v parlamentných voľbách 2002 korešponduje s ich sociálnou skladbou. Nadpriemerné zisky totiž komunisti dosiahli len v okresoch so zvýšenou nezamestnanosťou a nízkou životnou úrovňou. Geograficky ide predovšetkým o územie východného Slovenska (Košický a Prešovský kraj). Vôbec celý východ krajiny, s výnimkou oblastí s početnou maďarskou menšinou, bol ovládnutý stranami neskoršej opozície, t.j. KSS, HZDS a Smerom (Krivý 2003, 79). Samotná KSS bola v Košickom kraji nadreprezentovaná v každom okrese s výnimkou mesta Košice (Gelnica dokonca 14,9%). V Prešovskom kraji zase v takmer polovici z jeho 13-tich okresov komunisti získali viac než 10%. Samotné najvýchodnejšie okresy tohto kraja sú vôbec najsilnejšími baštami KSS: Snina (13,4%), Svidník (15,5%) a predovšetkým Medzilaborce (24,9%). Naproti tomu v zostávajúcich 6-tich slovenských krajoch už boli výsledky pre stranu buď podpriemerné, alebo do 10%. Výnimkami sú akurát okresy Turčianske Teplice (15,5%), Poltár (15,2%), Revúca (12%), Liptovský Mikuláš (10,1%) a Brezno (10%) – pričom posledné tri priamo hraničia s východným Slovenskom.

Naopak veľmi slabých výsledkov dosiahli komunisti v Bratislave, ktorá je tradične ovládaná pravícou. Podobne tak dopadli i na celom južnom Slovensku, kde absolútnu majoritu získali neskoršie vládne strany, zvlášť *Strana maďarskej koalície* (SMK). Pozoruhodné ale je, že významný neúspech zaznamenala KSS tiež v severných okresoch, ktoré životnou úrovňou patria k najslabším. Predovšetkým Orava pre ňu znamenala vôbec najhoršie skóre (Trvdosín 2,5%, Námestovo 1,9%). Vysvetliť sa to

dá silným náboženským cítením miestnych voličov, ktorí i napriek zlej sociálnej situácii dlhodobo volia hlavne pravicové KDĽ.

V kontexte percentuálnych hodnôt za voľby 2002 by teda bolo možné KSS jednoznačne považovať za stranu východného Slovenska.

2.5.2 Faktory prítlačivosti KSS

2.5.2.1 Objektívne faktory

Za objektívne faktory súčasného postavenia KSS v straníckom systéme možno zmieniť v prvom rade meniace sa rozloženie síl počas volebného obdobia 1998 – 2002. Zvlášť išlo o dovtedy neohrozenú SĽ, ktorá si svojím vstupom do vlády postupne vykopala politický hrob. Komunistom sa tým rapídne zlepšili vyhliadky. Vzhľadom na to, že Smer vtedy za ľavicový subjekt ešte nepovažovaný nebol, sa totiž KSS z ničoho stala najperspektívnejšou ľavicovou stranou. Táto skutočnosť ale sama o sebe ešte komunistom parlamentnú pozíciu nepriniesla. Vo voľbách 2002 totiž v komunistickom elektoráte tvorili niekdajší voliči SĽ len 18% podiel (Gyárfášová 2003: 120, tab. 9)¹⁶. Rovnako veľký význam preto nutne mala i pretrvávajúca ekonomická a sociálna kríza, ktorej dopad na voličské rozhodovanie bol ešte umocnený veľkými nádejami, vkladaneých v roku 1998 do prvej Dzurindovej vlády. Tieto dva faktory – vývoj straníckeho systému a nezlepšujúca sa životná úroveň viacerých sociálnych skupín – znamenala pre komunistov v roku 2002 prísun významného počtu protestných hlasov.

Vhodné podmienky tohto typu navyše pretrvávajú i po roku 2002. Druhá vláda Mikuláša Dzurindu, ktorá mala už jasne pravicové zafarbenie, sa totiž v období 2002 – 2006 pustila do zásadných systémových reforiem. Tie sú síce odborníkmi z dlhohodobej perspektívy hodnotené ako veľmi užitočné, avšak ich okamžitý negatívny dopad pociťuje najviac práve cieľová skupina KSS, t.j. sociálne najslabšie vrstvy. K tomu navyše hrá komunistom významné do karát ešte i neustále sa prehĺbujúci sa rozdiel v životnej úrovni medzi západom Slovenska a jeho zvyškom.

2.5.2.2 Subjektívne faktory

Druhou stranou mince prítlačivosti KSS je jej vlastná politika a ideová orientácia. Pri analýze tejto dimenzie by som sa pridržiaval záverov štúdie T. Houghtona a M. Rybára z roku 2004. V nej sa konštatuje, že KSS dosiahla svoje súčasné postavenie

---

16) Vyšší podiel mali dokonca bývalí voliči HZDS (Gyárfášová 2003: 120, tab. 9).

v straníckom systéme sústredením sa na špecificky vymedzenú voličskú skupinu, trefne pomenovanú ako „*losers of the transition*“ (Houghton, Rybář 2004: 546). Jedná sa v prenesenom význame o ľuď, ktorí žijú v presvedčení, že sú na tom horšie ako pred rokom 1989. S tým prirodzene korešpondujú doterajšie charakteristiky voličov KSS, t.j. ich vyšší vek a nižšie vzdelanie. Čo je však podstatné, na podchytenie tejto skupiny by už zrejme nestačil len „tradičný“ sociálny populizmus - z ktorého je obviňovaný Smer Róberta Fica - ale musí sa k tomu pridať ešte i nostalgický dôraz na minulý režim. A ten je prítomný výlučne u KSS. Skrátka, mnohí voliči KSS žijú v presvedčení, že nezáleží na tom či je u moci Dzurinda, Fico, či Mečiar, pretože tak dobre ako „za socializmu“ už nebude.

Okrem samotného nostalgického vzývania minulého režimu a s tým súvisiacej negácie celého vývoja po roku 1989, vidia Houghton a Rybář ďalšiu príčinu súčasného parlamentného zastúpenia komunistov v ich pomerne nacionalisticky ladenej rétorike. Tá síce nie je veľmi patrná v programe KSS, ale o to viac ju cítiť vo vyhláseniach vedúcich predstaviteľov strany. Jedných z hlavných terčov ich kritiky je napr. privatizácia štátnych podnikov. Rovnako tak ide aj o spomínaný vyhranený vzťah komunistov k NATO a EÚ. V období 2002 – 2006 bola KSS dokonca jediným parlamentným subjektom spochybňujúcim členstvo Slovenska v oboch medzinárodných inštitúciách. A táto „výnimočnosť“ sa môže javiť ako veľmi výnosná i v nasledujúcich rokoch (Houghton, Rybář 2004: 555 – 556).

K všetkým doteraz zmieneným atribútom, umožňujúcim KSS zvyšovať, či udržiavať svoj voličský potenciál, by som ešte pripočítal jej, na slovenské pomery, početnú členskú základňu a rozvetvenú organizačnú štruktúru. Vďaka tomuto zázemiu totiž komunisti môžu „agitovať“ i v malých obciach, ktoré sú pri predvolebných kampaniach ostatnými stranami obchádzané. Účinnosť aplikácie tohto „osobného“ prístupu k voličovi sa prejavila pri voľbách 2002 tým, že KSS dosiahla svoje najlepšie (percentuálne) výsledky práve v obciach do 500 obyvateľov. Medzi voličmi z obcí do 200 obyvateľov, boli komunisti v rámci celej republiky dokonca najpreferovanejšou stranou, hneď po HZDS (Krivý 2003: 89, tab. 25).

Elektorát KSS sa teda javí byť zložený prednostne z voličov z najnižších sociálnych vrstiev, žijúcich na východnom Slovensku, nostalgicky spomínajúcich na minulý režim. Podľa Houghtona a Rybára sa tým však komunisti po svojom vstupe do parlamentu ocitli pred zásadnou voľbou – či zachovať orientáciu na túto úzku voličskú

skupinu, alebo či sa naopak pokúsiť o rozšírenie svojho záberu a získať väčší diel z „koláča“ protestných hlasov. Druhá možnosť by však mohla zároveň predstavovať i riziko, že by strana prišla o svoje ortodoxné voličské jadro (Houghton, Rybář 2004: 554).

3 Komparácia KSČM a KSS

3.1 Vznik a vývoj

„Celý život strany nesie pečať jej zrodu“, hovorí jedna z najslávnejších téz nestora politickej vedy Maurica Duvergera. Pre KSČM a KSS platí toto tvrdenie do bodky. Význam onej pečate zrodu sa navyše ešte znásobuje, ak českú a slovenskú komunistickú stranu postavíme vedľa seba. Podľa môjho názoru totiž takmer všetky dnešné rozdiely, ktoré medzi KSČM a KSS možno pozorovať, nie sú ničím iným, ako len priamymi dôsledkami rozdielnych okolností, za akých obe strany vznikli. Konkrétne sa jedná o rozdiely v ich vedení, vo vnútornej, či zahraničnej politike, početnosti a charakteru členskej základne a v neposlednom rade tiež o rozdielny vývoj ich postavenia na politickej scéne. Skrátka, komparáciu vzniku považujem pre celé vzájomné porovnávanie KSČM a KSS za kľúčovú.

3.1.1. Príchod na svet

Ako už bolo uvedené, Komunistická strana Čech a Moravy zostáva v českom politickom prostredí jediným právnym nástupcom po niekdajšej Komunistickej strane Československa. Táto formálna kontinuita je však stále len špičkou ľadovca toho, čo všetko KSČM po svojej totalitnej predchodkyňi zdedila. Za prakticky neoceniteľné sa dá považovať celé zázemie KSČ, ktoré začiatkom 90-tych rokov dostala „nová“ komunistická strana k dispozícii. Týmto zdedeným zázemím sa rozumie státisícová členská základňa, prepracovaná organizačná štruktúra, značná časť pôvodného majetku, no a predovšetkým, pozícia v straníckom systéme. Naproti tomu súčasť Komunistická strana Slovenska, vzniknutosia koncom leta 1992, musela vo všetkých týchto atribútoch začať doslova „na zelenej lúke“.

Skutočnosť, že sa KSČM stala v českej časti federácie pokračovateľkou bývalej štátostrany, pre ňu znamenala významný náskok voči ostatným politickým subjektom. Zvlášť čo sa týka spomínaného zázemia. Avšak táto nepochybná výhoda bola na druhej strane stieraná problémami úplne iného druhu. Stranu, ktorá ešte v roku 1991 vykazovala polmiliónovú členskú organizáciu, totiž nebolo možné, už len z tohto kontextu, považovať za kompaktný a homogénny celok. Práve naopak, okamžite po ustavení KSČM sa v nej objavilo viacero názorových tendencií s často veľmi rozdielnymi koncepciami budúceho vývoja. A táto vnútorná nejednotnosť

predstavovala v jej začiatkoch takmer smrteľné nebezpečenstvo. Hrozilo totiž, že názorové strety predstaviteľov jednotlivých prúdov povedú až k fragmentácii a následnému rozpadu strany. Počas celej éry Jiřího Svobodu sa tak vedenie, paradoxne oveľa viac ako vzostupu ostatných politických subjektov, obávalo vlastných vnútrostraníckych platforiem. O konsolidácii KSČM je možné hovoriť až po III. zjazde, čiže dobré tri roky po jej vzniku.

Úplne odlišná situácia bola u KSS. Tá totiž vznikla z bývalých činiteľov SDL, ktorí odmietali sociálne-demokratický kurz, zvolený jej vedením. De facto sa tak na založení slovenskej komunistickej strany, v porovnaní s KSČM, podieľala iba „hrstka“ osôb a to navyše veľmi blízkej politickej orientácie. Niet preto divu, že KSS pôsobila od počiatku oveľa stabilnejším a homogénnejším dojmom. Ani náznakom v nej nedošlo k inštitucionalizácii nejakých názorových tendencií. Pokiaľ sa aj vo vedení nejaké nezhody objavili, tak prakticky vždy sa dalo hovoriť len o jednotlivcoch. Navyše, ani raz sa tieto nezhody nedotýkali tak závažnej otázky akou je napr. zmena názvu. Vnútorne pomery KSS dokonca neovplyvnil ani fakt, že vznikla spojením dvoch nezávislých a vo viacerých aspektoch odlišných komunistických subjektov.

3.1.2 Vývoj do parlamentných volieb 2002

Ako už bolo naznačené, rozdielne okolnosti vzniku oboch komunistických strán výrazne ovplyvnili tiež ich pozíciu v straníckom systéme. Pochopiteľne však bol tento aspekt vo veľkej miere determinovaný i samotnými odlišnosťami českého a slovenského systému. KSČM sa od svojho oficiálneho vzniku v marci 1990 až do druhej polovice volebného obdobia 1992 - 96 tešila postaveniu najvýznamnejšej opozície voči vládnym koalíciám, resp. najvýznamnejšej ľavicovej sily ako takej. Tento primát síce skončil vzostupom ČSSD, avšak podpora strany a s tým súvisiaca relevancia, nebola ani potom výraznejšie ohrozená. V parlamentných voľbách si českí komunisti vždy prišli na viac ako 10%. Východzia pozícia slovenských komunistov bola naproti tomu nezrovnateľne obtiažnejšia. V prvom rade išlo už len o samotný fakt, že KSS ako nová strana, začínala úplne od nuly. A to prirodzene i v súperení o voličské preferencie. Post najvýznamnejšej ľavicovej strany bol po roku na Slovensku 1989 taktiež obsadený dedičkou po KSČ. A tou bola SDL. Táto strana sa navyše už po druhých slobodných voľbách v roku 92 stala súčasťou vlády, resp. podporovateľkou menšinovej vlády HZDS. Samotnej KSS tak po založení pripadla

len úloha ideovej alternatívy, voči hlavnému ľavicovému prúdu. Perspektívu komunistov navyše ešte komplikovala skutočnosť, že v tom čase bol na Slovensku v politickom spektre od stredu doľava, doslova pretlak. Okrem KSS bolo totiž možné za ďalšie ľavicové alternatívy voči SDE považovať „historických“ sociálnych demokratov, „zelených“, od roku 94 extrémne ľavicové ZRS, no a prirodzene i širokospektrálne HZDS. Kým teda v prípade KSČM sa už od jej vzniku jednalo o najvýznamnejší ľavicový subjekt, a po nástupe ČSSD o jeden z dvoch relevantných ľavicových subjektov, pre KSS nebol po celé 90-te roky v straníckom systéme takmer žiadny priestor pre expanziu.

KSČM bolo teda od počiatku umožnené hrať významnú parlamentnú úlohu, zatiaľ čo KSS sa dlhé roky musela uspokojiť len s pozíciou mimoparlamentnej opozície. Treba však dodať, že v prípade slovenských komunistov nebolo na vine len o samotné nepriaznivé rozloženie síl na politickej scéne, ale rovnako tiež neschopnosť vedenia adaptovať sa na reálnu situáciu. Touto reálnou situáciou bol konkrétne fenomén „mečiarizmus“, ktorý predovšetkým v období 1994 – 98 rozdeľoval spoločnosť. Vedenie KSS skrátka nedokázalo pochopiť, že v tom čase sa na Slovensku nehrá na to, kto je ľavičiar a kto pravičiar, ale rozhoduje to, kto je za Mečiara a kto proti nemu. ÚV KSS sa tak chybné držalo svojej komunistickej rétoriky, miesto toho, aby sa jasne vyjadrilo do ktorého tábora patrí. Tým sa strana stala pre potenciálnych voličov pomerne nečitateľnou, následkom čoho vo voľbách 1998 dosiahla takmer rovnaký výsledok ako 4 roky predtým. V porovnaní so svojím slovenským prot'ajškom malo vedenie KSČM objektívne oveľa ľahšiu úlohu. Nič, čo by sa dalo prirovnať k mečiarizmu, sa totiž v českom politickom systéme nevyskytovalo. A v klasickom delení spoločnosti v osi ľavica – pravica bol pre komunistov priestor jednoznačne rezervovaný. Odchodom modernizačného krídla po III. zjazde a s tým súvisiacim vzostupom ČSSD, síce KSČM vo voľbách 96 stratila, no na druhú stranu sa stala pre verejnosť omnoho čitateľnejšou. V druhej polovici 90-tych rokov vďaka tomu predstavovala spoľahlivú alternatívu pre ľavicových voličov, odmietajúcich ČSSD, čoby teraz už hlavný ľavicový prúd.

Priaznivejšia situácia sa pre KSS začala črtat' až po roku 2000. Doteraz neohrozená SDE totiž v dôsledku svojho pôsobenia v prvej vláde Mikuláša Dzurindu (1998 – 2002) začala dramaticky strácať podporu a čoskoro sa prepadla až pod hranicu zvoliteľnosti do parlamentu. K tomu sa navyše pridal ešte i vnútrostranícky rozkol, takže od roku 2001 už prestala byť SDE považovaná za relevantnú. Reálne šance sa

prítom nedávali ani odštiepeneckej SDA. Ešte horšie na tom boli ostatné ľavicové subjekty 90-tych rokov (SDSS, SZS a ZRS) – v tom čase už celkom marginálne. Na vyplnenie tohto náhle uvoľneného politického priestoru však neašpirovala len KSS, ale hlavne nová strana Smer. Vzostup preferencií Smeru totiž prakticky od jeho vzniku v roku 2000 priamo korešpondoval s úbytkom u SDL. Podpora komunistov však aj napriek tomu pozvoľna stúpala a vo voľbách 02 nakoniec presiahla rozhodujúcu 5% hranicu. Pre obdobie 2002 až 2006 sa tým KSS stala spolu so Smerom jednou z dvoch ľavicových strán v zákonodarnom zbore ¹. A de facto i jednou z dvoch ľavicových strán v straníckom systéme vôbec. Na prvý pohľad by sa teda mohlo zdať, že tým nastala rovnaká situácia ako v Českej republike. I tam od roku 1996 KSČM a ČSSD prakticky monopolizujú celé ľavé spektrum. Rozdiel je však v tom, že v prípade Slovenska nemožno konštatovať, že by bol celý priestor od stredu doľava rozdelený len medzi ľavicové subjekty, t.j. medzi Smer a KSS. V dôsledku špecifického vývinu slovenského straníckeho systému v 90-tych rokoch totiž do tohto priestoru, i v roku 2002, výrazne zasahovalo nejasne profilované HZDS ². Navyše sem okrem tohto volebného víťaza možno čiastočne zaradiť i *Stranu maďarskej koalície* (SMK), volenú občanmi maďarskej národnosti, bez ohľadu na politickú príslušnosť. Takže, zatiaľ čo pre slovenského ľavicového voliča predstavovala v roku 2002 KSS jednu z dvoch relevantných alternatív len v teoretickej rovine, pre českého ľavicového voliča bola KSČM takouto alternatívou i prakticky.

3.1.3 Volebné obdobie 2002 – 2006

Od volieb 2002 je už teda možné komparovať i parlamentné pôsobenie oboch komunistických strán. KSČM (18,5% hlasov) na základe ich výsledkov obsadila celú jednu pätinu 200-člennej PS, zatiaľ čo KSS (6,3%) sa v 150-člennej NRSR musela uspokojiť len s 11 kreslami, znamenajúcimi post najslabšej parlamentnej strany. Oba subjekty sa týmito voľbami zároveň stali stranami parlamentnej opozície (čo sa KSČM prihodilo už po piaty krát). Ich opozičný status však mal veľmi špecifický ráz - aj jedna, aj druhá sa spočiatku považovali za strany celkom izolované. Kvôli svojej extrémnosti totiž predstavovali pre ostatné parlamentné subjekty absolútne neakceptovateľného partnera. Nebolo to samozrejme nič prekvapujúce. KSČM

1) Hoci ako už bolo spomenuté, Smer pôvodne prezentoval sám seba len ako akúsi neideologickú „tretiu cestu“.

2) HZDS bolo vždy oveľa viac ako s programom, späté s osobou svojho predsedu Mečiara. Medzi jeho voličov tak možno zaradiť ako bigotných katolíkov, tak i bývalých komunistov, či pravicových nacionalistov

zostávala v parlamente izolovanou už od svojho vzniku. Podobne tak pre KSS bola parlamentná izolovanosť len pokračovaním izolovanosti z jej doterajšej mimoparlamentnej éry. Tento ostrakizmus zo strany ostatných subjektov sa ale v oboch prípadoch, v priebehu volebného obdobia, významne zjemnil. Samotná miera a charakter parlamentnej izolovanosti sa však u KSČM a KSS výrazne líšili a to v závislosti od rozloženia síl v českom, resp. slovenskom zákonodarnom zbore. V NRSR sa KSS dostala do opozičného postavenia voči druhej Dzurindovej vláde, tentoraz už jasne stredo-pravej. V opozícii sa navyše komunisti stretli s HZDS a Smerom, čiže so subjektami, z ktorých ani jeden nemal k ľavici príliš ďaleko. Naproti tomu v českej PS sa KSČM ocitla v opozícii len s pravicovou ODS, zatiaľ čo nová česká vláda bola zložená zo strán ľavice (ČSSD) a pravého streda (KDU – ČSL a US). Prípadná opozičná spolupráca by preto, v porovnaní so Slovenskom, musela na jednej strane prekonať oveľa väčšie ideové rozdiely a na strane druhej by ju veľmi nestmeľovalo ani zloženie vládnej koalície.

Stredo-pravá vláda, čoby programovo jasne definovaný „spoločný nepriateľ“, však o to viac zblížovala prevažne ľavicovú slovenskú opozíciu. Eminentný záujem na jej povalení totiž tlačil vedenie HZDS i Smeru k zásadnej zmene počiatočného odmietavého postojú voči komunistom. V priebehu celého volebného obdobia sa preto stalo zvykom, že všetky 3 strany koordinovali svoju opozičnú politiku. Plánovito spolupracovali napr. pri pokusoch odvolať jednotlivých členov vlády, pri referende o predčasných voľbách, či v septembri 2005 na bojkotovaní zasadania NRSR. Paradoxne, v rámci opozičnej spolupráce vznikali rozpory hlavne medzi HZDS a stranou Smer.

V prípade KSČM bola situácia podstatne odlišnejšia. Českí komunisti totiž mali k nejakej skutočnej plánovanej spolupráci s opozičnou ODS poriadne ďaleko. Ich spoločný postup pri hlasovaniach bol v podstate iba výsledkom skutočnosti, že sa obe ocitli na „jednej strane barikády“. Mimo to zblížoval tieto opozičné strany akurát už len euroskepticizmus a aj ten mal u každého úplne iné dôvody (pre ODS je EÚ „príliš ľavicová“, pre KSČM „príliš pravicová“). K oficiálnym dohodám o koordinácii opozičnej politiky napr. na úrovni predsedov strán (ako u KSS, HZDS s Smeru) tak medzi ODS a KSČM nikdy nedošlo. Naopak, oveľa otvorenejším sa postupom času stal vzťah komunistov k vládnej ČSSD. Predovšetkým pri hlasovaní o vyslovení nedôvery vláde Stanislava Grossa v apríli 2005, kedy KSČM svojou neúčastou dokonca vládu dočasne zachránila. A toto zblíženie ČSSD s KSČM sa ešte umocnilo

nástupom Jiřího Paroubka do funkcie premiéra. Od septembra 2005 do volieb 2006 následne prešlo viacero dôležitých zákonov len vďaka spoločnému hlasovaniu komunistov a sociálnych demokratov. Možno teda konštatovať, že v priebehu volebného obdobia 2002 – 06 mala KSČM oveľa bližšie k vládnej ČSSD narozdiel od KSS, ktorá spolupracovala výlučne s opozíciou. Spoločným znakom ale bolo, že obom komunistickým stranám sa podarilo vymaniť sa z parlamentnej izolácie. Postavenie KSS v rámci parlamentnej opozície sa dokonca stalo úplne štandardným. Samostatnú kapitolu parlamentného pôsobenia KSČM a KSS tvorí ich postoj k európskej integrácii. KSČM sa k EÚ vyjadrovala vždy povrchno a nejednoznačne. Samotnú integráciu síce pragmaticky skôr podporovala, no zásadne odmietala pristúpenie ČR k Únii v jej dnešnej „kapitalistickej“ podobe. Toto záporné stanovisko sa prejavilo predovšetkým v roku 2003 pri nedoporučení ÚV KSČM občanom hlasovať v referende za vstup. Naproti tomu KSS sa integrácii i k EÚ ako takej vyjadrovala dlhé roky skôr kladne. Slovenským komunistom tiež pochopiteľne vadil jej „kapitalistický“ charakter, ale napriek tomu ju pragmaticky videli ako jedínú reálnu zahranično-politickú alternatívu. Bolo preto prirodzené, že v referende o pristúpení odporúčali slovenskí komunisti hlasovať ZA. O to väčšie prekvapenie nastalo, keď po úspešnom plebiscite zmenilo ÚV KSS postoj o 180° a svojim poslancom nariadilo hlasovať v parlamente PROTI vstupu (v ČR sa kvôli odlišnej legislatíve po referende už v parlamente nehlasovalo). Stalo sa tak na nátlak časti členskej základne, ktorej pro-európsky postoj nebol veľmi po vôli. Zmenu svojho stanoviska ÚV KSS odôvodnil podobnou argumentáciou akú používali českí komunisti a síce, že krajina ešte nie je na vstup dostatočne pripravená. Treba však poznamenať, že vedenie českých i slovenských komunistov bolo v otázke vstupu do EÚ vnútorne nejednotné. Rozdiel bol akurát v tom, že v prípade KSČM kritizovali poslanci Dolejš a Ransdorf členov ÚV za proti-európsky postoj, zatiaľ čo u KSS kritizoval poslanec Hopta svoj ÚV za postoj pro-európsky. Rok po oficiálnom pristúpení sa v ČR i SR konali voľby do Európskeho parlamentu. Tie pre KSČM skončili mimoriadne úspešne so ziskom 6 euromandátov, na rozdiel od KSS, ktorá nezískala ani jeden.

3.2 Program

3.2.1 Porovnanie programatiky KSČM a KSS

Jednou z najzásadnejších otázok, ktoré musela programatika KSČM riešiť, bol vzťah k vlastnej prednovembrovej minulosti, personifikovanej do jej predchodcu KSČ. Vedenie strany od svojho vzniku čelilo a stále čelí tlaku českej verejnosti, aby sa za obdobie pred roka 1990 verejne ospravedlnila, prípadne sa od neho dištancovala. Vo všetkých programoch sa totiž hovorí o minulosti len v tom zmysle, že došlo k pochybeniam, či zneužitiu marxistických myšlienok. K jedinému oficiálnemu ospravedlneniu sa komunisti odhodlali ešte na mimoriadnom zjazde KSČ v decembri 1989 v *Prohlášení k občanům Československa* (Balík 2004). KSČM sa neskôr k tomuto dokumentu prihlásila svojom zlučovacom zjazde. A súčasný predseda Vojtěch Filip považuje otázku vzťahu k minulosti, či dodatočného ospravedlnenia, za uzavretú³.

KSS by naproti tomu postoj k prednovembrovému obdobiu riešiť vôbec nemusela. Ako už totiž bolo niekoľko krát zmieňované, táto strana nemá v právnej rovine so svojou totalitnou menovkyňou nič spoločné. Napriek tejto skutočnosti sa však dnešní slovenskí komunisti k „vlastnému pôvodu“ vždy hrdo hlásili. Predovšetkým pokiaľ šlo o zdanlivé pozitíva minulého režimu (bytová výstavba, sociálne istoty, 0% nezamestnanosť, ...). K jeho negatívam sa však KSS alibisticky takmer vôbec nevyjadruje.

V zásade si boli doterajšie programy KSČM a KSS vždy veľmi podobné. Oba usilujú v prvom rade o odstránenie kapitalizmu a nastolenie socializmu – nového spoločenského zriadenia, ktoré už ale nie je bližšie popísané. Zároveň sa však ruka v ruke s týmto radikálnym cieľom po každé objavuje i jasne artikulovaná snaha o zachovanie demokracie a jej hodnôt. Oba programy sa pritom odvolávajú na marxizmus a zvlášť KSS v mnohom i na leninizmus. Hlavnú voličskú skupinu vidia českí a slovenskí komunisti medzi sociálne slabšími vrstvami a podľa toho je aj ich orientovaná programová rétorika. V oboch prípadoch sa tak dá hovoriť o sociálnom populizme, sľubujúcom v značnej miere návrat k „istotám“ minulého režimu. Programy KSČM i KSS ďalej požadujú štátne zásahy do ekonomiky a zachovanie štátneho vlastníctva v strategických podnikoch. V zahraničnej politike odmieta programatika oboch komunistických strán NATO (jeho alternatívne nahradenie vidia v OBSE) a medzi riadkami i vstup do súčasnej podoby EÚ. Podstatným spoločným

3) *Pragmatik, který nechce uhnout z vyjetých kolejí*, Hospodářské noviny, 3.10.2005.

znakom je v mnohých prípadoch celková obecnosť predkladaných cieľov a zároveň absencia popisu konkrétnych krokov ako ich dosiahnuť.

3.2.2 Volebné programy KSČM a KSS pre parlamentné voľby 2006

Ani programy pre parlamentné voľby 2006 sa výrazne nevymykajú z doposiaľ zaužívanej šablóny. Oba sú síce v niekoľkých bodoch aktualizované avšak nejde o nič zásadné. U KSS je teda možné konštatovať, že jej programová rétorika sa po vstupe strany do parlamentu takmer nezmenila.

KSČM i KSS sa napr. nejednoznačne vyjadrujú k vstupu oboch krajín do EÚ, pričom KSČM i k zavedeniu eura. Kvantitatívne vyššiu mieru aktualizácie možno nájsť skôr u KSS, čo zrejme súvisí so zásadnou zmenou jej postavenia v straníckom systéme oproti obdobiu pred poslednými voľbami. Program slovenských komunistov reflektuje (vyostrením svojho slovníku) menovite vstup do NATO v roku 2002, pokračujúcu privatizáciu, či systémové reformy druhej Dzurindovej vlády. Reaguje sa však podobne tiež na začlenenie strany do medzinárodných ľavicových štruktúr - Strany európskej ľavice (SEL) a GUE/NGL-frakcie v Európskom parlamente. Českí komunisti, ktorých sa posledný bod týkal v rovnakej miere ako KSS, túto svoju integráciu v programe nespomínajú.

KSČM však reaguje na aktuálne pomery v jednom zásadnom bode, a síce vo svojom postoji k rozloženiu síl na domácej politickej scéne. Ako už bolo uvedené, v porovnaní s dokumentmi VI. zjazdu z mája 2004, je v jej volebnom programe pomerne radikálne prehodnotený vzťah k ČSSD. Tú teraz komunisti chápu ako svojho spojenca, zatiaľ čo len donedávna sa jednalo o subjekt veľmi kritizovaný. Úvod programu 2006 sa dokonca vyjadruje v tom zmysle, že z hľadiska presadzovania konečného cieľa (zachovanie hodnôt sociálneho štátu) nie je medzi komunistami a sociálnymi demokratmi žiadny rozdiel. Pritom ešte na spomínanom VI. zjazde videla KSČM samú seba ako jedinečnú ľavicovú silu (podobne ako na Slovensku vidí samú seba KSS). Za takouto zásadnou zmenou pohľadu na ČSSD sa podľa môjho názoru nepochybne skrýva nástup Jiřího Paroubka a jeho menšie zábrany s komunistami, v doteraz nebývanej miere, kooperovať. V tomto kontexte sa tak dá volebný program KSČM 2006 označiť za oveľa viac pragmatickejší. Strana sa ním zrejme snaží tak trochu pripraviť svojich sympatizantov na možnosť oficiálnej povolebnej spolupráce s ČSSD.

Celkovo je programatika KSS, včetně programu pre voľby 2006, vo viacerých oblastiach jednoznačne radikálnejšia ako programatika KSČM. Pre svoj väčší dôraz na pozitíva minulého režimu ako i hlasité odvolávanie sa na leninizmus pôsobia slovenskí komunisti zároveň tiež podstatne ortodoxnejším dojmom. Naproti tomu volebný program KSČM sa nedrží len ideológie, ale ide oveľa viac cestou politického pragmatizmu. Z hľadiska deklarovaných cieľov by som programatiku KSČM označil za skôr konštruktívnu, v porovnaní so skôr deštruktívnou programatikou KSS.

3.3 Vnútoraná organizácia

KSČM i KSS je možné zaradiť medzi strany masové (kategória typológie M. Duvergera). Aj jedna aj druhá totiž kladie veľký dôraz členskú základňu a s ňou súvisiacu rozvetvenú organizačnú štruktúru. Zásadný rozdiel medzi týmito komunistickými stranami je však v skutočnosti, že zatiaľ čo KSČM zdedila svoje organizačné a členské zázemie po KSČ, jej súčasný slovenský prof'ajšok si všetko toto musel vybudovať prakticky od nuly.

3.3.1 Vertikálna štruktúra a orgány KSČM⁴ a KSS⁵

Ako úplne najmenšia organizačná jednotka je v stanovách oboch komunistických strán uvedená Základná organizácia (u KSČM tvorená minimálne 3 členmi). Vyššie stupne vertikálnej štruktúry následne odpovedajú územno-správnemu deleniu Českej a Slovenskej republiky. Stranícke orgány sú tak okrem celoštátnej úrovne i na úrovni krajskej a okresnej (v prípade českej komunistickej strany je však medzi krajskými a okresnými organizačnými jednotkami značná disproporcía). Ich jednotlivé názvy, zloženie, či vymedzené kompetencie sú ale pre obe strany rozdielne a podrobnejší popis týchto odlišností by bol veľmi zdĺhavý a komplikovaný.

Najvyšším orgánom KSČM a KSS je zjazd. Ten sa zvoláva po niekoľko ročných intervaloch, no ich dĺžka nie je presne definovaná. Závisí to skôr od aktuálnej politickej, či vnútrostraníckej situácie. Stanovy KSČM navyše hovoria i o možnosti zvolania mimoriadneho zjazdu. Každopádne, zjazd oboch strán vždy hodnotí obdobie od predchádzajúceho zjazdu a stanovuje politiku a ciele na obdobie do zjazdu nasledujúceho. Podobne tak jeho delegáti schvaľujú program a stanovy, prípadne ich

4) *Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy*, in: *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 219 - 233

5) *Stanovy Komunistické strany Slovenska*, in: *Dokumenty V. zjazdu Komunistické strany Slovenska* (dokument KSS), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 99 - 115

korektúry. Zároveň sa na zjazde volí (KSS), či potvrdzuje (KSČM) i personálne zloženie ÚV.

Ústredný výbor je najvyšším straníckym orgánom oboch strán v čase medzi zjazdmi. Jeho štruktúra ani vymedzené pole pôsobnosti však opäť nie sú identické. U KSS sa napr. vyskytuje funkcia tajomníka ÚV, ktorá je kompetenčne i personálne oddelená od funkcie predsedu strany. Naproti tomu v prípade KSČM je predseda strany zároveň i predsedom ÚV. Pri ÚV sú zároveň rozoznávané ešte funkcie miestopredsedov (resp. podpredsedov u KSS), volené delegátmi zjazdu. Ústredný výbor oboch komunistických strán sa schádza niekoľko krát do roka. Rozhodnutia týchto zasadnutí sú u KSČM vykonávané Výkonným výborom ÚV, ktorý možno prirovnať k orgánu Predsedníctvo ÚV v prípade KSS. Obidva tieto orgány zároveň tiež usmerňujú činnosť Parlamentných klubov. U KSS je navyše v rámci ÚV vydelený ešte Sekretariát, ktorého pôsobenie je skôr administratívneho a organizačného charakteru. Zvláštnym postavením medzi orgánmi KSS i KSČM na celoštátnej úrovni, disponujú Ústredná rozhodcovská a Ústredná revízna komisia. Prvá menovaná má na starosti riešenie vnútrostraníckych sporov a to jednak medzi samotnými členmi, jednak medzi organizačnými jednotkami a jednak i medzi členom a organizačnou jednotkou. Poslaním Revíznej komisie je zase kontrola hospodárenia strany a nakladania s finančnými prostriedkami. Zloženie oboch ústredných komisií je volené na zjazdoch, pričom u KSČM má každá z nich svoje ekvivalenty i na nižších stupňoch organizačnej výstavby.

Stanovy oboch komunistických strán sa hlásia k zásadám tzv. demokratického centralizmu. Ten predpokladá záväznosť rozhodnutí orgánov vyššej inštancie, ktorých personálne zloženie ale závisí od volieb v inštancii nižšej. V prípade KSS je však táto vnútrostranícka demokracia v teoretickej i praktickej rovine na ústupe. Demokratický centralizmus bol „*po formální změně stanov v roce 2004 nahrazen režimem výrazně posunutým ve směru k ryzímu, tedy nedemokratickému centralizmu*“ (Gonda 2004, 515). Posledný V. zjazd KSS totiž posilnil kompetencie vyšších straníckych orgánov na úkor orgánov nižších. Podobne tak došlo i k značnému zúženiu priestoru pre názorové stranícke menšiny, oproti pôvodným stanovám z roku 1992 (Gonda 2004, 515 - 516). V praktickej rovine sa tento posun k centralizmu prejavil najkrikľavejšie v prípade bývalého predsedu Poslaneckého klubu Ivana Hoptu, ktorého ÚV KSS sám zbavil všetkých straníckych funkcií. Jedinou možnosťou člena by v takomto prípade bolo obrátiť sa na Ústrednú rozhodcovskú komisiu, o ktorej zložení však rozhoduje

zjazd. No a v prípade nominovania delegátov zjazdu má posledné slovo opäť ÚV. Členovia Ústredného výboru dokonca vydávajú direktívy i Poslaneckému klubu KSS. Poslanci za komunistickú stranu v NRSR teda, aspoň v dôležitých otázkach, v žiadnom prípade nehlasujú „podľa svojho vedomia a svedomia“, ale len v súlade s rozhodnutiami ústredia. Vzťah ÚV k Poslaneckému klubu dokonca nie je ani formálne definovaný. Samotní poslanci napr. ani nemajú *ex officio* zastúpenie vo vedení strany (len personálne). Ide o jasný dôsledok organizačnej nepripravenosti KSS na status parlamentnej strany (Houghton, Rybář 2004: 549 - 550). Napr. u KSČM má totiž predseda Poslaneckého klubu v PS automaticky zastúpenie i vo Výkonnom výbore. V KSS je skrátka moc a s tým súvisiace rozhodovanie o politike strany pevne držaná v rukách členov Ústredného výboru a zvlášť jeho precedencia. Stanovy KSČM naproti tomu zásady demokratického centralizmu vcelku naplňujú. Personálne zloženie straníckych orgánov je skutočne ustanovované v smere „zdola nahor“. Napr. členovia ÚV nie sú volení zjazdom ako u KSS, ale okresnými konferenciami. Podobne tak Okresné výbory majú pre zmenu v právomoci zvolať mimoriadny zjazd. Možnosti názorových menšín sú zase posilnené inštitútom vnútrostraníckeho referenda ako i systémom „primárok“ pre zostavovanie volebných kandidátok. Stanovy KSS ani jedno z toho nepoznajú.

Na základe týchto skutočností je teda možné jednoznačne konštatovať, že KSS je stranou podstatne centralistickejšou ako KSČM. Silné právomoci ústredných orgánov slovenských komunistov výrazne obmedzujú prípadný výskyt rozsiahlejšej kritiky vedenia, či dokonca inštitucionalizáciu odlišných názorových prúdov vo vnútri strany.

3.3.2 Príbuzné a spriatelované inštitúcie KSČM a KSS

Ani pri komparovaní spolkov a organizácií zaštitených jednou, či druhou komunistickou stranou sa nie je možné vyhnúť determinujúcemu efektu ich rozdielnej „štartovacej čiary“. Pretože, zatiaľ čo pod KSČM prešlo začiatkom 90-tych rokov viacero sesterských inštitúcií KSČ, súčasnej KSS nezostalo nič iné, len sa pokúsiť o založenie niečoho vlastného. To však bolo v podstate nemožné, vzhľadom na to, že až do roku 2002 boli slovenskí komunisti politicky bezvýznamní. Naproti tomu českým komunistom umožňovalo nepretržité parlamentné zastúpenie svoje „impérium“ pridružených inštitúcií naďalej posilovať. V dnešnej dobe tak má KSČM pod patronátom viacero periodík, odborných klubov, nakladateľstiev, či desiatok iných

organizácii, ba dokonca i vlastnú (internetovú) rozhlasovú stanicu. Naopak u KSS sa dajú spriatelnené inštitúcie bez problémov počítať na prstoch jednej ruky.

Možnosť komparácie sa tak naskytá len v dvoch oblastiach. Tou prvou sú stránicke periodiká. U KSS sa však jedná akurát o jedného zástupcu a ním je dvojtýždenník Kroky. Ten ale ani zďaleka nedosahuje nákladov, dostupnosti a kvality, resp. významu denníka Haló noviny, čoby „vlajkovej lode“ medzi periodikami KSČM.

Za druhé sa dajú zrovnávať mládežnícke organizácie oboch komunistických strán. Tie sú z hľadiska vonkajších atribútov veľmi podobné. Komunistický svaz mládeže u KSČM i Socialistický zväz mladých u KSS sú združenia, ktoré oficiálne usilujú nastolenie socializmu. Oba si vydávajú vlastný časopis a sú členmi viacerých medzinárodných ľavicových mládežníckych organizácií. Sami seba pritom berú ako partnerov. Ich názory zároveň bývajú mnohokrát radikálnejšie ako názory predstaviteľov vlastnej komunistickej strany, ktorou sú dotovaní. Tým podobnosť KSM a SZM končí. Najvýznamnejšie rozdiely naopak vidno v ich význame. Zatiaľ čo pôsobenie českých mladých komunistov je celoštátne a o ich aktivitách tak musia informovať i nekomunistické médiá, aktivity komunistickej mládeže na Slovensku sú len regionálne a v rámci krajiny prakticky bezvýznamné. Činnosť SZM býva na rozdiel od KSM celkovo skôr záujmového ako politického charakteru (Gonda 2004: 562).

Možno teda konštatovať, že ani jedna inštitúcia spadajúca pod KSČM nemá v prípade KSS svoj kvalitatívne, či kvantitatívne rovnocenný ekvivalent.

3.3.3 Členská základňa KSČM a KSS

Ako už bolo povedané, KSČM i KSS možno označiť za strany masové. Z toho dôvodu bude rozboru členskej základne, ktorá je pre takýto typ strán fundamentálna, venovaná zvýšená pozornosť.

Ešte pred začatím samotného rozboru je ale treba upozorniť na určité nezrovnalosti. Tie sa vzťahujú k údajom, ktoré boli pri písaní práce k dispozícii. V prípade KSČM sa konkr. jedná o ich nižšiu aktuálnosť a v prípade KSS o ich neúplnosť. U KSČM som pre zisťovanie štruktúry jej členskej základne (z hľadiska veku, vzdelania, sociálneho postavenia a dĺžky členstva) vychádzal z vnútrostraníckych materiálov, zverejnených pri príležitosti VI. zjazdu v máji 2004. Tento nedostatok by však nemal byť veľmi na prekážku vzhľadom na to, že pre samotnú štruktúru nie sú dôležité ani tak presné počty členov, ako jednotlivé percentuálne hodnoty. A keďže tie sa za posledné

skúmane obdobie (od V. zjazdu v roku 1999 do konca roku 2003) nehýbali o viac ako 1,5 percentného bodu, možno ich považovať za veľmi blízke i hodnotám za rok 2005. V prípade KSS je zase istým problémom stále prebiehajúci proces preregistrácie (aktualizácia databázy a výmena straníckych preukazov). Pri písaní práce boli k dispozícii hodnoty známe po vyhodnotení približne troch pätín preregistrácie. Tieto údaje (prevzaté z interných straníckych dokumentov) sú teda vôbec najaktuálnejšie aké len môžu byť, avšak pre zmenu zase nebudú kompletne. V centre pozornosti však opäť nestoja presné čísla, ale hodnoty vyjadrené v percentách. A tie by sa do konca preregistrácie už nemali výraznejšie posunúť ⁶.

3.3.3.1 Vývoj stavu členských základní

Presnosť údajov o stave členskej základne je jednou s tých, ktoré budú najviac poznačené hore načrtnutými komplikáciami. Zvlášť v prípade KSS. Kvôli stále prebiehajúcej preregistrácii dnes totiž ani samotní slovenskí komunisti nevedia koľko vlastne majú členov. A spoliehať sa na údaje zverejňované pred zahájením preregistrácie, tj. od vzniku strany po rok 2005, by bolo veľmi sporné. Tieto údaje bývali totiž len v papierovej podobe a vôbec nedochádzalo k ich priebežnej aktualizácii. Ústredie strany tak vôbec nemalo prehľad o zmenách stavu spôsobených predovšetkým úmrtím. Napr. ešte pre rok 2003 udávala KSS viac ako 23 000 členov (čo by mimochodom znamenalo v rámci Slovenska tretí najvyšší počet). Dnes už je však jasné, že po ukončení preregistrácie (v lete 2006) toto číslo výrazne klesne. A to i napriek značnému kladnému prírastku, ktorý strana od tej doby zaznamenala ⁷. Ako však už bolo avizované, pre sledovanie samotného vývoja členskej základne budú podstatné hlavne percentuálne hodnoty (prírastku/úbytku za jednotlivé roky).

V prípade údajov o stave členskej základne KSČM je „Achillovou päťou“ hlavne určitá nezrovnalosť u východzieho stavu, teda údajov k 31.12.1990. V tom čase totiž, v dôsledku preberania členov po KSČ, stále prebiehala aktualizácia. Tá spočívala v telefonickom zisťovaní koľko jej vtedajších členov malo záujem vstúpiť do práve vznikajúcej KSČM ⁸. Stav členov za rok 1990 teda tiež nebude možné brať veľmi vážne.

6) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom 21.3.2006.

7) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom 21.3.2006.

8) Informácie poskytnuté miestopredsedom ÚV KSČM RSDr. Karlom Klimšom, predané pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006.

Tabuľka 2: Vývoj stavu členskej základne KSČM a KSS a medziročný prírastok / úbytok

Rok *	KSČM		KSS ^a	
	Počet členov ^b	prírast. v % ^c	Počet členov ^d	prírast. v % ^e
1990	562 529	---	---	---
1991	354 549	- 36,97	---	---
1992	317 104	- 10,57	1165	---
1993	212 714	- 32,92	1286	+ 10,38
1994	196 224	- 7,76	1604	+ 24,73
1995	171 323	- 12,69	2000	+ 24,69
1996	154 923	- 9,57	2407	+ 20,35
1997	142 490	- 8,03	2855	+ 18,61
1998	136 516	- 4,19	3399	+ 19,05
1999	128 346	- 5,99	3657	+ 7,59
2000	120 673	- 5,98	4056	+ 10,91
2001	113 027	- 6,33	4506	+ 11,09
2002	107 813	- 4,61	5454	+ 21,04
2003	100 781	- 6,52	6420	+ 17,71
2004	94 396	- 6,34	7329	+ 14,16
2005 ^f	---	---	8089	+ 10,37

Poznámky k tabuľke 2:

* údaje k 31.12. daného roku

a) priebežné údaje - po ukončení cca ³/₅ procesu preregistrácie

b) zdroj: Linek, Pecháček 2005: 61

c) vlastné prepočty

d) zdroj: *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)

e) vlastné prepočty

f) k tomuto roku bolo pridaných aj 63 členov, ktorí podľa zdrojového dokumentu vstúpili do strany až v roku 2006 (do 16.2.)

Z tabuľky 2 je jasne patrný diametrálne odlišný smer vývoja stavu oboch členských základní. Zatiaľ čo KSČM od svojho vzniku každoročne stráca, KSS naopak nepretržite a pomerne výrazne posiluje. Opäť sa tu jasne prejavujú okolnosti vzniku a síce, že KSČM svoju členskú základňu zdedila, zatiaľ čo KSS si ju musela vytvoriť.

Aktuálny počet členov KSČM sa dnes už s najväčšou pravdepodobnosťou dostal pod hodnotu 85 000. Na ústredí KSS je naopak konečný stav po ukončení preregistrácie odhadovaný na cca 15 000 ⁹. Momentálne by tak mal rozdiel medzi oboma stranami, z hľadiska absolútnych čísel, predstavovať 70 000 členov. To je prirodzene rozdiel v celku priepastný. Avšak pri zameraní sa na spomenutý dlhodobý trend, resp. priemerný medziročný prírastok, vyzerá zrovnávanie podstatne odlišne. Ak sa totiž stotožníme s predpokladanou hodnotou 85 000, čoby okamžitý stav KSČM, tak nám vyjde, že českí komunisti za posledného 4 a pol roka (od zač. r. 2002) prišli o takmer celú jednu štvrtinu svojich členov. Naopak, KSS za toto obdobie každoročne získalo v priemere 15% „nováčikov“. A len pre zaujímavosť; pokiaľ by sa tieto trendy výraznejšie nezmenili ani do budúcnosti, tak už v roku 2012 by sa malo úplne vyrovnáť percento počtu obyvateľov ČR, a SR, na počet členov príslušnej komunistickej strany. V prípade KSČM je možné v tabuľke pozorovať dve obdobia výrazných medziročných prepádov (ak k tomu nepripočítame ešte najrannejšiu fázu v roku

9) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom 21.3.2006.

1990). Tým prvým je rok 1993, kedy strana prišla o viac ako 100 000 členov. Tento katastrofálny pokles majú na svedomí vtedajšie vnútrostranícke názorové strety a zvlášť konečná porážka modernizačných síl Jiřího Svobodu, ktorá zrejme „odplašila“ členov podobnej orientácie. Druhý prepád, hoci nie už tak dramatický, predstavujú roky 1995 a 1996. V tomto prípade ide pravdepodobne o vzostup ČSSD, ktorá komunistom vytvorila rovnocennú ľavicovú protiváhu. Od tej doby je už pokles pomerne ustálený – KSČM stráca medziročne 7 až 8tisíc členov, čo je spôsobené prednostne ich vysokým vekom a s tou súvisiacou úmrtnosťou (tab. 3). Túto „čiernu dieru“ sa však komunistom nedarí ničím kompenzovať. Počet prijatých nových členov činil napr. za roky 2000 až 2003 len 2454 osôb. To v priemere predstavuje medziročný kladný prírastok len 0,5% ¹⁰. Naproti tomu u KSS od roku 2002 stúpa stav členskej základne medziročne o 15%. V absolútnych číslach by to po ukončení preregistrácie malo znamenať okolo 2000 nových členov za rok, čiže 4 krát viac ako u KSČM.

V prípade KSS je ďalej pomerne zaujímavé, že svoje početné stavy dlhodobo zvyšovala nehľadiac na marginálne politické postavenie. Spočiatku tomu mohol čiastočne napomôcť ponovembrové vedenie pôvodnej KSS (neskôr SDE), ktoré podniklo rozsiahlu preregistráciu. Následkom toho sa počet členov bývalej slovenskej štátostrany znížil do roku 1992 až na 10% svojho prednovembrového stavu (Kopeček 2002: 106). A mnoho z tých, ktorí odmietli v preregistrácii opätovný vstup do SDE, sa následne zrejme stalo členmi novej komunistickej strany. To by však vysvetľovalo len počiatkový stav. Výrazný kladný prírastok počas nasledujúcich rokov už ale potom možno označiť skôr za „ovocie“, ktoré priniesla stratégia vedenia obnovenej KSS, zvolená pri vzniku jej. Čelní predstavitelia ÚV sa totiž, v duchu predstavy o masovom charaktere komunistickej strany, nezameriavali len na politické ciele, ale rozhodli sa od počiatku venovať značnú pozornosť i budovaniu zázemia v podobe miestnych straníckych organizácií (dnes už KSS eviduje vo väčšine slovenských obcí buď stranícku organizáciu, alebo aspoň tzv. straníckeho dôverníka) ¹¹. Určitý útlm v rozširovaní členskej základne prišiel potom akurát v roku 1999. Podľa môjho názoru to priamo súviselo s voľbami v septembri 1998. Tie totiž, okrem neúspechu KSS, znamenali predovšetkým porážku mečiarizmu, čo vyvolalo u mnohých Slovákov značnú eufóriu. Keď sa však po niekoľkých mesiacoch dostavilo všeobecné rozčarovanie z prvej Dzurindovej vlády, kde figurovala i ľavicová SDE, komunistom

10) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 79.

11) Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom 21.3.2006.

medziročná bilancia opäť vzrástla. No a aktuálny 15% nárast, ktorý začal v roku 2002, už potom ide ruka v ruke jednak so vstupom KSS do parlamentu, a jednak s politickým zánikom SDL (údaje o percente členov KSS, ktorí boli pred tým v SDL, však bohužiaľ nie sú k dispozícii).

3.3.3.2 Veková, sociálna a vzdelanostná štruktúra členských základní

Pre údaje v nasledujúcich tabuľkách (tab. 2, 3 a 4) bude treba opäť brať do úvahy menšiu aktuálnosť u KSČM a neukončený proces preregistrácie u KSS.

Tabuľka 3: Veková štruktúra členov KSČM a KSS (v %*)

	do 30 r.	do 50 r.	do 60 r.	nad 60 r.	priemer. vek
KSČM^a	0,5	8,2	19,8	70,5	68,1
KSS^b	6,27	23,70	26,6	43,4	55,0^c

Poznámky k tabuľke 3:

* v prípade, že súčet hodnôt nedáva 100%, jedná sa o odchýlku spôsobenú zaokrúhľovaním

a) údaje k 31.12.2003 zdroj - *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 78, tab.1

b) údaje k 16.2.2006 zdroj - *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)

c) údaj poskytol ústredný tajomník KSS RSDr. Ladislav Jača pri osobnom rozhovore 21.3.2006 (z dostupných hodnôt vypočítať nejde).

Tabuľka 3 ukazuje značné odlišnosti vo vekovom zložení oboch členských základní. Ide predovšetkým o rozdiel v priemernom veku, ktorý predstavuje viac ako 13 rokov. Ešte podstatnejší je však dlhodobý trend vývoja. A ten je podobne ako tomu bolo v prípade početného stavu (tab. 2) celkom protichodný. U KSČM stúpol priemerný vek členov za obdobie 1999 až 2003 o celé štyri roky (z 64,1 na 68,1)¹². Medziročný nárast teda činí 0,8 roku. V prípade, že by sa táto hodnota odvtedy výraznejšie neznížila - čo je takmer isté - tak dnes už priemerný vek člena KSČM presiahol 70ku. Naproti tomu u členskej základne slovenských komunistov je situácia úplne opačná. Priemerný vek tam totiž v dôsledku prijímania nových členov, ktorým je väčšinou pod 50, dlhodobo klesá¹³. Na základe týchto skutočností možno formulovať jednoznačný záver, že zatiaľ čo v prípade KSČM členská základňa každým rokom starne, u KSS sa naopak omladzuje.

12) *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 79, tab.2

Tabuľka 4: Sociálna štruktúra členov KSČM a KSS (v %*)

	robotníci	poľnohosp. pracovníci	inteligencia techn/human	živnostníci	ostatní	dôchodcovia
KSČM^a	13,6	1,3	6,1	2,0	9,6	67,4
KSS^b	28,5	1,4	9,3	3,5	10,9	46,4

Poznámky k tabuľke 4:

* v prípade, že súčet hodnôt nedáva 100%, jedná sa o odchýlku spôsobenú zaokrúhľovaním

a) údaje k 31.12.2003 zdroj - *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 78

b) údaje k 16.2.2006 zdroj - *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)

Z hľadiska hodnôt uvedených v tabuľke 4 je možné obe komunistické strany smelo označiť za strany „robotnícke“. Robotníci totiž tvoria približne $\frac{2}{5}$ (KSČM), resp. viac ako polovicu (KSS) všetkých členov v produktívnom veku. Navyše i v prípade dôchodcov, čoby vôbec najpočetnejšej skupiny oboch členských základní, je možné predpokladať, že mnoho z nich predtým pracovalo v robotníckych profesiách. V tomto kontexte teda KSČM i KSS skutočne napĺňajú tézy Marxovho *Manifestu* o stranách pre „proletariát“. Samotný rozdiel až 20 percentných bodov v podiele dôchodcov medzi jednotlivými členskými základňami už akurát odzrkadľuje rozdiely v priemernom veku (tab. 3). Každopádne však je isté, že drvivú väčšinu členov českej a slovenskej komunistickéj strany tvoria príslušníci najslabších sociálnych vrstiev.

Tabuľka 5: Vzdelanostná štruktúra členov KSČM a KSS (v %*)

	základné	stredošk.	vysokošk.
KSČM^a	59,1	31,2	9,7
KSS^b	15,4	71,4	13,1

Poznámky k tabuľke 5:

* v prípade, že súčet hodnôt nedáva 100%, jedná sa o odchýlku spôsobenú zaokrúhľovaním

a) údaje k 31.12.2003 zdroj - *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 78

b) údaje k 16.2.2006 zdroj - *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)

Údaje z tabuľky vzdelanostnej štruktúry predovšetkým len dopĺňajú závery z tabuľky 4, konštatujúce, že najpočetnejšiu skupinu oboch členských základní tvoria robotníci (u ktorých sa nepredpokladá vyššie ako stredoškolské vzdelanie). V prípade KSČM však môže zaraziť viac ako polovica členov iba so základným vzdelaním. Táto

hodnota podľa môjho názoru znovu úzko súvisí s vekovou štruktúrou (tab. 3). Pri priemernom veku členov 68,1% je totiž veľmi pravdepodobné, že početnú skupinu budú tvoriť osemdesiatnici. Išlo by teda o ľudí, ktorých obdobie školskej dochádzky spadá až do časov I. ČSR, či vojnových rokov, kedy stredná škola ešte nebola veľkou samozrejmosťou. Naopak, čiastočne prekvapujúci sa môže javiť približne 10% podiel vysokoškolákov u oboch strán. Hodnota tohto čísla bude zase zrejme výrazne ovplyvňovaná absolventmi niekdajších politických škôl s titulom RSDr.

3.3.3.3 Podiel bývalých členov KSČ v členských základniach KSČM a KSS

V prípade nasledujúcej tabuľky, resp. sledovania podielu bývalých členov KSČ/KSS (pôvodnej KSS) u členských základní skúmaných strán je treba upozorniť na údaje o slovenských komunistoch pre roky 2000 – 2003. Tie boli totiž prevzaté z dokumentov KSS, ktoré boli k dispozícii ešte pred zahájením preregistrácie. Je teda silný predpoklad, že budú značne skreslené, vzhľadom na to, že strana si v tom čase svoju evidenciu členov priebežne neaktualizovala. Náhly „skok“ medzi rokmi 2002 až 2004 je teda možný vysvetliť predpokladom, že mnoho členov, ktorí boli i v prednovembrovej KSS (čo predpokladá ich vyšší vek) postupne prirodzenou cestou odchádzalo, bez toho aby to bolo v straníckych štatistikách zaznamenávané.

Tabuľka 6: Podiel členov KSČM a KSS s členstvom v komunistickej strane pred rokom 1990 (v %)

Rok *	KSČM ^a	KSS ^b
2000	95,8	47,1
2001	95,4	47,7
2002	94,8	44,2
2003	94,3	---
2004	---	33,6
2005	---	30,1

Poznámky k tabuľke 6:

* údaje k 31.12. daného roku

a) prepočítané z údajov o dĺžke členstva v KSČM zo zdroja *Dokumenty VI. sjazdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 78

b) za roky 2000 – 2002 zdroj: Gonda 2004: 485; za roky 2004 a 2005 zdroj: *Prijímanie členov KSS v rokoch 2005/2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)

Údaj o podiele členov s „minulosťou“ v KSČ je údajom veľmi špecifickým. Prechádza totiž skrz všetky tradičné kategórie (vek, sociálny status, vzdelanie), čo mu dodáva jeho výnimočnú vypovedajúcu hodnotu pre celkovú povahu členskej základne. Domnievam sa totiž, že bývalí členovia KSČ/KSS, ktorí v komunistickej strane zostali, resp. do nej opätovne vstúpili i po roku 1989, budú mať veľmi podobnú

názorovú orientáciu. A to predovšetkým k zásadným otázkam, ako vzťah k minulosti, či celková ideologická profilácia strany, kde sa predpokladá, že ide o zástancov „tradičných“ komunistických hodnôt. Niečo podobné by už ale nešlo tak rezolútne tvrdiť napr. o príslušníkoch rovnakej vekovej, či rovnakej sociálnej skupiny.

Z tabuľky 6 vidno, že v KSČM tvoria prednovembroví členovia bez piatich percent kompletnú členskú základňu. Je síce tiež patrné, že ich podiel pozvoľna klesá, ale to je spôsobené výlučne ich vymieraním. Percento prírastku členov s „ne-komunistickou minulosťou“ je totiž, ako už bolo zmienené, len veľmi symbolické. Členskú základňu KSČM je teda možné jednoznačne považovať za ortodoxnú.

Veľmi prekvapujúcich je ale naopak len 30% členov niekdajšej štátostrany u KSS. Toto číslo prirodzene iba korešponduje s doterajšími zisteniami (vysoký medziročný nárast, znižujúci sa priemerný vek), no ak by sme brali do úvahy celkový zovňajšok strany, vykazujúci zdanlivo nulovú transformáciu, pôsobí necelá tretina „tradičných komunistov“ ako veľmi nízke číslo. Členskú základňu KSS tak na rozdiel od KSČM tvoria prevažne ľudia bez nejakých výraznejších väzieb ku komunistickej ideológii, či hodnotám minulého režimu.

Jedným z hlavných predpokladov KSČM a KSS, čoby masových strán, je početná členská základňa. Tá má pre ne význam nielen ideologický, ale z veľkej časti i rýdzo praktický (agitácia pred voľbami, členské príspevky). Obe stranické vedenia si tak na členskej základni vcelku potrpia a zrejme by si nedovolili podnikat' žiadne kroky, ktorými by mohli výraznejšie ohroziť jej početnosť. Názory prevládajúce medzi členmi českej a slovenskej komunistickej strany teda môžu spoluvytvárať ich policy, či celkovú ideologickú orientáciu.

Na základe doterajších zistení sa dá konštatovať, že KSČM disponuje členskou základňou, tvorenou v prevažnej miere osobami vysokého veku, so základným vzdelaním a stredným vzdelaním, patriacim k sociálne slabým vrstvám. Čo je však zrejme najpodstatnejšie, viac ako 90% z nich bolo členmi niekdajšej KSČ. A už len samotný fakt, že v komunistickej strane zostali i po zmene režimu v roku 89, ba dokonca i po zastavení transformačného procesu v roku 1993, viac ako čokoľvek iné podtrhuje ich veľmi ortodoxné názorové zmýšľanie. Na jednej strane síce takýto typ členov vymiera, no vzhľadom na minimálny kladný medziročný prírastok, sa celkový charakter členskej základne v zásade vôbec nemení. Do budúca teda členovia KSČM

vyzerajú byť hlavnou prekážkou akýchkoľvek výraznejších pokusov o modernizáciu strany.

Naproti tomu členskú základňu KSS spája s členskou základňou KSČM predovšetkým len príslušnosť väčšiny jej zástupcov k rovnakému sociálnemu a vzdelanostnému statusu. Avšak rozhodujúcou pre celý jej charakter sa zdá byť vzostupný vývoj početného stavu. Vysoký medziročný prírastok totiž mení nielen vekové zloženie, ale predovšetkým znižuje podiel prednovembrových členov KSČ/KSS (z ktorých takmer všetci sa v obnovennej KSS ocitli ešte v 90-tych rokoch). Väčšinu členskej základne teda netvorí „pravoverní komunisti“, ale ľudia vstupujúci do strany hlavne zo sociálnych, poprípade protestných dôvodov. Takéto zloženie členskej základne - čiže zloženie pomerne kontrastujúce s vonkajšou podobou strany - môže mať podľa môjho názoru presne opačný efekt ako u KSČM a síce, že by sa členovia KSS stali jednou z rozhodujúcich hnacích síl jej prípadnej modernizácie.

3.5 Zahraničná politika

Postavenie KSČM a KSS v rámci medzinárodných vzťahov je pomerne rozdielne. Zatiaľ čo KSČM dnes môžeme pokojne označiť za jednu z najvýznamnejších komunistických strán v Európe a predovšetkým v novovytvorenej SEL, pre KSS sú podstatnými hlavne jej bilaterálne vzťahy, pričom v rámci Európy moc veľkým slovom nedisponuje. Možnosti slovenských komunistov sú limitované hlavne skutočnosťou, že sa im nepodarilo získať žiadny mandát v EP. Celkovo sa však pozícia slovenskej komunistickej strany na medzinárodnom poli dá považovať za primeranú jej súčasnému postaveniu na domácej scéne. Čo je ale zaujímavé, o takmer identickej pozícii KSS v zahraničí možno hovoriť i v období, kedy bola táto strana ešte politicky irelevantná. Vstup do parlamentu ju v tomto posilnil len veľmi mierne. U KSČM sa naopak jej významné postavenie na medzinárodnej úrovni dostavilo až na sklonku tisícročia, zatiaľ čo v prvej polovici 90-tych rokov, kedy boli českí komunisti hlavnou ľavicovou silou v zákonodarnom zbore ČR (čo bol v rámci strednej a západnej Európy nevšedný úkaz) sa táto strana za hranicami ešte len „hľadala“.

Zahraničná politika českých a slovenských komunistov sa pochopiteľne orientuje hlavne na európsky kontinent. V rámci neho majú obe strany mnoho spoločných partnerov¹³. Medzi najvýznamnejšie patrí cyperská AKEL, ktorá je spolu s KSČM

a KSS jedinou parlamentnou stranou v Európe s marxisticko-leninskou orientáciou. Z ďalších takýchto ortodoxných partnerov možno uviesť Komunistické strany Grécka a Portugalska. Naopak, z relatívne modernizovanej radikálnej ľavice majú KSČM i KSS bližšie vzťahy s talianskou Stranou komunistickej obnovy (*Rifondazione*), čo je ale dané predovšetkým jej vedúcou pozíciou v SEL. A zvlášť českí komunisti udržiavajú intenzívne kontakty ešte aj s nemeckou PDS. Naproti tomu KSS má viacero „priateľov“ i medzi mimoeurópskymi stranami. Niektoré z nich možno dokonca označiť za mimoriadne kontroverzné. K nim patria už zmieňované totalitné štátostrany Kuby a KĽDR, a ďalej potom sýrska BAAS, Komunistická strana Bieloruska či Komunistická strana Vietnamu. Mimo EÚ ešte KSS udržovala pomerne významné kontakty s komunistickými stranami Ruskej federácie a Srbska, ktoré však v posledných rokoch upadajú. Naopak výhľadovo sa slovenskí komunisti chystajú prehľbiť vzťahy s KS Číny¹⁴.

V rámci medzinárodných vzťahov sa dá hovoriť o KSČM a KSS ako o veľmi blízkych partneroch. Najzjavnejším príkladom je ich koordinovaný postup voči Strane európskej ľavice. Ako už bolo uvedené, KSČM sa veľmi viditeľne podieľala na jej založení, ale napokon miesto plnoprávneho členstva uprednostnila len status pozorovateľa. Českí komunisti totiž mali a stále majú značné výhrady k vedeniu SEL, ovládaného hlavne talianskou Rifondazione. Tá podľa nich nerešpektuje pri rozhodovaní dohodnuté princípy konsenzu a chová sa pomerne autoritatívne. Rovnako sa KSČM nestotožňuje ani s postojom európskych ľavičiarov k dejinám komunistického hnutia v 20. storočí, ktoré je nimi videné výlučne negatívne. Ďalšie výhrady sa týkajú údajne diskriminačnej politiky SEL voči uchádzačom o vstup, z krajín mimo EÚ. Ide predovšetkým o odpieranie možnosti členstva komunistom z Ruska, Rumunska a Srbska. KSS v tejto agende českých komunistov hlasito podporuje a spolu s nimi sa v rámci SEL tiež „uspokojili“ len s pozorovateľstvom¹⁵.

Medzi zahraničné aktivity KSČM a KSS nie je v žiadnom prípade možné dávať rovnítko. V rámci EÚ sú síce českí a slovenskí komunisti najväčšími spojencami,

13) Hodí sa dodať, že strany, že podpis zmieňovaných zmlúv o spolupráci má skôr deklaratívny ako praktický charakter. Týmto „zmluvným partnerom“ tak nemožno v rámci zahraničnej politiky KSČM i KSS prisudzovať nejaké výnimočné postavenie (osobný rozhovor s pracovníkom Zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006).

14) *Súčasný stav a návrhy na ďalšie skvalitňovanie zahraničnej politiky KSS - kontrolná správa* (interný dokument KSS, predaný vedúcim Oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006).

15) *Zápis z jednání vedení KSČM a KSS konaného dne 3. března 2006* (interný dokument KSČM, poskytnutý pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006).

pričom KSS priamo preberá tézy od Čechov (dané jej podstatne slabšou pozíciou), avšak mimo EU nadobúda medzinárodná politika slovenských komunistov, na rozdiel KSČM, veľmi radikálnej povahy.

3.5.1 Vzájomné vzťahy KSČM a KSS

Vzájomné partnerské vzťahy oboch strán v skutočnosti začali ešte pred založením jedného z nich. Ako už bolo spomenuté, KSS vznikla v lete 1992 zlúčením dvoch nezávislých komunistických strán – ZKS a KSS'91. Tie sa viac ako rok pred tým vyčlenili z transformujúcej sa SDE, s ktorou KSČM vtedy začínala mať čoraz viac rozporov. Vznik dvoch ortodoxných subjektov na Slovensku preto českým komunistom prišiel vcelku vhod. KSČM so ZKS a KSS'91 ihneď nadviazala intenzívne kontakty, ktoré dostali taktiež podobu materiálnej pomoci (podstatne preferovanejšou ale bola druhá z nich). A táto ústretovosť prirodzene pokračovala i po ich zjednotení.

Novovzniklá KSS sa v rámci Slovenska stala pre KSČM jediným subjektom, s ktorým udržiavala a dodnes udržiava oficiálnu spoluprácu. Kontakty s SDE skončili prakticky hneď so zánikom celoštátnej straníckej organizácie v apríli 1992 a naďalej sa obmedzovali už len na rokovania ohľadom vysporiadania spoločného majetku. Podobne tak vedenie KSČM nejavilo žiadny záujem napr. ani o vzťahy s radikálne ľavicovým ZRS, vzniknúcim v roku 1994¹⁶. Paradoxne však toto „privilégium“ neplatilo obojstranne. KSS totiž spočiatku vykazovala značné kontakty i v prípade Miroslava Štěpána a jeho *Strany československých komunistů*. Štěpán dokonca pred parlamentnými voľbami 1994 účinkoval v predvolebnej kampani slovenských komunistov. Táto dichotómia vo vzájomných vzťahoch formálne skončila až vo februári 1996 podpisom *Zmluvy o spolupráci medzi KSČM a KSS*. V nej sa totiž o.i. konštatovalo, že obe uvedené strany sa „navzájom považujú za hlavné a rozhodujúce partnery v danej zemi“ (Gonda 2004: 238). Nehľadiac na to však vedenie KSS neskôr pristúpilo na oficiálnu spoluprácu i s českou Stranou demokratického socializmu, ktorá pokračuje dodnes¹⁷.

Napriek tomu ale od roku 1996 už nie je pochýb o tom, že KSČM a KSS predstavujú jeden pre druhého najvýznamnejšieho partnera. A to dokonca nielen v rámci zahraničnej politiky. Bližšieho spojenca totiž nemá žiadna z nich ani na domácej

16) Informácie zaslané pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom elektronickou poštou 27.4.2006.

17) Osobný rozhovor s vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom 21.3.2006.

scéne. Stalo sa teda prirodzeným, že tieto bilaterálne vzťahy sa neobmedzovali len na verbálnu podporu, ale nadobúdali rovnako i podobu materiálnej pomoci. Tá však pochopiteľne nebola ani zďaleka symetrická, keďže postavenie KSS a KSČM v rámci príslušného politického spektra sa podstatne líšilo. Pomoc a podpora teda prúdila predovšetkým z českej strany na Slovensko. Konkrétne išlo napr. o zapožičiavanie technického vybavenia pri predvolebných kampaniach, či permanentné líčenie KSS v Haló novinách a ďalšej straníckej tlači KSČM. Podobne sa však u českých komunistov objavovali tiež snahy predávať Slovákom svoje know-how pri ich ideologickej profilácii. Ako ilustratívny príklad možno uviesť predvolebné heslo KSS z roku 98 „*Volte tých, za ktorých sa vám žilo najlepšie*“. Predstavitelia KSČM zaň slovenských komunistov podrobili určitej kritike argumentujúc, že sa až príliš obracia k minulosti. Vedenie KSS si však v takýchto veciach radiť veľmi nenechávalo¹⁸.

Novú podobu nadobudli vzájomné vzťahy slovenskými voľbami 2002 a vstupom KSS do parlamentu. V januári 2003 došlo medzi predsedami Ševcom a Grebeníčkom k spísaniu novej *Zmluvy o vzájomnej spolupráci medzi KSS a KSČM*. V nej sa už objavujú napr. aj body o koordinácii zahraničnej politiky, pravidelných informatívnych stretnutiach, posilnení regionálnych kontaktov, či dokonca o spoločnom rozvíjaní teoretických otázok (hlavne v oblasti marxizmu). Tieto tézy sú ale formulované pomerne vágne, takže nestanovujú žiadne konkrétne spôsoby ich realizácie¹⁹. Nehľadiac na to je napĺňanie Zmluvy o spolupráci zo strany KSS dosť kritizované. V hodnotiacej správe sa doslova uvádza, že táto „*dohoda zakladá nadštandardné vzťahy, avšak prax to nepotvrzuje*“²⁰.

Začiatkom marca 2006 sa uskutočnilo stretnutie vedení oboch komunistických strán s cieľom prerokovať spoluprácu pred nadchádzajúcimi parlamentnými voľbami. Predseda Jozef Ševc na ňom od KSČM napr. požadoval zapožičanie „rozhlasových vozov“ na pedvolebnú kampaň, či zvýšenie informovanosti o KSS na internetovom Halorádiu. Zároveň bola naplánovaná účasť Vojtěcha Filipa na viacerých volebných mítingoch slovenských komunistov a recipročne tiež vystúpenie Ševca na veľkej akcii KSČM 1.júna na Václavskom námestí. Dohodnutá miera predvolebnej spolupráce týmto nadobudla dosiaľ nebývalých rozmerov²¹.

18) Osobný rozhovor s pracovníkom oddelenia pre odborné zázemie KSČM PhDr. Josefom Hellerom, CSc. 16.10.2005.

19) *Smlouva o vzájemné spolupráci mezi KSS a KSČM* (dokument KSČM, predaný pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 16.10.2005).

20) *Hodnotenie spolupráce medzi KSS a KSČM podľa „Zmluvy o vzájomnej spolupráci medzi KSČM a KSS“, podpísanej s. Ševcom a s. Grebeníčkom 10.1.2003* (interný dokument KSS, predaný vedúcim Oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006) – v prípade KSČM obdobný dokument, na základe ktorého by bolo možné urobiť konfrontáciu, zostavený nebol.

Doteraz načrtnutá podoba kontaktov KSČM a KSS sa dotýkala prednostne spolupráce na úrovni Ústredných výborov. Pre komplexnosť popisu bilaterálnych vzťahov oboch strán je však nezbytné spomenúť i kontakty na úrovniach nižších. Jednotlivé druhy regionálnej spolupráce majú totiž často oveľa intenzívnejší a praktickejší charakter ako je tomu na úrovni centier. Predovšetkým ide o spoluprácu okresných straníckych organizácií, zvlášť z prihraničných oblastí. Tieto vzťahy mávajú v niektorých prípadoch taktiež zmluvný charakter²² a navyše sa prejavujú i v rámci miestnych predvolebných akcií.

Zvláštnu kapitolu vzťahov KSČM a KSS potom tvoria pravidelné spoločensko-zábavné podujatia. Jedná sa hlavne o spoločné oslavy 1. mája, pripomínanie rôznych výročí, akcie na posilnenie česko-slovenskej vzájomnosti, ale napr. tiež pozívanie delegácie KSS na každoročnú oslavu Haló novin. V takýchto prípadoch ide politický aspekt väčšinou bokom.

Pri hodnotení vzťahov KSS a KSČM sa i napriek príležitostným nezrovnalostiam možno pokojne pridržať terminológie užíwanej v straníckych dokumentoch a označiť českú a slovenskú komunistickú stranu za strany skutočne „bratské“.

3.5 Elektorát

V doterajších podkapitolách komparácie boli zväčša rozoberané rozdielnosti medzi oboma komunistickými stranami. V prípade elektorátu tomu bude inak. Voličské základne KSČM a KSS totiž vykazujú pomerne mnoho podobností.

3.5.1 Sociálne a regionálne zloženie voličov KSČM a KSS

Z hľadiska sociálnej príslušnosti je štruktúra elektorátov oboch strán veľmi blízka štruktúre ich členských základní. Voliči KSČM i KSS väčšinou náležia k najnižším sociálnym vrstvám. V prevažnej miere majú nízke vzdelanie a sú buď v dôchodovom veku, alebo manuálne pracujúcimi. Na základe poznatkov o údajoch členskej základne je však možné predpokladať, že podiel dôchodcov bude u KSS predsalen o niečo nižší. Zvlášť ak uvážime skutočnosť, že na Slovensku patria starší voliči tradične skôr k priaznivcom Vladimíra Mečiara.

21) *Zápis z jednání vedení KSČM a KSS konaného dne 3. března 2006* (interný dokument KSČM, poskytnutý pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006).

22) Napr. *Zmluva o spolupráci medzi OV Znojmo a OV Bratislava z januára 2001.*

Významné paralely sú patrné i na regionálnom rozvrstvení elektorátov KSČM a KSS. V oboch prípadoch je najväčšia podpora prirodzene koncentrovaná do oblastí s vysokou nezamestnanosťou, čo zväčša predstavujú periférie. Podstatný rozdiel je však v tom, že kým u českých komunistov je podpora relatívne rovnomerne rozložená prakticky do všetkých chudobnejších regiónov - juh Vysočiny, severná Morava, a okresy hraničiace s Nemeckom - v prípade slovenských komunistov sú voliči koncentrovaní prednostne len na východe.

Naopak najslabších výsledkov vo voľbách 2002 dosiahli obe komunistické strany v metropolách, ktoré zhodne tiahnú k pravici. Rovnako sa im nedarilo ani v Brne, resp. v Košiciach, čoby mestách s druhou najväčšou populáciou. Podobne možno konštatovať, že českí i slovenskí komunisti prehrávajú tiež v regiónoch so silnejším vplyvom náboženstva (Zlínsko a Vsetínsko, resp. Orava).

Pre úplnosť treba poznamenať, že pri porovnávaní volebnej geografie oboch strán boli brané do úvahy len výsledky volieb do parlamentu. V prípade regionálneho rozloženia elektorátu u iných druhov volieb – voľby na krajskej úrovni, voľby do obecných a mestských zastupiteľstiev – by komparácia bola veľmi sporná. Volebná účasť pri tomto type volieb býva totiž podstatne nižšia ako pri voľbách parlamentných. Ich výsledky teda majú aj oveľa nižšiu výpovednú hodnotu. U volieb na komunálnej úrovni hrá navyše rozhodujúcu úlohu osobnosť dotyčných kandidátov a menej už politická strana, ktorá ich nominovala. V prípade krajských volieb by bola problémom ešte aj celková asymetričnosť. Slovensko má totiž na úrovni krajov od roku 2001 zavedený systém samosprávnych Vyšších územných celkov (VÚC), ktoré majú diametrálne odlišnú štruktúru, právomoci a dokonca i systém volieb ako krajské zastupiteľstvá v ČR. Vzťah českého a slovenského voliča k príslušnému inštitútu krajských volieb sa teda nepochybne značne líši.

Možno ale doplniť, že KSČM si vo voľbách na úrovni krajov vždy vedie veľmi úspešne. Dlhodobo sa jej darí získavať približne celú jednu pätinu hlasov (21,14% v roku 2000 a 19,68% v roku 2004). Naopak KSS v dvoch doteraz prebehnutých voľbách do VÚC vždy pohorela - v roku 2001 získala len jediného člena zastupiteľstva (Prešovský VÚC), zatiaľ čo v roku 2005 deviatich zastupiteľov, avšak v štvorčlennej volebnej koalícii (koalícia KSS + HZDS + dve Slovenské národné strany v Banskobystrickom VÚC).

3.5.2 Faktory prít'azlivosti strán

3.5.2.1 Objektívne faktory

Zásadný dopad na úspechy, či neúspechy KSČM a KSS má nerovnomerný ekonomický rozvoj jednotlivých regiónov. Ten im regrutuje zvlášť voličov, ktorých možno priradiť k stabilnému voličskému jadru. Títo jedinci sú totiž so stranou priamo identifikovaní – keď už nie rovno s jej ideológiou, tak aspoň so sociálne orientovaným programom. Možno ich zároveň i považovať za voličov dlhodobých.

Druhým objektívnym faktorom prít'azlivosti oboch strán je vývoj príslušného stranického systému. Ten naopak do ich elektorátu pridáva tzv. protestné hlasy, čiže voličov, ktorí komunistov volia z nedostatku iných politických alternatív. Protestné hlasy nie sú prirodzene tak stabilné ako hlasy voličov so stranou identifikovaných, ale na druhú stranu sa výrazne podpísali napr. pod volebný úspech oboch strán v roku 2002. Konkrétne v prípade KSČM išlo zvlášť o bývalých voličov ČSSD, ktorí na protest proti vláde opozičnej zmluvy prešli ku komunistom, pretože iná relevantná ľavicová strana už jednoducho k dispozícii nebola. Podobne tak tomu bolo i v prípade voličov DŽJ. Trochu inou skupinou boli niekdajší prívrženci extrémne pravicových Sládkových republikánov. Tí naopak volili KSČM kvôli tomu, že v porovnaní s ostatnými relevantnými stranami pôsobí najextrémnejším dojmom (Kunštát 2004).

U protestných hlasov určených pre KSS je tomu vcelku podobne. Slovenským komunistom sa v roku 2002 podarilo (skôr nechcene) pritiahnúť bývalých voličov SDL a široko-spektrálneho HZDS. Voličov extrémnej pravice už bolo pomenej, keďže tí sú väčšinou orientovaní na nacionalistické strany (*Slovenská národná strana* [SNS] a jej odnože).

Vstup KSS do parlamentu v roku 2002 však podľa môjho názoru súvisel ešte s istým atribútom, ktorý už ale v prípade KSČM svoju paralelu nemá. Ako už bolo spomenuté, z hľadiska územnej podpory je možno KSS s určitou nadsádzkou označiť, za stranu východného Slovenska. Jej najväčšia podpora je teda sústredená len v jednom regióne (ak nepočítame Turčianske Teplice a niekoľko ďalších okresov administratívne náležiacich k strednému Slovensku). Naopak KSČM bola v roku 2002 nadreprezentovaná vo všetkých oblastiach s nižšou životnou úrovňou. Žiadne iné regionálne špecifiká u českých komunistov už pozorovať nešlo (volebné bašty boli na Moravskoslezsku rovnako ako na stredozápade, či na Vysočíne). Avšak, čo je podstatné, na Slovensku komunisti vo viacerých chudobnejších regiónoch nijak zvlášť

neosnili (Kysuce, Orava a južné Slovensko – hoci tam aj kvôli početnej maďarskej menšine voliacej SMK). KSČM tak je skrátka len stranou menej rozvinutých oblastí, zatiaľ čo KSS priamo stranou východného Slovenska. A túto disproporciu má podľa mňa na svedomí slovenský volebný systém.

Od roku 1997 funguje na Slovensku pre voľby do NRSR jeden volebný obvod. Ten býva síce charakterizovaný vyššou mierou proporcionality ale rovnako aj menším zohľadňovaním jednotlivých regiónov. Pre všetkých slovenských voličov je totiž pripravená len jediná – celoštátna kandidátka. Naopak v prípade Českej republiky sa jedná o 14 volebných obvodov, ktorých hranice kopírujú hranice krajov. V dôsledku toho sú politické strany nepriamo nútené zohľadňovať jednotlivé regionálne špecifiká. Významne sa to prejavuje v predvolebných kampaniach prispôbovaním volebnej stratégie, zvlášť pri zostavovaní príslušnej kandidátky. Za kandidátov do parlamentu sú tak nezriedka nominované regionálne známe osobnosti, v prospech ktorých môže volič hlasovať dokonca bez ohľadu na svoje vnímanie dotyčnej strany ako celku. A podobne tak je po voľbách jasne vymedzená i príslušnosť každého poslanca k domovskému kraju. Naproti tomu na Slovensku formálna príslušnosť poslanca k určitému regiónu chýba. Regionálne špecifiká zväčša nebývajú brané do úvahy ani pri volebných stratégiách a ani pri zostavovaní kandidátok. Napr. voličovi z Bratislavy je totiž jedno, že za niektorú stranu kandiduje nejaký populárny prešovský primátor. A práve túto skutočnosť využila v roku 2002 KSS, ktorá sa vo svojej volebnej kampani cielene zameriavala špecificky na východné okresy (Gonda 2004: 357). Nešlo samozrejme o náhodný výber. Práve obyvatelia východu sú totiž najviac determinovaní subjektívnym videním kontrastu medzi rozvojom svojich regiónov za čias Vasiľa Biľaka a dnešným ich priepastným zaostávaním za zvyškom republiky. Výsledok tejto partikulárnej komunistickej stratégie sa následne dostavil v podobe východoslovenských volebných bašt.

Za postavením KSS, čoby relevantnej politickej strany, sa teda zrejme skrýva tiež akýsi implicitný protest východu voči zbytku krajiny. Komunisti skrátka využívajú skutočnosť, že východné Slovensko, resp. periférie ako také, sú relevantnými stranami dlhodobo prehliadané. Na základe toho by som si dovoľil vysloviť empiricky obtiažne doložitelnú hypotézu, že vstup KSS do parlamentu v roku 2002 bol významne (a možno rozhodujúco) ovplyvnený slovenským volebným systémom s jeho jedným celoštátnym volebným obvodom.

3.5.2.2 Subjektívne faktory

K faktorom, ktoré sa týkajú samotnej činnosti komunistických strán je treba v prvom rade spomenúť ich úzku ideovú profiláciu. Ani KSČM, ani KSS sa totiž nesnažia pôsobiť systémom „catch – all“ ale naopak sa sústreďujú len na vybranú voličskú skupinu. Touto skupinou sú prirodzene voliči so sociálne najnižším statusom, ktorí zároveň majú aj „citovú“ väzbu k prednovembrovému režimu. Práve toto druhé špecifikum odlišuje voličov komunistických strán od voličov strán sociálne-demokratických. Šírka programovej orientácie sa ale v prípade KSČM a KSS podstatne líši. Slovenskí komunisti sa totiž cielene zameriavajú len na spomínaných „losers of the transition“. Naproti tomu ideový záber českých komunistov je oveľa bohatší. KSČM sa tak svojim menej ortodoxným vystupovaním stala príťažlivou i pre tie sociálne skupiny, kde nostalgická spojitosť na minulý režim nie je až tak výrazná. Navyše sa v jej vedení vyskytujú i modernisti ako J. Dolejš, či M. Ransdorf, ktorí sú svojimi relatívne konštruktívnymi názormi schopní zaujať i ľavicových voličov nekomunistickej orientácie. Naproti tomu u KSS je prakticky jedinou jej mediálne známou postavou rigidne a populisticky pôsobiaci predseda Jozef Ševc.

Ďalším faktorom príťažlivosti oboch strán je ich opozičné vystupovanie voči Európskej Únii. To má svoj význam hlavne u KSS, ktorá je na Slovensku jediným parlamentným subjektom verejne spochybňujúcim členstvo v EÚ. Naopak v ČR je eventuálny prínos z protieurópskej politiky limitovaný skutočnosťou, že ako ochranca národných záujmov voči „bruselskej byrokracii“ je popri komunistoch vnímaná i ODS. Každopádne možno zhrnúť, že KSČM a KSS nie sú pre potenciálnych voličov atraktívne výlučne svojou komunistickou ideológiou, ale čiastočne tiež celkovým implicitným nacionalistickým podfarbením, t.j. vymedzovaním sa voči „kapitalistickému západu“.

V porovnaní so svojimi politickými konkurentmi predstavuje pre KČM i KSS veľkú výhodu ich rozvetvená organizačná základňa. Vďaka nej sa komunistické strany nemusia pri volebných kampaniach obmedzovať len na billboardy, televízne šoty a mítingy, ale rovnako tak využívajú k propagácii tiež „armádu“ svojich organizovaných členov. Treba však poznamenať, že v prípade KSČM sa tento potenciál každým rokom znižuje ²³, zatiaľ čo u KSS je tomu presne naopak ²⁴. Organizačná základňa totiž priamo úmerne súvisí s početným stavom členskej základne.

Elektorát KSČM a KSS je tvorený prevažne príslušníkmi sociálne najslabších skupín s nostalgickou väzbou na minulý režim. Presne na tých sa zamierava i programatika a oficiálne vystupovanie oboch strán. Títo „cieľoví“ voliči tak tvoria voličské jadro, ktoré je charakterizované veľkou stabilitou, umožnenou tiež dlhodobým nerovnomerným hospodárskym vývojom jednotlivých českých a slovenských regiónov. Podstatne významnejším sa však zdá byť voličského jadro u KSČM, čo prirodzene súvisí s jej oveľa širším ideovým záberom. Naopak, v prípade extrémne ortodoxnej KSS sú jej „skalní“ priaznivci hermeticky uzavretou množinou.

Parlamentné voľby 2002 znamenali pre obe komunistické strany úspech do tej doby nevýdaných rozmerov. Pod ten sa výrazne podpísal vývoj príslušného stranického systému, ktorý „obohatil“ elektorát KSČM a KSS o tzv. protestné hlasy. Protestní voliči sa ale v porovnaní s voličským jadrom vyznačujú oveľa menšou mierou identifikovanosti so stranou, resp. nízkou stabilitou. Nejaké dlhodobejšie „podchytenie“ tohto typu voličov by si teda vyžadovalo výrazné rozšírenie programovej orientácie a to obzvlášť u rigidnej KSS. Na druhej strane je ale práve u slovenských komunistov silný predpoklad, že ich protestné hlasy nie sú len politického charakteru – t.j. spojeného s nedostatkom iných politických alternatív – no rovnako tiež i charakteru regionálneho – t.j. spojeného s jedným volebným obvodom. Jeden volebný obvod totiž úplne ignoruje východné Slovensko (pochopiteľne spolu s inými regiónmi), čím slovenskej komunistickej strane – čoby neoficiálnej strane východného Slovenska - nepriamo umožňuje, aby v tomto svojom tradičnom „lovisku“ volebné preferencie ešte násobila.

---

23) Za roky 1999 až 2003 poklesol počet Základných organizácií KSČM z 5276 na 4691 *Dokumenty VI. sjezdu* [dokument KSČM], miesto a dátum vyd. neuvedené, s. 79

24) *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006).

Záver

V monografii *Český politický systém* sa o Komunistickej strane Čech a Moravy píše, že zostáva „ortodoxně komunistickou, antisystémovou stranou, která odmítá současný demokratický politický systém, ... programovým cílem KSČM je socializmus“ (Vodička, Cabada 2003: 226). Pri charakterizovaní súčasnej Komunistickej strany Slovenska sa zase v zborníku *Slovenské voľby '02* hovorí, že „KSS je ortodoxnou marxisticko-leninskou stranou. Ide o programovo antikapitalistickú, fakticky protisystémovú formáciu, ktorej dlhodobým cieľom je ‚zmenou kapitalistického systému vybudovať postupne socializmus‘...“ (Mesežnikov 2003: 44). Na základe uvedených dvoch nezávislých definícií by sa mohlo zdať, že medzi KSČM a KSS nie je žiadny významný rozdiel. Pri ich vzájomnom komparovaní však vyšlo najavo, že rozdielov medzi oboma komunistickými stranami je viac než dosť.

KSČM a KSS: v č e r a

V práci bolo niekoľko krát zdôraznené, že snád' všetky významné odlišnosti KSČM a KSS sú len odzrkadlením odlišných okolností za akých obe strany vznikli. KSČM - čoby oficiálnej i faktickej nástupkyňi KSČ - bolo ihneď po založení na jar 1990 umožnené jednak disponovať materiálnym, organizačným a členským zázemím, dovtedajšej štátostrany, a jednak priamo nadviazať na jej neprehliadnuteľné postavenie v straníckom systéme. Vďaka tomu zostali českí komunisti relevantným politickým subjektom, ktorého parlamentné zastúpenie nebolo ohrozené ani vzostupom iných ľavicových strán, menovite ČSSD. Naproti tomu KSS, vzniknúcia ako nová politická strana v lete 1992, zahájila svoju činnosť v absolútne bezvýznamnom postavení a bez akéhokoľvek zázemia. Po celé 90-te roky tak slovenskí komunisti žili spolu s ostatnými ľavicovými stranami len v akomsi „tieni“ SDĽ - slovenského dediča po bývalej štátostrane. Reálna šanca na parlamentné zastúpenie sa im otvorila až po roku 2000 a aj to len kombináciou viacerých na sebe nezávislých faktorov.

K najzjavnejším znakom mnohých komunistických strán patrilo ich masový charakter, založený na početnej členskej základni a rozvetvenej organizačnej štruktúre. O masovej strane je v prípade KSČM možné hovoriť už od jej počiatku. Dôvodom je prirodzene státisícová členská základňa, zdedená po KSČ. Tá sa ale vyznačovala veľmi heterogénnym charakterom, čím sa v neposlednej rade umožnila

inštitucionalizácia viacerých nezávislých ideových prúdov. Ich názorové strety sa následne preniesli i na úroveň ústredia, čo stranu významne destabilizovalo. Heterogénnosť ustúpila až po mimoriadnom III. zjazde a odchode jednak modernizačných a jednak najortodoxnejších predstaviteľov. Pre nasledujúce roky sa tým do čela KSČM dostali tzv. neokomunisti, ktorí nadobro zabrzdili dovtedajší obmedzený proces transformácie. V tom ich zároveň podporovala i obdobne zmýšľajúca členská základňa, ktorá po počiatočných obrovských medziročných úbytkoch postupne stabilizovala nielen svoje početné stavy, ale i názorovú orientáciu. Naproti tomu KSS si svoju „masovosť“ musela vybudovať úplne od nuly. Strana totiž vznikla len okolo skupinky ortodoxne orientovaných komunistov, odíduvších z SDĽ. Neexistencia vyššieho počtu členov zároveň znemožnila tiež výskyt akéhokoľvek vnútrostraníckeho diškurzu. KSS teda od počiatku pôsobila a pôsobí oveľa homogénnejším dojmom. Podobne tak sa skutočnosť, že jej vedenie nemuselo brať v potaz názory členskej základne, podpísala i na stanovách strany. Tie si totiž ÚV KSS viac-menej „ušilo na mieru“. Aj preto možno slovenskú komunistickú stranu označiť za subjekt výrazne centralistický, na ktorého politiku nemajú rádoví členovia žiadny reálny vplyv. Celkové vystupovanie KSS tak je na rozdiel od KSČM – v celku dodržiavajúcej zásady demokratického socializmu – plne v réžii straníckeho vedenia.

KSČM a KSS: d n e s

V súčasnosti predstavujú KSČM a KSS v rámci strednej Európy skutočnú raritu. Prirodzene, každá svojho druhu. KSČM je jedinou komunistickou stranou v regióne, ktorá má od konca tzv. éry socializmu nepretržité parlamentné zastúpenie. KSS je zase unikátna tým, že ide o rigidnú marxisticko-leninskú formáciu, ktorá sa stala relevantnou viac ako dvanásť rokov po zavedení demokracie.

Ako bolo zmienené v samotnom úvode, pri individuálnom popise KSČM a KSS sa zväčša užívajú zhodné termíny a síce, že ide o strany „ortodoxné“, „radikálne“, „extrémistické“, či priamo strany „antisystémové“. Ak však postavíme obe strany v ich dnešnej podobe vedľa seba, tak užívanie zhodných termínov by bolo dosť sporné. Pokiaľ by sa totiž zachovala rovnaká terminológia, tak by v prípade KSS bolo nutné konštatovať, že je stranou ešte ortodoxnejšou, radikálnejšou, extrémistickejšou, či dokonca stranou ešte antisystémovejšou ako KSČM.

Každopádne, až do nedávna bolo na mieste hovoriť o oboch stranách ako o stranách politicky celkom izolovaných. To však dnes, na sklonku volebného obdobia 2002 - 2006, už takmer prestalo platiť. Konkrétne KSČM sa v priebehu posledných štyroch rokov najprv rozhodujúcou mierou podieľala na voľbe prezidenta republiky a po nástupe Jiřího Paroubka dokonca spolupracovala s vládnu ČSSD pri presadzovaní viacerých dôležitých zákonov. Českí komunisti tým nebývalým spôsobom ovplyvnili vnútropolitický vývoj, resp. čiastočne participovali priamo na výkone moci. KSS sa zase zanedlho po svojom vstupe do NRSR v roku 2002 podarilo stať sa plne akceptovaným partnerom v rámci parlamentnej opozície. Tieto prevratné zmeny však v prípade slovenských komunistov nemali na celkový zovňajšok strany v podstate žiadny vizuálne pozorovateľný dopad. Naproti tomu u KSČM vedie spolupráca s Paroubkovou ČSSD k postupnému presadzovaniu politického pragmatizmu.

KSČM a KSS: z a j t r a

V čase „uzávierky“ tejto práce (polovica mája 2006) stoja obe komunistické strany pred parlamentnými voľbami. Tie sú s veľkým napätím očakávané zvlášť vedením KSS. Aktuálne prieskumy volebných preferencií totiž slovenským komunistom priznávajú menej ako 5% hlasov, t.j. mimoparlamentnú pozíciu. Osobne sa ale domnievam, že KSS zostane parlamentnou stranou i po voľbách 2006. Volebné prieskumy totiž podobné údaje ukazovali i pred voľbami 2002 (Gyárfášová 2003: 114). A navyše, pre elektorát KSS je typické veľký podiel voličov z protestu, ktorý sa zväčša rozhodujú až na poslednú chvíľu²⁵. Do úvahy však prirodzene treba vziať i reálnu možnosť, že slovenskí komunisti sa v júni 2006 skutočne do parlamentu nedostanú. V takom prípade by bola na mieste otázka, či KSS nestretne podobný osud ako doteraz všetky ľavicové subjekty, ktorým sa nepodarilo „obhájiť“ parlamentnú účasť (SDĽ, SDA, ZRS, SDSS). Podľa môjho názoru by KSS určite obdobná politická smrť nečakala. Od ostatných ľavicových „rovesníkov“ totiž komunistov zásadne odlišuje skutočnosť, že na prostredie mimoparlamentnej opozície sú „zvyknutí“ a pripravení – organizačne i strategicky. Navyše, v prípade očakávaného volebného víťazstva Smeru a jeho následného zostavenia vlády, by sa KSS stala jedinou slovenskou opozičnou silou v politickom spektre od stredu doľava.

Čo sa týka KSČM, jej pokračujúce parlamentné zastúpenie nie je pred voľbami 2006 prakticky nikým spochybňované. Do popredia sa už od druhej polovice roku 2005

25) Podľa Inštitútu pre verejné otázky nebolo ešte týždeň pred parlamentnými voľbami 2002 rozhodnutých 30% voličov KSS (Gyárfášová 2003: 118).

dokonca dostáva teoretická možnosť podielu českých komunistov na prípadnej menšinovej vláde ČSSD. S tým koniec-koncov latentne počíta i volebný program KSČM a v predvolebnej kampani ju ako hrozbu prízvukuje i ODS. V každom prípade ale - na rozdiel od KSS - nie je pochyb o tom, že KSČM zostane relevantnou politickou stranou i v nasledujúcom volebnom období.

Na samotný záver práce by som si dovoľil vysloviť hypotézu budúceho vývoja KSČM a KSS z hľadiska ich možnej modernizácie. Na základe programu, stanov, užívaných symbolov, oficiálnej rétoriky vedenia, či celkového zovňajšku oboch komunistických strán je dnes KSS nepochybne stranou oveľa ortodoxnejšou a rigidnejšou ako KSČM. Do budúcnosti sa však tieto rozdiely – v prípade, že oba subjekty zostanú subjektami politicky relevantnými – môžu začať postupne vyrovnávať. Zovňajšok KSČM je totiž v programovej rovine už dlhodobo ustálený a v súčasnosti neexistuje žiadna reálna šanca nejakého obnovenia transformačného procesu. Pokračujúca cesta z izolácie by síce mohla prípadne posilniť pragmatizmus, avšak nie zmeniť celkovú ideovú orientáciu. Na jednej strane by v tom rozhodujúco bránila prestárla členská základňa a na strane druhej by to neumožňoval ani charakter stranického systému. Na českej politickej scéne je už totiž viac ako dekádu etablovaná ČSSD, ktorá rozhodne nenecháva veľký priestor pre ľavicový subjekt inej, ako radikálnej povahy.

V prípade KSS by však oba tieto kľúčové atribúty naopak modernizácii nahrávali. Jedinou „štandardnou“ ľavicou silou na Slovensku je strana Smer. Jej pozíciu ale v žiadnom prípade nemožno prirovnávať k stabilnému a ideovo jasne vymedzenému postaveniu ČSSD. Predseda Smeru je totiž vo všeobecnosti považovaný za populistu, čo významne nahľadáva proklamovanú sociálne demokratickú orientáciu jeho mladej strany. Pre ortodoxnú KSS je tak na ľavicovom spektre otvorený obrovský „manévrovací priestor“. Ten by sa dokonca mohol ešte rozšíriť po očakávanom vstupe Smeru do vlády. A čo je rovnako podstatné, pokiaľ by sa vedenie KSS rozhodlo do tohto voľného priestoru „expandovať“, nepochybne sa mu dostane podpory od členskej základne. V nej totiž – na rozdiel od KSČM – tvoria „skutoční“ komunisti ledva tretinový podiel. Jedinou prekážkou takéhoto scenára by tak bolo akurát samotné vedenie strany. V ňom sa totiž vyskytujú výlučne ortodoxne orientovaní funkcionári, ktorí sú navyše vo svojich pozíciách neohrozene „zabetónovaní“. Prípadná modernizácia KSS tak pripadá do úvahy len za prepokladu, žeby sa v jej Predsedníctve objavili osoby typu Jiřího Dolejša. Ak by sa tak skutočne stalo, čoskoro by už termíny „ortodoxnejší“, „extrémnejší“, či „radikálnejší“ oveľa viac prislúchali

KSČM. Pokiaľ sa ale naopak vedenie KSS neobmení, zostane obrovský potenciál, ktorý slovenským komunistom ponúka ich členská základňa a povaha stranického systému, nevyužitá.

Použitá literatura a pramene

A/ Literatura monografická neperiodická

- **Bastl, M. a Gonda, R.** (2002): *KSČM a volby 2002*, In: Linek, L.; Mrklas, L.; Seidlová, A.; Sokol, P. (ed): *Volby do poslanecké sněmovny 2002*, Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 220 - 228
- **Dočekalová, P.** (2002): *Zahraniční a bezpečnostní politika*, In: Šaradín, P. (ed): *Volby 2002*, Olomouc: Periplum, s. 76 – 83
- **Drda, A. a Dudek, P.** (2006): *Kdo ve stínu čeká na moc*, Praha: Paseka
- **Fiala, P.; Holzer, J., Mareš a M. Pšeja, P.** (1999): *Komunismus v České republice*, Brno, Mezinárodní politologický ústav
- **Fiala, P. a Hloušek, V.** (2003): *Stranícky systém České republiky*, In: Fiala, P.; Herbut, R. (ed): *Středoevropské systémy politických stran*, Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 13 - 54
- **Fiala, P.; Mareš, M. a Pšeja, P.** (2005): *Komunisté a jejich strany*, In: Malíř, J.; Marek, P. (ed): *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu v letech 1861 – 2004. 2. díl: 1938 – 2004*, Brno: Doplněk, s. 1413 – 1432
- **Gyárfášová, O.** (2003): *Volebné správanie*, In: Mesežnikov, G., Gyárfášová, O., Kollár, M. (ed): *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 107-127
- **Gyárfášová, O.; Mesežnikov, G.** (ed) (2004): *Vláda strán na Slovensku: Skúsenosti a perspektívy*, Bratislava: Inštitút pre verejné otázky
- **Kollár, M.; Mesežnikov, G.** (ed) (2004): *Slovensko 2004: súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: Inštitút pre verejné otázky
- **Kopeček, L.** (2002): *Strana demokratické levice 1989 – 2002: úspech či neúspech slovenských postkomunistů?*, In: Hloušek, V. a Kopeček, L. (ed): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*, Brno: MPÚ, s. 100 – 137
- **Krivý, V.** (2003): *Volebné výsledky a trendy*, In: Mesežnikov, G., Gyárfášová, O., Kollár, M. (ed.): *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 61-105
- **Linek, L. a Pecháček, Š.** (2005): *K důvodům nízkého počtu členů českých politických stran*, In: Mansfeldová, Z.; Kroupa, A.: *Participace a zájmové organizace v České republice*, Praha: Sociologické nakladatelství

- **Mareš, M.** (2002): *Pokusy o reformu komunistické strany a postkomunistické subjekty v České republice*, In: Hloušek, V. a Kopeček, L. (ed): *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*, Brno: MPÚ, s. 83 – 99
- **Mesežnikov, G.** (2003): *Parlamentné voľby 2002 a vývoj systému politických strán*, In: Mesežnikov, G., Gyárfášová, O., Kollár, M. (ed): *Slovenské voľby '02: výsledky, dôsledky, súvislosti*, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, s. 31 – 46
- **Sokol, P.** (2003): *Volební geografie při parlamentních volbách 2002*, In: Linek, L.; Mrklas, L.; Seidlová, A.; Sokol, P. (ed): *Volby do poslanecké sněmovny 2002*, Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, s. 152 - 160
- **Vodička, K. a Cabada, L.** (2003): *Politický systém České republiky*, Praha: Portál
- **Zelinka, J.** (2000): *Od romantiky k vede a politice (Spomienky, udalosti, úvahy)*, Bratislava, Slovak academic press

B/ Literatura monografická periodická

- **Balík, S.** (2004): *KSČM a její vztah k vlastní minulosti*, Středoevropské politické studie. Roč VI, č. 2 – 3
(<http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=200> [download: 22.4.2006])
- **Houghton, T. a Rybář, M** (2004): *The Communist Party of Slovakia: Electoral Performance, Parliamentary Experience*, Sociológia - Slovak sociological review. Roč XXXIV, č. 6, s. 545 – 560
- **Kopeček, L.** (2000): *Radikální levice ve slovenské politice (Komunistická strana a Sdružení dělníků Slovenska)*, Politologický časopis. Roč VIII, č. 4, s. 440 – 460
- **Kunštát, D.** (2003): *Veřejné mínění a proměny preferencí politických stran*, Naše společnost 3-4/2003 (výzkumný projekt Centra pro výzkum veřejného mínění, http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100014 [download: 22.4.2006])
- **Kunštát, D.** (2004): *Veřejná podpora KSČM po roce 1989: historická východiska, politické a sociální souvislosti, perspektivy*, Naše společnost 1/2004 (výzkumný projekt Centra pro výzkum veřejného mínění, http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&cislo=105 [download: 22.4.2006])
- **Šaradín, P.** (2003): *Referendum o přistoupení k EU a volební podpora politických stran v České republice*, Středoevropské politické studie. Roč V, č. 4
(<http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=179> [download: 22.4.2006])

C/ Noviny

- **Haló noviny:** 2004
- **Hospodárske noviny:** 2004, 2005, 2006
- **Pravda:** 2004

D/ Osobné rozhovory a korešpondencia

- Osobný rozhovor s vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. **Lubošom Blahom**, 21.3.2006.
- Osobný rozhovor s ústredným tajomníkom KSS RSDr. **Ladislavom Jačom** 21.3.2006.
- Osobný rozhovor s pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. **Radimom Gondom** 16.10. 2005 a 5.4. 2006
- Osobný rozhovor s pracovníkom oddelenia pre odborné zázemie KSČM PhDr. **Josefom Hellerom**, CSc. 16.10.2005.
- Osobný rozhovor s predsedom Klubu sociológů a psychologů Ing. **Lubomírom Vackom**, CSc. 23.11.2005
- Informácie zaslané pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. **Radimom Gondom** elektronickou poštou 27.4.2006.
- Informácie zaslané politológom JUDr. **Vladimírom Handlom** elektronickou poštou 15.5.2006.
- Informácie poskytnuté miestopredsedom ÚV KSČM RSDr. **Karlom Klimšom**, predané pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006.

E/ Interné materiály a dokumenty KSČM a KSS

- *Dokumenty VI. sjezdu* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené
- *Dokumenty V. zjazdu Komunistickej strany Slovenska* (dokument KSS), miesto a dátum vyd. neuvedené
- *Hodnotenie spolupráce medzi KSS a KSČM podľa „Zmluvy o vzájomnej spolupráci medzi KSČM a KSS“*, podpísanej s. Ševcom a s. Grebeníčkom 10.1.2003 (interný dokument KSS, predaný vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006)

- *Informácie o politických stranách v zahraničí* (interný dokument KSS, poskytnutý vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006)
- *KSČM 2002. Kdo jsme a co chceme* (dokument KSČM), miesto a dátum vyd. neuvedené
- *Program Komunistickej strany Slovenska. Schválený I. zjazdom KSS 15. mája 1994 v Leviciach* (dokument KSS)
- *Prijímanie členov KSS v rokoch 2005/2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)
- *Smlouva o vzájemné spolupráci mezi KSS a KSČM* (dokument KSČM, predaný pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 16.10.2005).
- *Stanovy Komunistickej strany Slovenska*, in: *Dokumenty V. zjazdu Komunistickej strany Slovenska* (dokument KSS), miesto a dátum vyd. neuvedené
- *Súčasný stav a návrhy na ďalšie skvalitňovanie zahraničnej politiky KSS - kontrolná správa* (interný dokument KSS, predaný vedúcim oddelenia medzinárodných vzťahov KSS PhDr. Lubošom Blahom, 21.3.2006)
- *Štatistický prehľad o stave členskej základne KSS k 16.2.2006* (interný dokument KSS, poskytnutý ústredným tajomníkom KSS RSDr. Ladislavom Jačom pri osobnom rozhovore 21.3.2006)
- *Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006 – 2010* (dokument KSČM), <http://volby.kscm.cz/index.asp?thema=3319&category=24> (download: 26.4.06)
- *Zápis z jednání vedení KSČM a KSS konaného dne 3. března 2006* (interný dokument KSČM, poskytnutý pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 5.4. 2006).
- *Zmluva o spolupráci medzi OV Znojmo a OV Bratislava* (dokument KSČM, predaný pracovníkom zahraničného oddelenia KSČM PhDr. Radimom Gondom 16.10.2005)
- *Životné istoty a úctu k občanom – čo chceme a budeme presadzovať. Volebný program Komunistickej strany Slovenska. Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2006*,
http://www.kss.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=47
(download 26.4.06)

F/ Iné zdroje

- **Gonda, R.** (2004): *Politická levice na Slovensku* (dizertační práce), Brno: Katedra politologie FSS MU
- <http://www.futura.cz>, internetová doména vydavatelství Futura a.s.
- Všetky volebné výsledky KSČM uvedené v práci boli prevzaté z internetovej domény Českého statistického úradu <http://www.volby.cz>
- Všetky volebné výsledky KSS uvedené v práci boli prevzaté z internetovej domény Štatistického úradu Slovenskej republiky <http://www.statistics.sk>

Resume

The paper's main goal is comparison of two communist parties - KSČM (Communist party of Bohemia and Moravia) and KSS (Communist party of Slovakia). Both of them have been sitting in Czech and Slovak parliament and therefore they have to be regarded as politically relevant parties.

Because of using similar symbols, political programmes and overall acting it could seem, that KSČM and KSS are almost identical. Both communist parties refer to marxism (partially leninism as well) and as proclaimed aim they call for establishing socialism – socially just society. Nonetheless, in closer view there are apparent several very important differences. The very most of these differences are related to differential conditions of foundation. KSČM became successor to former KSČ (Communist party of Czechoslovakia) which had used to own absolute power in the country before 1990. From KSČ current Czech communists inherited all its political, economical and membership background. On the other hand KSS was founded as a completely new party in 1992 and therefore Slovak communists had to build complete background on their own.

Today we can indicate KSS as party much more orthodox, extremist and even much more anti-systemic party than KSČM. However for the future there is a strong assumption that KSS will become to modernize. Slovak communist's membership still consists mainly of people who are not involved to contemporary party's ideology. And for the potential modernization seem to be available conditions also in case of party system of Slovakia after current year parliamentary election. On the other hand present possibilities of KSČM's modernization are very limited. Mentioned two attributes – membership and party system - are completely opposed to KSS.

Nonetheless there have been almost confident that KSČM and KSS will remain relevant political parties at least for next couple of years.